

УНІВЕРСИТЕТ
Короля Данила

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

МАТЕРІАЛИ
ХІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

8 ГРУДНЯ 2023 Р.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК-2023 Р.

ЗВО «Університет Короля Данила»
Державний торговельно-економічний університет
Державний університет «Житомирська політехніка»
Івано-Франківський обласний осередок
ВГО «Асоціація кримінального права»
Івано-Франківська обласна спілка журналістів НСЖУ
Івано-Франківський Центр журналістської солідарності НСЖУ

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВА І ПРОЦЕСУ**

Матеріали
XII Всеукраїнського науково-практичного семінару

8 грудня 2023 р.

Івано-Франківськ-2023 р.

УДК 343 (082)

Т 33

Рекомендовано до друку Вченою радою ЗВО «Університет Короля Данила» (протокол № 5 від 22.12.2023 року).

Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу : матеріали XII Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 8 грудня 2023 рік). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2023. 159 с.

У збірнику опубліковано матеріали XII Всеукраїнського науково-практичного семінару «Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу» (8 грудня 2023 рік).

ЗМІСТ

Анасенко К. В., Марченко А. О., КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	8
Андрєєв В. В., ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ. СУЧАСНЕ РАБСТВО В РЕАЛЬНОМУ СВІТІ.....	11
Бондаренко Д. В., АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	14
Bondarenko N., Kornieva V., INTERNATIONAL JUSTICE AS A GUARANTEE OF JUSTICE FOR WAR CRIMINALS.....	17
Булдакова А. Є., ВИКОРИСТАННЯ ІНШИХ ДЖЕРЕЛ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	20
Бурлаченко А. С., ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ	22
Габуда А. С., ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОДАРУНОК» ТА «НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА» В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	25
Гацелюк В. О., ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМІВ ПЕРЕВІРКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІВ	28
Гоняна К. В., ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ	32
Гринчак С. В., ЕЛЕКТРОННО-КОМУНІКАЦІЙНЕ ШАХРАЙСТВО: ДОЦІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ?.....	34

Дзівульська І. В., ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ.....	38
Дзюбак С. В., ДИСЦИПЛІНА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ	41
Жукова Є. Г., ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	43
Загурський О. Б., МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	45
Задорожня Р. В., ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ПІДСТАВИ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ.....	49
Зайцев Д. А., ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДОКАЗІВ ОТРИМАНИХ В РЕЗУЛЬТАТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	51
Калініна А. В., СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ: НАУКОВЕ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ.....	53
Карчевський М. В., РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ	56
Ковальова Д. С., ІНСТИТУТ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ	61
Кондратенко А. А., Шевченко М. С., ЗЛОЧИННІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ	63
Кондратенко А., ЗАТРИМАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ.....	66

Кривонос С. В., ДО ПИТАННЯ ПРО ПОГАШЕННЯ ТА ЗНЯТТЯ СУДИМОСТІ	69
Кутня В. М., ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ	71
Лотоцький М. В., ПРИМУСОВЕ ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	74
Луцький Р. П., ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	77
Макруха Є. О., ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ.....	82
Мовчан Р. О., ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 245 КК УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ	85
Огерук І. С., ПРАВНИЧА ДОПОМОГА ВИКРИВАЧУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	88
Острогляд О. В., Репецький С. П., МОЖЛИВІ ВИПАДКИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАНЬ ЗГІДНО З ПРОЄКТОМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	90
Петруновська Д. Б., Паталашко А. Д., АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ	92
Письменський Є. О., ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОГО ДІЯННЯ У СКЛАДІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СФЕРІ	95
Піцик Х. З., ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	100

Плетяк І. В.,	
ПРИНЦИПИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	102
Рачич М. Б.,	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	105
Рашківська М. В.,	
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ.....	108
Руденко А. Р., Сищікова А. В.,	
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	111
Савчук С. О.,	
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	114
Саюк Н. В.,	
ЗАКОНОДАВЧА ПРОГАЛИНА У ПОРЯДКУ ВНЕСЕННЯ ЗАСТАВИ ЗА ПІДОЗРЮВАНОВОГО В СВЯТКОВІ ЧИ ВИХІДНІ ДНІ.....	117
Сищікова А. В., Волочій О. І.,	
ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ.....	120
Скрипник К. Ю.,	
НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН У КОНСТРУКЦІЇ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 372 КК УКРАЇНИ	123
Соболевська Р. І.,	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ІТАЛІЇ.....	126
Стогній О. О.,	
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	130

Федоришин І. І., ПРИЙНЯТТЯ ДОРУЧЕННЯ АДВОКАТОМ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СПРАВІ	132
Фісун Н. О., Задорожня Р. В., ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	135
Царик Д. В., ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	138
Чепельовська В. В., КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ ..	141
Чупрун Н. М., ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВЕДЕНOSTІ ВИНИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ	143
Шведова Г. Л., ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	146
Шевченко М. С., ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	150
Штогрин Р. М., МЕДІАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	153

Анасенко К. В.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Марченко А. О.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання про колабораціонізм не є новим для України, оскільки воєнний конфлікт триває вже 9 років. Але з повномасштабним вторгненням РФ ця проблема набула більшої актуальності, оскільки постала необхідність у адаптації законодавства до реалій військового конфлікту. Аналіз і кваліфікація дій осіб, що співпрацюють з окупаційною владою є важливим завданням для забезпечення правопорядку та національної безпеки України.

У вітчизняному законодавстві термін «колабораціонізм» з'явився лише після вторгнення держави-агресора на територію України у 2022 році, але його історичне підґрунтя сягає часів Другої світової війни. У французькій мові слово «collaboration», що в перекладі вказує на вільний вибір особи співпрацювати з окупантами та допомагати їм, набуло свого поширення ще у 1940 році, коли влада уряду Вішистського режиму під керівництвом Петена фактично встановила співпрацю з Третім рейхом [1].

На даний момент, в Україні існує певна нормативна база, що дозволяє притягувати до відповідальності тих, хто співпрацює з ворогом. Так на початку повномасштабного вторгнення Верховна Рада України (далі – ВРУ) прийняла Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Ці зміни стосуються забезпечення територіальної цілісності, суверенітету. Особливістю прийнятих змін є наявність самостійних складів кримінальних правопорушень в окремих частинах статей Кримінального Кодексу України (далі – ККУ), зокрема, стаття 111-1 «Колабораційна діяльність», яка передбачає самостійні склади у всіх семи частинах [2].

Ще однією специфічною ознакою цієї статті є її суб'єктний склад, адже на від-

міну від ст. 111 ККУ «Державна зрада», де суб'єктами можуть бути тільки громадяни України, в частинах 1-3, 5, 7, 8 ст.111-1 ККУ суб'єктами є громадяни України, а от в частинах 4, 5, 8 – можуть бути іноземці або особи без громадянства.

На нашу думку, включення до ККУ статті 111-1 є слушним та необхідним рішенням, оскільки колабораціонізм становить серйозну загрозу державному суверенітету та національній безпеці України.

Основною метою вказаного закону є встановлення кримінальної відповідальності за державну зраду, а точніше, то саме за співробітництво населення з державою-агресором, її окупаційною владою та представниками вищих структур.

Діяльність громадян України відповідно до ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» буде вважатися колабораціонізмом, якщо вони вчинятимуть наступні дії:

- безпосередня участь в збройному конфлікті на боці держави-агресора;
- зайняття посад у органах (самопроголошених чи штучно створених державою-агресором);
- проведення, під повним контролем окупаційної влади, різного виду опитувань, референдумів, виборів на тимчасово окупованих територіях;
- публічні заклики, які спрямовані на підтримку збройного конфлікту та (або) підтримку співробітництва з окупаційною владою (сюди можна віднести розміщення (створення) різного типу матеріалів, які містять публічні заклики стосовно підтримку дій держави-агресора; пропаганда в закладах освіти і т. д.) [3].

Зазвичай, у науці виділяють три види колабораціонізму:

- добровільний;
- вимушений;
- ідеологічний.

Добровільний колабораціонізм – певний вид діяльності, коли громадяни за власним переконанням та бажанням співпрацюють з окупаційною владою з метою завдати шкоду територіальній цілісності, суверенітету та національній безпеці своєї країни.

Щодо вимушеного, то суть впливає з самої назви. Він передбачає примусову співпрацю, обмежуючи можливість вибору та залишаючи людям на окупованих територіях лише один шлях – співпрацювати задля виживання.

У свою чергу, співпраця за ідеологічним колабораціонізмом є свідомою, власне вмотивованою дією, що базується на особистих ідеологічних переконаннях [4].

За офіційними даними Офісу Генерального прокурора України, за період січень – жовтень 2023 року за статтею 111-1 ККУ «Колабораційна діяльність» було зареєстровано 3 018 кримінальних проваджень. В свою чергу 778 вироки були винесені українськими судами по цим справам, які завершилися обвинувальним актом. Така низька чисельність пояснюється тим, що переважна більшість справ про колабораційну діяльність досі знаходяться на стадії досудового розслідування [5].

Офіційні структури, такі як РНБО, СБУ та Прокуратура, разом із громадськи-

ми організаціями, наприклад Рух ЧЕСНО, активно займаються виявленням колаборантів та підтвердженням їхньої вини. Слід зазначити, що на базі Руху ЧЕСНО було створено платформу «Реєстр Зрадників країни», до якої представники цієї громадської організації вносять політиків, медійників, правоохоронців, що здійснили перехід на бік ворога, поширювали проросійську пропаганду, працювали у органах влади окупанта, фінансували окупаційні війська чи надавали іншу допомогу і т. д. [6].

На завершення нашого роздуму, підсумовуємо, що проблема колабораціонізму в Україні набула особливої актуальності через тривалий воєнний конфлікт з Росією. Введення в законодавство статті 111-1 «Колабораційна діяльність» відображає спробу держави адаптувати закони до реалій військового конфлікту та забезпечити правопорядок. Аналіз дій колаборантів та кваліфікація їхньої відповідальності стають важливим елементом забезпечення національної безпеки та захисту суверенітету. Офіційні та громадські структури активно займаються виявленням колаборантів, що свідчить про серйозний підхід до цього питання. Введення кримінальної відповідальності та створення реєстру колаборантів є кроком у напрямку ефективного протистояння цьому явищу в контексті воєнного конфлікту в Україні.

Список використаних джерел:

1. BadidaA. Collaborationism in France 1940-1944 and its assessments: are there possible lessons for Ukraine. *Uzhhorod National University Herald. Series : Law*. 2022. № 72. Т. 1. С. 7–10. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.1>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ.1996. 360 с.
5. Статистика про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування; Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – жовтень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
6. Рух ЧЕСНО. *Реєстр Зрадників країни*. URL: <https://www.chesno.org/traitors/>

*Андрєєв В. В.,
студент,*

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник:

Острогляд О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,

Державний університет «Житомирська політехніка»,

м. Житомир, Україна

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ. СУЧАСНЕ РАБСТВО В РЕАЛЬНОМУ СВІТІ

На сьогоднішній день торгівля людьми залишаються реальністю сучасного світу. Для того щоб урегулювати дані відносини було розроблено велику кількість нормативно правових документів, які покликані забезпечити захист, здоров'я, життя та інтереси особи. Для розуміння того наскільки це питання актуальне на сьогодні можна зазначити, що протягом історії людства термін «торгівлю людьми» було визначено лише в 2000-х роках, а саме в Протоколах ООН про запобігання, припинення та покарання торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми. Також використовувати такий термін офіційно на міжнародному рівні почався в 90-х роках.

Саме тому вважаю актуальним приділити увагу даній темі. Адже незважаючи на те, що сьогодні 21 століття випадки торгівлі людьми досі трапляються. На даний час торгівля людьми становить реальну загрозу для життя та здоров'я особи, прав та інтересів особи.

Торгівля людьми – проблема всього світу, яка в свою чергу складається з такого елемента, як причини. Саме тому в міжнародних та національних актах були визначені дані причини

Основні причини торгівлі людьми у вузькому розумінні включають економічні диспаритети між країнами, безробіття, бідність, війни, соціальну нестабільність, політичні конфлікти та недовіра до правоохоронних органів. Жертвами торгівлі людьми найчастіше стають жінки і діти, але і чоловіки також можуть постраждати [9, с. 11].

Якщо говорити про причини у більш широкому розумінні, то зазначити можна наступне:

1. Економічні чинники – люди в слаборозвинутих або економічно відсталих регіонах можуть бути змушені шукати роботу за кордоном або в місцях з низькими соціальними стандартами. Це ставить їх під загрозу стати жертвами торгівлі людьми [7, с. 12].

2. Бідність – бідність і фінансові проблеми можуть змусити людей погодитися на ризиковану роботу або можливість імміграції, що зрештою може призвести до торгівлі людьми [8, с. 11].

3. Соціальні чинники – певні групи, такі як молодь, діти, жінки, іммігранти та люди з особливими потребами, можуть бути більш вразливими до торгівлі через нерівність, дискримінацію та незахищеність [7, с. 13].

4. Політичний конфлікт – військові конфлікти, політичні режими та нестабільність у деяких регіонах можуть створити умови для того, щоб люди ставали жертвами торгівлі людьми як засобу виживання чи порятунку від конфліктних ситуацій [7, с. 13].

5. Збільшення попиту на робочу силу. Зміни в процесі глобалізації, прискорений розвиток туризму, нелегальна проституція та ринки винагороди, а також дешева робоча сила (переважно в індустрії секс-послуг) також можуть сприяти зростанню торгівлі людьми [6, с. 212].

Організовані злочинні групи займаються рекрутингом, транспортуванням, торговцями та використовують жертв як підручний засіб для досягнення своїх цілей. Жертви можуть бути змушені до сексуальної експлуатації у борделі, як уже зазначалось, примусової роботи на плантаціях, в будівництві, виробництві, господарстві, торгівлі або навіть примусової нудьги [6, с. 213].

6. Відсутність превентивних заходів – недостатня освіта та обізнаність щодо торгівлі людьми, недостатня співпраця між місцевими та міжнародними правоохоронними органами та слабка правова база також можуть сприяти зростанню торгівлі людьми [5, 7 с. 13].

Отже, підводячи підсумок даного питання можна зазначити, що торгівля людьми або ж сучасне рабство є серйозною проблемою в наш час. З якою стикаються не тільки жінки та діти.

Основні причини торгівлі людьми, безробіття, бідність, війни, соціальну нестабільність, політичні конфлікти та недовіра до правоохоронних органів. Звісно цей перелік не є вичерпним. Адже історія рабства або торгівлі почалась ще з середньовіччя, як приклад можна навести Стародавній Рим.

Також можу додати, що у суспільстві не має сформованого усвідомлення проблеми з сучасним рабством. Це можна пояснити тим, що держава та ЗМІ не приділяють цьому великої уваги. Тобто суспільство недостатньо усвідомлює дану проблему. Адже вважає, що їх це не стосується.

Важливо підтримувати світову обізнаність про проблему торгівлі людьми, посилювати правозахисні зусилля, впроваджувати превентивні заходи, забезпечувати покарання винних та надавати допомогу жертвам. Для боротьби з цією глобальною злочинністю необхідно співпрацювати на міжнародному рівні та повною мірою використовувати потенціал права та суспільства для запобігання та припинення торгівлі людьми.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 06.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

gov.ua/laws/show/2341-14

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
3. Директива Європейського Союзу про боротьбу з торгівлею людьми 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text
4. Всесвітня програма Міжнародної організації праці (МОП) з боротьби з працевлаштуванням, що заподіює нанесення шкоди та експлуатацією 2005 р. URL: <https://dsp.gov.ua/mizhnarodna-orhanizatsiia-pratsi-mop/>
5. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
6. Грабазій І. А. Оперативна розробка організованих груп, які займаються торгівлею людьми : дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ, 2012. 235 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/105.pdf
7. Протидія торгівлі людьми в Україні : навч.-метод. посіб. до спецкурсу / автори-упорядники Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга ; за заг. ред. К. Левківського та ін. Київ : ВАІТЕ, 2017. 88 с. URL: <https://ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Posibnyk-СТНВ-final.pdf>
8. Протидія торгівлі людьми : посіб. для дільничних інспекторів міліції. Київ. 2012. 40 с . URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/7/93271.pdf>

Бондаренко Д. В.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Сьогодні протидія торгівлі людьми є досить поширеною та актуальною темою в сучасному суспільстві. Виходячи з того, що в Україні триває воєнний стан і багато людей, що постраждали під час воєнних дій, змушені були покинути свої домівки та шукати більш безпечного прихистку, та могли стати жертвами торгівлі людьми. Також невідомо – скільки українських дітей, жінок, чоловіків вивезла поза межі держави країна-агресор та з якою метою потрібні були їй ці люди.

Українське законодавство має певну нормативну базу, котра дозволяє комплексно протидіяти торгівлі людьми. Одним із перших джерел – це є Кримінальний кодекс України, який містить статтю 149 «Торгівля людьми» [1], яка мала щонайменше три редакції, остання була відповідно до вимог ратифікованих міжнародно-правових актів. Цією нормою передбачено кримінальну відповідальність за торгівлю людиною, а також вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію. Відповідно до примітки цієї статті виділяють такі різновиди торгівлі людьми: сексуальна та трудова експлуатація, трансплантація органів, використання у виготовленні порнографічної продукції, примусова вагітність, усиновлення тощо.

Приблизно 70% жертв торгівлі людьми становлять жінки, які найчастіше стають об'єктом торгівлі з метою сексуальної експлуатації. Так, І. В. Бурешт у своїх працях, виділяє наступні категорії населення України у сфері торгівлі людьми:

- жінки, складають більшість потерпілих і експлуатуються переважно в секс-індустрії [2, с. 3];
- чоловіки здебільшого використовуються як робоча сила [2, с. 3];
- діти втягуються у заняття проституцією, використовуються у порнографічному бізнесі або у нелегальному усиновленні [2, с. 3].

Також деякі науковці, наприклад Юрченко Є. О. та Тадик Є. Д. у своїх працях виділяють чинники, від яких залежить виникнення торгівлі людьми.

До зовнішніх чинників належать: [3, с. 3]

- лояльність іноземного законодавства;
- попит на комерційну сексуальну експлуатацію;
- попит на працю в галузях, де основна частина населення не бажає працювати, зокрема через небезпечні умови праці;

До внутрішніх чинників належать: [3, с. 3]

- низький рівень життя в порівнянні з іншими країнами;
- низький рівень соціального забезпечення;
- девіантна поведінка членів сім'ї, тобто поведінка, яка не відповідає загальноприйнятим нормам, наприклад систематичне вживання алкоголю або наркотичних засобів одним із членів сім'ї;
- відсутність моральних цінностей;
- привабливість кращого життя за кордоном.

До цих чинників можна віднести й інші, наприклад: корумпованість органів влади, фінансова винагорода за торгівлю людьми, мінімальний ризик настання негативних наслідків для самих торгівців, війни чи збройні конфлікти, бідність країн, високий рівень безробіття, жорстоке поводження з дітьми і багато інших.

На думку В. О. Іващенко, до основного фактора, який сприяє торгівлі людьми в Україні, є той, що чинне законодавство не повністю приведене у відповідність до вимог норм міжнародного права і не відповідає потребам захисту прав людини на внутрішньодержавному рівні. А ось Жирова П. О. вважає, що українське законодавство цілком відповідає положенням Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (стаття 149 ККУ та Закон України «Про протидію торгівлі людьми»). Відповідно до цього можна зробити висновок, що в Україні передбачено достатньо суворі та адекватні санкції за торгівлю людьми та пов'язані з нею кримінальні правопорушення, оскільки законодавство не стоїть на місці, а змінюється відповідно до міжнародних стандартів.

Також не варто пропускати найважливіший елемент, який нині найбільшим чином сприяє виникненню торгівлі людьми – це оголошення в засобах масової інформації. В сучасному світі люди все більше поринають у світову павутину в пошуках інформації щодо роботи, навчання, подорожей тощо, та іноді потрапляють в лапи шахраїв, терористів чи інших людей поза законом. Прикладом можуть слугувати різні публікації в соціальних мережах щодо пошуку роботи за кордоном та гарантування високооплачуваних робочих місць, оформлення документів і перевезення яких здійснюється коштом комерційних структур [4, с. 3]. Ще можна натрапити на програми підготовки або навчання за кордоном, коли батьки думають, що їх дитина поїхала навчатись за кордон і привезе додому міжнародний диплом з якої-небудь галузі, а виявляється її забрали не вчитись, а торгувати чи то тілом, чи то відразу на

трансплантацію органів, тому в таких випадках потрібно ретельно все перевіряти.

Отже, торгівля людьми – це реальна проблема XIX століття, жертвами якої щорічно стають мільйони людей. Сьогодні торгівля людьми в Україні визнається як кримінальне правопорушення та не є статичним, воно постійно удосконалюється та адаптується до нових умов суспільства. За останні роки прогрес України у протидії торгівлі людьми є значно відчутним, оскільки створюється все більше нових організацій, які займаються цим питанням на рівні профілактики та донесення до відома громадянам про високий рівень суспільної небезпеки такого явища. Одним з основних суб'єктів протидії торгівлі людьми є Національна поліція України, яка є важливим органом державної влади, що здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання, виявлення та усунення правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Буреш І. В. Державне регулювання у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. 2013. UPL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_7_29
3. Юрченко Є. О., Тадик Є. Д. Торгівля людьми як сучасна форма рабства. 2021. UPL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-5-93-68>
4. Іващенко В. О. Основні причини вчинення торгівлі людьми в Україні. 2020. UPL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_05_2020/pdf/12.pdf

Bondarenko N.,
PhD (Law),

*Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Legal Security of Business,
State University of Trade and Economics*

Kornieva V.,
*Student State University of Trade and Economics,
Kyiv, Ukraine*

INTERNATIONAL JUSTICE AS A GUARANTEE OF JUSTICE FOR WAR CRIMINALS

The criminal legislation of Ukraine does not provide for an article that would punish crimes against humanity, but there are two ways to bring the aggressor to justice.

Currently, martial law has been declared in Ukraine, and every citizen wishes for peace to come to the country. Since 2014, our people have suffered too much: many infrastructures have been destroyed, physical and psychological injuries and deaths among the civilian population, significant economic losses, forced internal displacement and relocation abroad. And for this, it is necessary to find and apply all measures to stop the bloodshed and punish the criminals.

Currently, Ukraine cooperates with the International Criminal Court (ICC) – the first permanent court based on a multilateral international treaty, whose competence includes the prosecution of persons responsible for genocide, crimes against humanity, war crimes and aggression [1].

The International Criminal Court began its permanent operation in 2002, since then 123 countries have recognized its jurisdiction by signing the Rome Statute. Ukraine signed the Rome Statute in 2000, but did not ratify it. However, Ukraine recognizes the jurisdiction of the ICC. This feature of cooperation is allowed by the court [2].

In late February 2022, ICC Prosecutor General Ibrahim Khan announced that the ICC would investigate crimes committed by the Russian army in Ukraine. Immediately after that, more than 30 countries that signed the Rome Statute, during March 1 and 2, submitted claims to the ICC with a request to investigate Russia's crimes in Ukraine. Already on March 2, 2022, Ibrahim Khan announced that the ICC is already working to determine which cases the court can work on [2].

The result of cooperation was the signing of the Agreement on the opening of a special field office of the ICC prosecutor in Kyiv on March 23 of this year. And already on September 14, the institution started working in Ukraine.

Other directions of work of the ICC field office will be, taking into account the measures already carried out in 2022 and 2023: training of human rights defenders in the correct documentation of war crimes; cooperation with journalists; development of practical advice and recommendations for public organizations; formation of a target

fund for victims of crimes; creation of information materials about the work of the International Criminal Court in Ukraine and about the peculiarities of the investigation of crimes of an international nature [2].

On March 17, 2023, the International Criminal Court issued lifetime arrest warrants for V. Putin and the Russian Commissioner for Children's Rights, M. Lvova-Belova, who are suspected of illegally removing children from the occupied territories of Ukraine, starting at least from 2022. As of May 5, 2023, 32 countries of the world declared their readiness to arrest V. Putin [3].

The prosecutor's office is authorized to initiate a case on its own only if the aggression took place between two countries that signed the Rome Statute. The ICC can investigate the crime of aggression if the UN Security Council asks the court to do so. This is not possible now, because Russia is a permanent member of the UN Security Council and will veto such an appeal [2]. It is precisely because of such legal subtleties that Ukraine is asking for the creation of a special tribunal, similar to the Nuremberg.

Regarding the aforementioned Nuremberg process: it was very fast and efficient. In 1945, Great Britain, the Soviet Union and the United States agreed to convene a joint court, the main document of which was the Nuremberg Charter. From November 20, 1945 to October 1, 1946, the International Military Tribunal tried the most important leaders of Nazi Germany, as well as six German organizations [4].

The act submitted for consideration by the tribunal consisted of four main positions: joint plan and conspiracy to start a war, crimes against peace, war crimes, crimes against humanity. A new legal term was also used: genocide [5]. The 24 defendants (of which 21 appeared in the courtroom) were selected from the Nazi diplomatic, economic, political and military leadership [6].

Prosecutors tried to prove the crimes of Nazi Germany by using memories and testimonies of Germans. They based their case primarily on thousands of German documents captured by the Allies. Most of the witnesses they called to testify were members of the Nazi Party, German government or military structures. The prosecution also presented the films as evidence [6].

An important legacy of the Nuremberg Charter and the International Military Tribunal is that they recognized crimes against humanity as crimes under international law. This tribunal considered together the evidence supporting war crimes and crimes against humanity, and did not distinguish between them [6].

In Ukraine, there are two paths that we should follow. The International Criminal Court will help gather evidence and, let's hope, will still be able to convict the terrorist state. However, the most important thing for us now is to create a special tribunal that will focus on the crimes committed by high-ranking Russian officials.

It is important for us to study and analyze the events of the past, because the largest military conflict in Europe since 1945 is currently taking place on the territory of Ukraine. The response of the international community to this war should be similar to the creation

of the Nuremberg Tribunal after World War II. Not everything depends on Ukraine, so we must involve other countries in this process.

References:

1. Klokova V. Peculiarities of the functioning of the International Criminal Court in the context of resolving issues regarding the criminal responsibility of individuals. URL: <http://surl.li/mnlga>
2. Shymkevich K. Ukraine's cooperation with the ICC: what can international justice do? URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/spivpratsya-ukrayiny-z-mks-shho-mozhe-mizhnarodne-pravosuddya/>
3. Putin's arrest warrant: 32 countries are ready to implement the decision of the International Criminal Court. URL: <https://sprotyv.info/news/order-na-aresht-putina-rishennya-mus-gotovi-vikonati-vzhe-32-kra%D1%97ni/>
4. Nuremberg trial. URL: <http://surl.li/bgwid>
5. The Nuremberg trial through the prism of decades: history, politics, legal consequences and contemporary challenges. URL: <http://www.golos.com.ua/article/110659>
6. International Military Tribunal in Nuremberg. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/international-military-tribunal-at-nuremberg>

Булдакова А. Є.,

курсант IV курсу,

*Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Федченко В. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

*професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань,*

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНШИХ ДЖЕРЕЛ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасному правовому просторі, де розвиток технологій і соціальні трансформації змінюють основу кримінальної діяльності, питання використання інших джерел доказів у кримінальному провадженні стає визначальним в аспекті забезпечення справедливості та ефективності досудового розслідування. Важливість цього питання базується на потребі забезпечити збалансованість між правом на захист обвинуваченого та публічною безпекою, а також врахувати вплив сучасних технологій на процес збирання та представлення доказів.

У контексті сучасного досудового розслідування, виникають складні питання стосовно легітимності та об'єктивності використання різноманітних джерел доказів у кримінальних провадженнях. Зокрема, зростання використання цифрових технологій та електронних засобів зв'язку ставить під сумнів традиційний характер доказів, адже інформація, отримана в інтернеті, може бути підвернута маніпуляціям та фальсифікації. З іншого боку, у разі відмови від використання нових технологій, правоохоронні органи можуть упустити важливі докази через відсутність законних інструментів для їх збору та аналізу.

Найпоширенішим закріпленим джерелом доказу у кримінальному провадженні, на думку науковців, є показання свідків. На їх основі встановлюються обставини кримінального правопорушення, що підлягають доказуванню. Нерідко такі обставини встановлюються винятково на підставі показань, в результаті чого ухвалюється судове рішення [1, с. 382].

В інших країнах крім показань свідків у доказовій базі можуть використовувати показання поліцейського по суті справи якщо в цьому є необхідність. На нашу думку, це джерело доказів мало би вирішальне значення у деяких провадженнях, але на жаль така форма джерела конфліктує із засадами кримінального провадження.

Безспірним фактором, що визначає сучасний характер кримінальних правопо-

рушень, є стрімкий розвиток технологій. З одного боку, цей розвиток відкриває нові можливості для правоохоронних органів у доказуванні. зокрема, через використання електронних доказів. Доречність використання сучасних технологій у доказуванні полягає в необхідності адаптації правової системи до нових реалій. Електронні засоби комунікації, відеоспостереження, віртуальні технології – усе це може слугувати джерелами доказів у кримінальних провадженнях. Однак це вимагає розробки чітких нормативних рамок, що регулюють збір, зберігання та використання таких даних [2, с. 217].

Іншим спірним питанням у використанні доказів, є використання поліграфу (детектору брехні) у доказуванні. Науковець Кабанець О. зазначає що в судовій практиці використання комп'ютерного поліграфа, або детектора брехні, стає все більш активним як під час досудового розслідування, так і в ролі доказового матеріалу під час судового розгляду [3, с. 273]. Важливо зауважити, що, незважаючи на активне використання, Кримінальний процесуальний кодекс не передбачає прямої можливості використання поліграфа для перевірки правдивості свідчень чи прийняття його результатів як самостійних доказів в кримінальному провадженні. Сучасною реальністю є обмежене використання поліграфа лише у вузькому професійному колі. З урахуванням цих обставин вважаємо, що результати поліграфічного тесту не можуть служити самостійними доказами згідно зі статтею 84 КПК, і вони можуть бути використані в кримінальному провадженні лише в контексті сукупності з іншими належними та допустимими доказами.

Отже, у контексті досудового розслідування виникають складні питання стосовно легітимності та об'єктивності використання різноманітних джерел доказів. Зокрема, ростуче використання цифрових технологій породжує нові виклики, оскільки інформація, отримана в Інтернеті, може бути піддана маніпуляціям та фальсифікації. Ефективне вирішення питань використання інших джерел доказів вимагає розробки чітких нормативних рамок, які враховують нові реалії технологічного розвитку, забезпечують захист прав та свобод громадян, і в той же час, дозволяють правоохоронним органам ефективно виконувати свої обов'язки в забезпеченні правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Денисенко В. В. Окремі аспекти використання показань свідка як джерела доказів в кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 382–385.
2. Ангеленюк А.-М. Ю. Використання електронних доказів у кримінальному процесуальному праві України (проблемні питання). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. № 79. Т. 2. С. 214–218.
3. Кабанець О. Використання комп'ютерного поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні через призму судової практики. *Вища школа адвокатури НААУ*. 2023. С. 265–274.

*Бурлаченко А. С.,
студентка II курсу,
факультет міжнародної торгівлі та права,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*
Науковий керівник:
*Шведова Г. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

У нашій країні проблема з корупцією проявляється в усіх галузях нашого життя: політичній, економічній тощо. Правові фактори економічної корупції по суті є формальним виразом її політичних причин та умов. Корупціогенність правового комплексу охоплює значне число взаємопов'язаних явищ законотворчості, правозастосування, правової свідомості, правового виховання та правової поведінки. Запобігати корупції повинні уповноважені суб'єкти ще до самого факту корупційного діяння, а протидіяти вони повинні вже злочину, що має або мав місце.

Сама сутність правової норми, як загального правила поведінки, припускає необхідність наділення правозастосовника певною свободою дій.

Окремі фахівці мають чітку позицію, що якби можна було замінити загальні для всіх правила поведінки індивідуальними, проблема корупції, узагалі, зникла б разом із правовими нормами, оскільки відпала б необхідність їх застосування [1].

З іншого боку, важливо розглядати інший аспект цієї проблеми: суворість норм може ускладнити виправлення несправедливостей при їх застосуванні, а також сприяти вчиненню небезпечних корупційних правопорушень, наприклад, отримання неправомірної вигоди за завідомо незаконні дії або бездіяльність.

В даному контексті, правозастосовникам доручено важке завдання – деталізувати нормативні акти та усунути невизначеності, що існують у них.

Тлумачення законів самим законодавцем (незважаючи на очевидні його переваги) відійшло на другий план, і в основі має місце безсистемний характер [2].

Правова система України сьогодні у значній мірі дестабілізована хаотичним поширенням нелегітимного судового прецеденту, коли місцевий та регіональний досвід певних судових рішень одразу ж поширюється і використовується правозастосовниками інших регіонів як нормативний стереотип.

Якщо взяти усі точки зору науковців з цієї проблеми, то ми виділимо наступні загальні правові чинники зростання корупції :

- часті прогалини у правовому регулюванні антикорупційної політики (відсутність закону про нормотворчість, закону про антикорупційну експертизу тощо);
- панування в національному законодавстві сфери правових норм, що не мають ніякого офіційного тлумачення;
- висока вага так званого делегованого законодавства, переданого самим законодавцем іншим органам влади повноважень, щодо врегулювання тих чи інших відносин, які прямо не врегульованих у законі;
- низький рівень заробітних плат та соціальних виплат порівняно з іншими державами Європи;
- очевидний недолік адміністративно-правових заборон на особисті види корупційної поведінки чиновників, наділених досить різними повноваженнями у сфері економіки.

Необхідно відзначити, що моральні аспекти корупції мають свої особливості в порівнянні з інформаційними та психологічними факторами, оскільки вони взаємодіють як приватне, особисте і загальне. Крім того, важливо уникати змішування їх із факторами корупції, що проявляються в сфері офіційно схвалюваних етичних норм.

Специфіка останніх полягає в тому, що суспільна моральність може включати значно більшу, ніж мораль, кількісних пережитків, що продукують корупцію. Серед найбільш поширених пережитків суспільної свідомості, що мають корупційно-генний характер, слід виділити:

- 1) ініціативну готовність платити за реалізацію своїх інтересів, що і так є законними;
- 2) ініціативну готовність винагороджувати різноманітні незаконні дії, що пов'язані з реалізацією інтересів, звільненням від юридичної відповідальності за несплату податків;
- 3) неготовність до активної протидії корупційному вимаганню у зв'язку з реалізацією інтересів (ухилення від звернення за допомогою до правоохоронних органів і від допомоги правоохоронним органам, наділеним повноваженнями у сфері протидії корупції).

Важке питання в організації протидії корупції полягає в співвідношенні профілактичних та каральних заходів. Часто виокремлення пріоритету уникнення корупції порівнюється з каранням за неї, але реалізація цього принципу залишається в площині декларацій.

Корупція та організована злочинність є поширеним явищем, яке пустило своє коріння в усі сфери функціонування держави, завдавши величезної шкоди її розвитку. Тому подолання цього явища перетворюється у надзвичайно складну проблему, яка становить загрозу розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підриву демократичних інститутів і цінностей [3].

За статистикою, практично всі виявлені факти надання та одержання неправо-

мірної вигоди розкриваються. Покарання призначається лише в кожному четвертому-п'ятому випадку! Разом із тим є позитивні зміни щодо недопущення звільнення корупціонерів від кримінальної відповідальності за ст. 45–48 ККУ, неможливість призначення їм більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК) та неможливість звільнення корупціонерів від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК) [4].

Щодо того, як можна і потрібно протидіяти корупції, існує один приклад зі спортивної сфери, а саме з футболу. У протидії корупції в українському футболі один матч виявився ключовим: після того, як виявилось, що гравці обох команд узгодили результат гри, Футбольний комітет прийняв рішення пожиттєво заборонити їм грати на професійному рівні. Це стримує інших спортсменів та служить суворим прикладом в протидії з неправомірними впливами.

Україна виявляє бажання стати правовою європейською державою, але, аналізуючи практику деяких європейських країн, можна помітити, що чиновники часто уникають відповідальності, навіть при наявності жорстких контрольних механізмів. У деяких з них існує «список недоторканих», куди входять особи, що залишаються поза областю кримінального переслідування за корупційні дії. Україна також мала подібний список, але вже спостерігається певний прогрес, оскільки деякі народні депутати були позбавлені імунітету і допущені до кримінальної відповідальності за рішенням Верховної Ради України.

Список використаних джерел:

1. Листопад С. Дієві підходи до запобігання та протидії корупції в Україні. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/16_06_2017/pdf/17.pdf
2. Підвашецька Л. Сучасні підходи до визначеності змісту правових норм з питань запобігання та протидії корупції в Україні. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24503fd4-716b-4118-8901-a5b93cd7aac6/content>
3. Сучасні проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією. *Міністерство юстиції*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_5179
4. Кримінальний кодекс України : Закон від 05 квітня 2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n223>

Габуда А. С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОДАРУНОК» ТА «НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА» В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Питання протидії корупції залишається одним із найактуальніших у сучасній Україні. Навіть в умовах безглуздої війни, з якою російська федерація увірвалася до Української Держави, чиновники не гребують незаконним збагаченням за рахунок бюджету, гуманітарної допомоги. Нерідко представники влади та органів місцевого самоврядування, використовують надані їм службові повноваження з метою отримання в супереч встановлених законодавством обмежень подарунків, неправомірної вигоди. Проте, застосування вказаних категорій суб'єктами правозастосовної практики у ході антикорупційної боротьби, не завжди є однаковим і допускає суперечливі підходи у правозастосованні.

З огляду на зазначене, є цілком нагальною потреба упорядкування характерних ознак дефініцій «подарунок» і «неправомірна вигода» за відповідними критеріями, що сприятиме удосконаленню юридичної практики в частині притягнення винних до адміністративної та кримінальної відповідальності.

Задля реалізації зазначеної мети, необхідно звернутися до положень нормативно-правових актів, де наводяться дефініції зазначених деліктів з характерними ознаками та властивостями, а також проаналізувати наукові дискусії та доктринальні бачення з цього приводу.

Так, у пошуку вирішення проблеми розмежування кримінальної й адміністративної відповідальності за порушення заборон одержання неправомірної вигоди й подарунків, В. М. Киричко констатує: 1) ключовим критерієм для розв'язання цього завдання виступає категорія суспільної небезпечності, яка дозволила встановити відмінність за соціальною сутністю неправомірної вигоди й подарунка; 3) поняття «подарунок» законодавчо визначено по-іншому, ніж поняття «неправомірна вигода», і розмежовані сфери використання цих понять; 4) поняття «подарунок» не може використовуватись при юридичній кваліфікації корупційних злочинів, оскільки воно саме по собі вказує на відсутність ознак корупції; 5) порушення законодавчих заборон одержання неправомірної вигоди тягне за собою кримінальну відповідальність, а порушення законодавчих обмежень щодо подарунків – адміністративну відповідальність за ст. 172-5 КУпАП [1, с. 129–130].

Безумовно, наведені вченим розмежувальні критерії є вірними і мають логіко-юридичне обґрунтування. Разом з тим, їх ціннісна сутність для правозастосов-

ної практики нівелюється через те, що класифікація відмінностей між подарунком і неправомірною вигодою має констатуючий характер, який ґрунтується на очевидних фактах, у тому числі взаємовиключних. Головним тут питанням, що залишається без відповіді, є дилема правової оцінки діяння ще до того, як його визнано адміністративним чи кримінальним правопорушенням.

К. П. Рубан переконує, що відмежування подарунка від неправомірної вигоди як предмета корупційних злочинів слід здійснювати спираючись на: 1) принципову відмінність між корупційними правопорушеннями, котрі містять ознаки корупції (до яких належить неправомірна вигода) та правопорушеннями пов'язаними з корупцією (порушення обмежень у прийнятті подарунків службовими особами); 2) тільки неправомірна вигода може бути нематеріального чи не грошового характеру, на відміну від неї подарунок, який надають / одержують за ціною, нижчою мінімальної ринкової обов'язково повинен мати вартісну характеристику; 3) мотиви, якими керуються надавач і одержувач, а саме відсутність корисливого мотиву з боку обдарованого службовця [2, с. 128].

В цілому, такий підхід заслуговує на підтримку, за винятком п. 1, оскільки у ньому автор вбачає відмежування подарунка від неправомірної вигоди як предмета корупційних злочинів спираючись на нормативні положення, які є відсильними. Тобто, дана рекомендація жодним чином не полегшує діяльність суб'єктів правозастосовної практики у даному напрямку, так як передбачає їх самостійне звернення до понятійного апарату антикорупційного законодавства. Видається, логічним було б саме у названому пункті виокремити ознаки, які вказують на відмінності між корупційним та правопорушенням пов'язаним з корупцією, що розглядаються.

Далі, звернемося до нормативно-правових актів, щоб з'ясувати характерні риси, за допомогою яких законодавець формулює поняття вказаного термінологічного апарату.

Так, згідно абз. 7 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року (далі Закон № 1700-VII), п. 2 примітки до ст. 354 і примітки до ст. 364-1 КК України визначення неправомірної вигоди є ідентичними та вказують, що такою вигодою слід визнавати грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Проте, логіко-граматичне тлумачення статей 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України дозволяє виокремити, крім вищенаведених, ще одну важливу особливість неправомірної вигоди [3]. Йдеться про те, що така вигода завжди надається (одержується, інші дії) за вчинення чи невчинення відповідним суб'єктом будь-якого діяння з використанням наданих йому повноважень, влади чи службового становища.

Подарунок, як передбачено абз. 9 ч. 1 ст. 1 Закону № 1700-VII, це грошові кош-

ти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають / одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Порухення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, тягне за собою адміністративну відповідальність за ст. 172-5 КУпАП [4].

Такі обмеження закріплені у ст. 23 Закону № 1700-VII і передбачають наступне: особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи [5].

З цього випливає, що подарунок отримується особою не за вчинення чи невчинення відповідним суб'єктом будь-якої дії з використанням наданих йому влади чи службового становища, а за дарма, безоплатно, а у другому випадку ще й від особи, що перебуває у підпорядкуванні. Ця обставина і є тією головною ознакою, яка в кінцевому результаті дозволяє відмежувати неправомірну вигоду у складах корупційних злочинів від подарунка, порушення обмежень щодо одержання якого утворює адміністративне правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Киричко В. М. Проблема розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення заборон одержання неправомірної вигоди й подарунків, шляхи її вирішення. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 118–131.

2. Рубан К. П. Відмежування подарунка від неправомірної вигоди як предмета корупційних злочинів. *Юридичний бюлетень*. 2017. Вип. 4. С. 120–129.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 25-26. С. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X, із наступними змінами. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

Гацелюк В. О.,

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України,
старший науковий співробітник відділу проблем
кримінального права, кримінології та судоустрою,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
м. Київ, Україна*

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМІВ ПЕРЕВІРКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІВ

2 листопада 2023 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – Комісія) ухвалила рішення про внесення змін до форми декларації доброчесності судді, затвердженої рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 13 жовтня 2016 року № 137/зп-16 зі змінами, та форми декларації доброчесності кандидата на посаду судді (далі – Рішення) [1].

Вказаним Рішенням (до якого були подані Окремі думки) Комісія виклала у новій редакції зазначені декларації, наслідком чого стала зміна кола та змісту обов'язків щодо декларування відповідних тверджень, які покладаються на суддів та кандидатів на посаду судді, що свідчить про нормативний характер Рішення.

Декларація доброчесності судді – це один з інструментів як превенції, так і виявлення недоброчесності судді. Він замислювався як простий у застосуванні і ефективний за наслідками елемент підзвітності судді суспільству. Зокрема, статтею 62 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» №1402-VIII від 2 червня 2016 року [2] (далі – Закон) передбачено, що суддя зобов'язаний щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією. Сам цей документ являє собою перелік тверджень, правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або непідтвердження.

Абзац перший описової частини Рішення від 2 листопада 2023 року містить наступне твердження: *«З метою спрощення моніторингу способу життя судді та кандидата на посаду судді законом запроваджено обов'язок подавати декларацію доброчесності, що забезпечує доступність і прозорість будь-якої інформації щодо декларантів та сприяє зростанню суспільної довіри до судової влади загалом».*

По-перше, наведена вище теза суперечить положенням Закону, а саме абзацу десятому частини третьої статті 62: *«Декларація доброчесності судді може містити інші твердження, метою яких є перевірка доброчесності судді».*

Закон не визначає метою декларації доброчесності моніторинг способу життя судді. Відповідно до статті 59 Закону, з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними

доходам, проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону. Такий моніторинг може бути проведений на вимогу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя та в інших випадках, визначених законом. Однак, як слідує з приписів Закону, такий моніторинг не належить до повноважень Комісії.

З огляду на це, видається, що (1) Комісія не має повноважень здійснювати моніторинг способу життя судді та кандидата на посаду судді та (2) метою інституту декларації добросовісності є виключно перевірка добросовісності судді та кандидата на посаду судді, як це визначено Законом. Встановлення іншої мети цього інституту (а саме «спрощення моніторингу способу життя судді та кандидата на посаду судді») несе ризик визнання Рішення таким, що не було прийнято на підставі та в межах повноважень, визначених Законом.

По-друге, теза про те, що «законом запроваджено обов'язок подавати декларацію добросовісності, що забезпечує доступність і прозорість будь-якої інформації щодо декларантів та сприяє зростанню суспільної довіри до судової влади загалом», на мій погляд, також суперечить положенням чинного законодавства в частині відкриття необмеженого обсягу інформації щодо судді (кандидата на посаду судді).

Встановлені Конституцією України [3] (стаття 126) та Законом (стаття 48) гарантії незалежності судді мають бути витлумачені таким чином, що, хоча суспільний інтерес до обставин життя судді очевидно вищий, і з огляду на релевантну практику ЄСПЛ за статтею 8 втручання в приватне життя судді може здійснюватися за нижчими стандартами, ніж у життя пересічного громадянина, не будь-яка інформація має становити предмет розкриття, адже це непропорційно розширює межі такого втручання – лише та інформація щодо декларанта, вивчення якої слугуватиме легітимній меті забезпечення довіри до судової влади.

У Висновку № 21 (2018) Консультативна рада європейських судді зазначила: «Держави-члени також повинні вжити всіх необхідних заходів для забезпечення й посилення культури судової добросовісності, культури нульової терпимості до корупції на всіх рівнях судової системи, зокрема серед працівників судів, і водночас культуру поваги до особливої ролі судової влади. Проте боротьбу з корупцією не можна використовувати для обмеження незалежності судової влади» [4].

Крім того, в логіці мотивації рішення ця теза ніби дозволяє Комісії включити до форми декларації будь-яке твердження, за допомогою перевірки відповіді на яке може бути встановлено факт подання недостовірної інформації, що, у свою чергу, презюмується як підстава визнання особи недобросовісною.

Таке розуміння добросовісності, що наразі склалося в судовій практиці і підходах Комісії, не означає, що неправдиві твердження щодо необмеженого кола обставин мають бути визнані ознакою недобросовісності.

Закон визначає орієнтири, за якими можна визначити зміст поняття «добросовісність» і вони здебільшого стосуються питань законності походження майна та відповідності витрат доходам хоча, безумовно, і не обмежуються ними.

Таке розуміння доброчесності (як тісно пов'язаної із запобіганням корупції категорії) відповідає міжнародним стандартам: у Висновку № 21(2018) Консультативна рада європейських суддів зазначила: «Найважливішим засобом запобігання корупції серед суддів, мабуть, є розвиток і зміцнення справжньої культури доброчесності в судовій системі. Здається, немає єдиного визначення цього терміну, утім існує загальне розуміння складових елементів доброчесності судової системи».

Питання доброчесності детально визначалися та активно досліджувалися Комісією в межах процедур кваліфікаційного оцінювання та оцінювання на відповідність займаній посаді судді, які фактично були об'єднані в межах однієї процедури.

Доброчесність судді як законодавча категорія не є необмеженою за своїм змістом категорією. Нею охоплюються здебільшого питання обґрунтованості набуття майна, доходів та видатків, інших аспектів запобігання корупції, здійснення правосуддя.

Отже, визначення метою декларації доброчесності забезпечення доступності і прозорості будь-якої інформації щодо декларантів, на мою думку, по-перше, несе в собі ризик порушення гарантій незалежності судді, і, по-друге, не корелює з усталеним розумінням категорії «доброчесність».

Таким чином, в основу Рішення покладено помилкову мотивацію (в контексті некоректного тлумачення поняття «доброчесність» для цілей визначення форми декларації доброчесності судді), яка дозволила занадто широко тлумачити повноваження Комісії в частині встановлення обов'язків суддів через зміни форми декларації доброчесності, що призвело до включення до неї тверджень, декларування частини з яких, на мій погляд, є втручанням у права особи, яке не відповідає вимогам так званого «трискладового тесту» (законність, легітимна мета, необхідність).

Зокрема, у справі *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Kryvitska and Kryvitskyu v. Ukraine) від 2.12.2010 р., заява № 30856/03, ЄСПЛ зазначив:

«42. Втручання держави є порушенням ст. 8 Конвенції, якщо воно не переслідує законну мету, одну чи кілька, що перелічені у п. 2 ст. 8, не здійснюється «згідно із законом» та не може розглядатись як «необхідне в демократичному суспільстві».

Висловлювався на цю тему і Конституційний Суд України: «одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який <...> означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею» (абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012) [5].

Список використаних джерел:

1. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 2 листопада 2023 року «Про внесення змін до форми декларації доброчесності судді, затвердженої рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 31 жовтня 2016 року № 137/зп-16 зі змінами, та форми декларації доброчесності кандидата на посаду судді, затвердженої рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 24 вересня 2018 року № 205/зп-18. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/doc/pro-vnesennya-zmin-do-formy-deklaraciyi-dobrochesnosti-suddi-zatverdzheno-yi-rishennyam-vyshchoyi> (дата звернення: 23.11.2023).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року. № 1402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20200101#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
4. Висновок № 21 (2018) Консультативної ради європейських суддів «Про запобігання корупції серед суддів». URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/opinio_21_ua_1.pdf (дата звернення: 23.11.2023).
5. Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#Text> (дата звернення: 23.11.2023).

*Гоняна К. В.,
студентка II курсу,
факультет міжнародної торгівлі та права,
Державний торговельно-економічний університет*
Науковий керівник:
*Шведова Г. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ

На даний час в Україні триває війна і більшість чоловіків масово мобілізували до лав ЗСУ та інших військових формувань, але значна кількість осіб намагаються ухилитися від призову на військову службу, що є великою проблемою у наш час, тому питання кваліфікації діяльності тих чи інших суб'єктів як ухилення від призову на військову службу є актуальним, оскільки має на меті зменшити кількість ухилинтів, які не бажають захищати свою Батьківщину.

Перш за все, слід зазначити, що кримінальна відповідальність за ухилення від призову передбачена статтями 335 та 336 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) [1]. Дане діяння може виражатись у формі порушення правил військового обліку, зокрема, неприбуття по повістці до територіального центру комплектування та соціальної підтримки. Разом з тим, слід звернути увагу, що за певних умов дії особи можуть бути кваліфіковані як за статтею 210 або 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), тобто як порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку або порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку відповідно. Обов'язок доведення, що в діях того чи іншого суб'єкта є ознаки саме кримінального правопорушення покладається на сторону обвинувачення, який з урахуванням особливостей процедури вручення повісток є доволі складним [2].

Безумовно, заслуговує уваги питання притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення протиправного діяння, передбаченого статтею 336 ККУ. Суспільна небезпека вказаного правопорушення зумовлюється тим, що своєчасне та швидке проведення мобілізації є запорукою ефективного відбиття воєнного нападу на країну або виконання Україною відповідних міжнародних зобов'язань по спільній обороні від агресора. Тому ухилення від призову до лав Збройних Сил військовозобов'язаних контингентів в умовах таких, що розпочалися або передбачаються, створює серйозну загрозу для безпеки держави у сфері оборони [3].

Відповідно до Закону України «Про оборону України» під особливим періодом слід розуміти період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [4]. Також згідно з Законом України про «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» мобілізація – комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу. Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано [5].

Вартою уваги є думка Михайла Фіалки (з якою неможливо не погодитися), що в переважній більшості випадків ухилення від мобілізації відбувається декілька шляхами. Найбільш поширення набуло відмова без будь-яких на те законних підстав від мобілізаційних заходів (не проходження медичної лікарняної комісії; не прибуття за викликом до територіального центру комплектування та соціальної підтримки тощо). Тобто, як правило, особа отримавши відповідно до існуючої процедури повідомлення про мобілізацію не з'являється або у визначене місце або у визначений час [6, с. 275].

Значно ускладнює процедуру призову осіб на військову службу те, що повістка має бути вручена особисто в руки під розпис отримувача, оскільки не кожна особа відповідально ставиться до свого конституційного обов'язку щодо захисту Батьківщини і, як результат, уникає взаємодії з представниками органів, уповноважених на вручення повісток.

Отже, станом на сьогодні, питання притягнення до кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу залишається надзвичайно важливим, оскільки безпосереднім чином впливає на рівень обороноздатності держави, а тому, безумовно, потребує належного правового врегулювання. Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, яка стосується даного питання, практична реалізація правових норм дещо ускладнена існуючим механізмом вручення повісток та особливостями розмежування діянь, які містять ознаки кримінальних правопорушень, передбачених статтями 335 та 336 ККУ і адміністративних правопорушень, що містяться у статтях 210 та 210-1 КУпАП.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 05 квітня 2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від

07 грудня 1984 № 8073-Х / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#doc_info.

3. Науково-практичний коментар до статті 336 Кримінального кодексу України : від 25 липня 2015 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК004855>

4. Закон України «Про оборону України» № 803-VI від 25.12.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

5. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» № 5404-VI від 02.10.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

6. Фіалка М. Правильна кваліфікація ухилення від призову на військову службу під час мобілізації (ст. 336 ККУ України) як напрямок верховенства права в умовах воєнного стану. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів*. С. 274–278. URL: <https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11815/91.pdf?sequence=1&isallowed=y>

Гринчак С. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,

м. Харків, Україна

ЕЛЕКТРОННО-КОМУНІКАЦІЙНЕ ШАХРАЙСТВО: ДОЦІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ?

У сучасному інформаційному просторі існує чимало способів вчинення шахрайства. Жертвами Інтернет-шахрайства можуть стати не тільки громадяни, але й юридичні особи, органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації різних форм власності. Наразі шахрайство в Інтернеті є глобальною проблемою у криміногенному розрізі, чим зумовлена необхідність вжиття заходів для скорочення випадків такого правопорушення. За національними статистичними даними, у 2021 році з онлайн-шахрайством зіткнулися майже 45 % українців, однак порівняно з 2020 роком цей показник був значно меншим – 22 % [1, с. 196]. Отже, необхідність удосконалення національного законодавства спрямованого на протидію шахрайству та іншій незаконній діяльності у сфері ринків фінансових послуг не викликає жодного сумніву.

У зв'язку з цим, потребує ретельного аналізу проект Закону України № 10190 від 25 жовтня 2023 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за електронно-комунікаційне шахрайство» [2], який

знаходиться на розгляді у Верховній Раді України, а також пояснювальна записка до цього проекту та інші супровідні документи. Їх дослідження дає можливість висловити деякі зауваження, які полягають у наступному.

1. У пояснювальній записці до вказаного законопроекту зазначено, що він спрямований на протидію шахрайству та іншій незаконній діяльності у сфері ринків фінансових послуг, які здійснюються з використанням інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем та електронних комунікаційних мереж, що набуває якостей професійного, системного та організованого характеру. Зокрема, йдеться про запобігання діяльності так званим «фінансовим пірамідам», шахрайським «кол-центрам», а також протидію схемам із залучення та навчання третіх осіб для участі у вказаній незаконній сфері [3].

Зокрема, законопроектом пропонується доповнити КК України новою ст. 190-1 «Електронно-комунікаційне шахрайство». У частині першій цієї статті вказано, що електронно-комунікаційне шахрайство це протиправне збирання, зберігання, обробка та використання персональних даних, інформації, яка містить банківську таємницю, у тому числі індивідуальну облікову інформацію, реквізити платіжного інструменту, платіжної картки, код авторизації, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою з використанням електронної комунікації та/або технічних засобів електронних комунікацій.

Як бачимо, йдеться не про суто шахрайство у кримінально-правовому сенсі (як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою), а про готування до майбутнього шахрайства, яке полягає в незаконних діях з інформацією з обмеженим доступом (персональними даними, інформацією, яка містить банківську таємницю, у тому числі індивідуально облікованою інформацією).

Проте вказана пропозиція не враховує, що чинний КК містить низку норм, які передбачають відповідальність за незаконні дії з інформацією з обмеженим доступом. Наприклад, предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 163 КК є відомості, які містяться в кореспонденції громадян і становлять їх особисту таємницю. Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК є конфіденційна інформація про особу (персональні дані). Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 231 КК є відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю та ін.

Отже, діяння передбачені у ст. 190-1 проекту, не потребують окремого їх виділення у самостійну норму з акцентом на електронно-комунікаційне шахрайство. Така «новелізація» призведе до невиправданої конкуренції норм КК та ускладнить їх правозастосування.

У разі прийняття ст. 190-1 проекту, виникне закономірне питання, чому аналогічні норми відсутні у КК щодо інших кримінальних правопорушень, наприклад, крадіжки, привласнення, вимагання та ін., до яких теж можуть готуватись зловмис-

никами шляхом протиправного збирання, зберігання, обробки та використання інформації з обмеженим доступом.

2. Аналіз диспозицій, санкцій та заохочувальної норми, передбачених у ст. 255-4 законопроекту вказує на те, що ця стаття побудована, по суті, як аналог чинної ст. 255 КК, яка передбачає кримінальну відповідальність за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Головною відмінністю є те, що в проекті нової статті йдеться про електронно-комунікаційну шахрайську організацію, а не про злочинну організацію.

На думку авторів законопроекту, під електронно-комунікаційною шахрайською організацією слід розуміти юридичну особу або об'єднання фізичних осіб (дві та більше), що діють без створення юридичної особи, які здійснюють діяльність спрямовану на протиправне збирання, зберігання, обробку та використання персональних даних, інформації, яка містить банківську таємницю, у тому числі індивідуальну облікову інформацію, реквізити платіжного інструменту, платіжної картки, код авторизації, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою з використанням електронної комунікації та/або технічних засобів електронних комунікацій (примітка до ст. 255-4 проекту).

Пропозиція криміналізувати створення, керівництво електронно-комунікаційною шахрайською організацією, надання послуг, або участь у електронно-комунікаційній шахрайській організації, а також створення спільноти вказаних організацій, або керівництво такою спільнотою, на нашу думку, не має достатніх підстав, адже в основі такої криміналізації, авторами проекту закладено лише особливу, специфічну сферу діяльності суб'єктів кримінальних правопорушень. Окрім того, у визначені електронно-комунікаційної шахрайської організації не враховано, що будь-яка форма співучасті це об'єднання лише співучасників (фізичних осудних осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності), а не сама юридична особа, як така. Також, зміст поняття електронно-комунікаційної шахрайської організації взагалі не дає змоги зрозуміти, про яку конкретно форму співучасті йдеться у законопроекті.

Варто визнати, що інколи в КК передбачені спеціальні види організованих груп (ч. 3 ст. 28 КК) та злочинних організацій (ч. 3. ст. 28), наприклад, транснаціональна організація (ч. 5 ст. 143 КК), банда (ст. 257 КК), терористична група або терористична організація (ст. 258-3 КК) та ін., проте системний аналіз кримінального законодавства дає можливість встановити їх співвідношення з формами співучасті, які передбачені в ст. 28 КК.

Отже, прийняття ст. 255-4 законопроекту також призведе до штучного створення зайвої, невиправданої конкуренції кримінально-правових норм, як Загальної так і Особливої частини КК.

3. Зі змісту ст. 255-5 законопроекту випливає, що її прийняття має сенс лише

у випадку обґрунтованості криміналізації діянь, передбачених ст. 255-4 проекту. Отже відхилення ст. 255-5 проекту, не потребує окремих аргументів.

І наостанок, щодо прикінцевих положень законопроекту, то у ньому знову вказано, що «цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування». В черговий раз звертаємо увагу на те, що відповідно до статей 57 і 94 Конституції України кожному гарантується право знати свої права та обов'язки, у зв'язку з чим за загальним правилом від моменту опублікування закону до набуття ним чинності має пройти певний проміжок часу, впродовж якого населення могло б ознайомитися з вимогами нового закону. Виключення з цього правила (набрання законом чинності з дня, наступного за днем його опублікування) повинно бути обґрунтоване винятковою необхідністю. На жаль, Верховна Рада України в останні роки практично всім законам про внесення змін до КК надає чинності з дня, наступного за днем опублікування, і те ж саме передбачене й для рецензованого законопроекту. Вважаємо таку практику грубим порушенням конституційних прав громадян і постійно закликаємо до відмови від неї.

Таким чином, зазначене вище дає підстави для висновку, що законопроект № 10190 від 25 жовтня 2023 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за електронно-комунікаційне шахрайство» містить низку серйозних недоліків, які свідчать про неможливість рекомендувати його до прийняття.

Список використаних джерел:

1. Березняк В. Запобігання шахрайству в інтернеті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 190–196.
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за електронно-комунікаційне шахрайство : Проект Закону України № 10190 від 25 жовтня 2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2040203>
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за електронно-комунікаційне шахрайство» від 27 жовтня 2023 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2040207>

*Дзівульська І. В.,
студентка IV курсу,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Лотоцький М. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Ст. 29 Конституції України регламентовано право кожної людини на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [1].

У системі запобіжних заходів у кримінальному провадженні найбільш суворим є тримання під вартою. Відповідно до ч. 1 ст. 183 Кримінального процесуального кодексу України цей захід застосовується виключно в разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 цього Кодексу, крім випадків, визначених ч. 5 ст. 176 цього Кодексу [2].

Згідно зі ст. 197 КПК строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою не може перевищувати шістдесяті днів. Строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК. Сукупний строк тримання під вартою підозрюваного не повинен перевищувати:

- шести місяців у кримінальному провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості;
- дванадцяти місяців у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Порядок продовження строку тримання підозрюваного під вартою визначений ч. 1–5 ст. 199 КПК, відповідно до цього положення правила такі:

- клопотання про продовження строку тримання під вартою має право подати прокурор, слідчий за погодженням із прокурором не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою;
- клопотання подається до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування;
- клопотання про продовження строку тримання під вартою, крім відомостей, зазначених у ст. 184 КПК, має містити: 1) виклад обставин, які свідчать про те,

що заявлений ризик не зменшився або з'явилися нові ризики, які виправдовують тримання особи під вартою; 2) виклад обставин, які перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою;

– слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку тримання під вартою до закінчення строку дії попередньої ухвали згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу;

– слідчий суддя зобов'язаний відмовити у продовженні цього строку, якщо прокурор або слідчий не доведе, що обставини, зазначені у ч. 3 ст. 199 КПК, виправдовують подальше тримання підозрюваного під вартою [2].

На наш погляд, недоліком ч. 1 ст. 199 КПК є те, що в ній не зазначено, за скільки днів до закінчення дії попередньої ухвали слідчого судді про тримання під вартою слідчий повинен подати прокурору для погодження клопотання про продовження строку такого тримання.

Знайшли відображення у новому КПК і положення КПК 1960 р. щодо зарахування строку затримання та перебування у психіатричному закладі під час проведення експертизи до строку тримання під вартою. Слід звернути увагу й на те, що у разі повторного взяття під варту особи в тому ж самому кримінальному провадженні строк тримання під вартою обчислюється з урахуванням часу тримання під вартою раніше. Тобто фактично у даному випадку звільнення особи з-під варти за підозрою чи обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення є лише обставиною, яка перериває обрахування строків тримання під вартою.

Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, що закріплено частиною 5 статті 9 Кримінального процесуального кодексу України.

У справі «Роман Мірошніченко проти України», заява № 34211/04, від 19 лютого 2009 року ЄСПЛ прийшов до наступного висновку: «... той факт, що заявник підозрюється у скоєнні серійного злочину, можливо, спочатку виправдовував його утримання під вартою. Однак після спливу певного часу судова влада була зобов'язана привести інші вагомі підстави для подальшого утримання під вартою, що не було зроблено в даному випадку; крім того, на жодній зі стадій національні суди не розглядали можливість застосування будь-яких альтернативних запобіжних заходів, і, спираючись головним чином на тяжкість обвинувачення, органи влади продовжували тримання заявника під вартою на підставах, які не можуть вважатися «відповідним і достатніми» [3].

Такий саме підхід ЄСПЛ сформував не тільки щодо однієї підстави для тримання особи під вартою (тяжкість злочину). Аналогічні висновки щодо іншої підстави (загроза втечі підозрюваного) ЄСПЛ зробив, наприклад, у справі «Доронін проти України», заява № 16505/02, від 19 лютого 2009 року: «хоча й видається, що спроба заявника втекти дала відповідним органам підстави для тримання його

під вартою протягом досудового слідства та розгляду справи в суді, серйозність пред'явлених йому обвинувачень, ризик його ухилення та перешкоджання здійсненню правосуддя залишалися єдиними підставами, з огляду на які суд не змінював обраний йому запобіжний захід. Однак згідно з пункту 3 статті 5 Конвенції зі впливом певного часу подальше існування обґрунтованої підозри перестає само по собі бути підставою для позбавлення свободи і судові органи мають навести інші підстави для подальшого тримання такої особи під вартою. До того ж, такі підстави мають бути чітко вказані національними судами» [4]. З введенням в Україні воєнного стану КПК України було доповнено Розділом IX- 1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану», яким змінено застосування та продовження запобіжного заходу: якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 цього Кодексу, – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [2].

Отже, впровадження у КПК України порядку забезпечення контролю за доцільністю та обґрунтованістю застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час судового провадження зумовлене необхідністю надання суду процесуальних механізмів для оперативного вирішення провадження та заборони свавільного обмеження права людини на свободу шляхом застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою без визначення строку його застосування. Під час ухвалення обвинувального вироку суд вправі застосувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до обвинуваченого до набрання цим вирокком законної сили. Суд застосовує запобіжний захід у вигляді тримання під вартою у такому випадку з метою забезпечення виконання остаточного судового рішення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96->
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2013 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Справа «Роман Мірошніченко проти України», заява № 34211/04 від 19 лютого 2009 року ЄСПЛ. URL: <https://precedent.in.ua/2016/05/06/roman-myroshnychenko-protyv-ukrainy/>
4. Справа «Доронін проти України», заява № 16505/02 від 19 лютого 2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_663

*Дзюбак С. В.,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ДИСЦИПЛІНА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Дисципліна виступає важливим засобом організації відносин в суспільстві з метою забезпечення узгодженої та спільної поведінки учасників таких відносин в державі. Більшість громадян, які підкоряються нормам закону, сприймають дисципліну як засіб впорядкування так званого хаотичного і небезпечного життя.

Виступаючи найважливішим фактором суспільного життя, – дисципліна тісно взаємодіє з такими категоріями, як правопорядок, відповідальність, обов'язок, громадський порядок, і тому є основою для побудови демократичної, соціальної, правової держави.

У наукових джерелах дисципліну (лат. *disciplina*) розуміють або як певний порядок поведінки людей, що відповідає усталеним в суспільстві нормам права і моралі або вимогам певної організації, або як обов'язкове для всіх членів будь-якого колективу підпорядкування встановленому порядку, правилам [1, с. 134].

Натомість нам імпонує тлумачення дисципліни, як своєчасне та належне виконання правил і зобов'язань, дотримання прийнятих законів і норм життєдіяльності [2]. Саме дане визначення відображає передбачений у Конституції України обов'язок, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, посадові особи, громадяни та їх об'єднання зобов'язані дотримуватись Конституції України та законів [3; 1, с. 132].

Тобто, у процесі формування правомірної поведінки – «дисципліна» відіграє неабияку роль. Правомірна поведінка є різновидом правової поведінки. Про таку поведінку суб'єктів можна говорити лише в тій частині, у якій вона збігається з моделлю, зафіксованою в правовій нормі, тобто перебуває у сфері правового регулювання, це, по-перше. По-друге, правомірна поведінка, як правило, соціально корисна поведінка, заснована на дотриманні, виконанні та використанні правових норм.

Твердження про те, що правомірна поведінка особистості ґрунтується на позитивному ставленні до правових норм та принципів, видається не точним. Показовим у цьому плані є «судове сутяжництво», необґрунтовані правові «зловживання службовим становищем», формальне виконання правових обов'язків та інші. Водночас правомірна поведінка не перестає бути такою у зв'язку з тим, що її суб'єктивну сторону становлять соціальні мотиви. Зрозуміло, якщо останні не виражаються у заборонених законом вчинки. У юридичній літературі поняттям «правомірна по-

ведінка» охоплюється як необхідне і бажане та соціально допустиме.

Враховуючи те, що дисципліна тісно взаємодіє з такими категоріями, як правопорядок, а відповідно правопорядок забезпечується дотриманням правомірної поведінки, вважаємо за належне розглядати поняття «дисципліни» у контексті активної та пасивної правомірної поведінки.

На сьогоднішній день актуальним є дотримання дисципліни, зокрема у відносинах пов'язаних з державною (військовою) службою особливого характеру, що полягає в професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я та віком громадян держави та пов'язаних із захистом своєї Батьківщини. В даному випадку варто говорити про прояв активної правомірної поведінки.

Прояв пасивної правомірної поведінки у понятті «дисципліна», зокрема якщо говорити про обов'язок захисту Батьківщини проглядається у контексті маргінальної та конформістської поведінки. Конформістська поведінка – виражає низький ступінь соціальної активності. Особистість пасивно дотримується правових розпоряджень, прагнучи пристосуватися до оточуючих, не виділятися «робити як усі» [4]. Такий тип поведінки не може бути переважним типом правомірної поведінки розвиненого суспільства, так як використання поняття «робити як усі» як основне життєве кредо, веде до переважання в суспільстві сірої, в більшості випадків байдужої сукупності людей, що не можуть стати основою демократичної держави, в якій активне волевиявлення народних мас є основою будови. Маргінальний тип поведінки – через низьку відповідальність, суб'єкт перебуває на межі антигромадського, неправомірного утвердження в державі [4]. Воно не стає неправомірним через страх перед покаранням. Суб'єкти підпорядковуються закону, але не визнають, не поважають його. Маргінальна особистість, втративши звичні умови існування, не може відразу адаптуватися до нової соціальної обстановки і виявляє у зв'язку з цим незадоволеність, агресивність, апатію та невпевненість у завтрашньому дні.

Отже, можемо говорити, що основу визначення дисципліни у правовій (юридичній) сфері становить правомірна поведінка суб'єктів (громадян України). Адже, дисципліна є складним соціальним явищем, що постійно формується, наповнюється новим змістом.

У реальному житті явища та процеси, що супроводжують формування дисципліни тісно переплетені з багатьма соціальними процесами, в тому числі і правопорядком та правомірною поведінкою.

Список використаних джерел:

1. Марушій О. А. Поняття законності та дисципліни в діяльності органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки.* 2016. № 845. С. 132–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_22//.
2. Дисципліна. *Вікіпедія : вільна енциклопедія.* URL: <https://uk.wikipedia.org/>

- [wiki/%D0%948%D0%BD%D0%B0](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%948%D0%BD%D0%B0).
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
 4. Правомірне поведінка. *Вікіпедія : вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%D0%BE%>.

Жукова Є. Г.,
курсант III курсу,
*Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Чорна А. Г.,
капітан поліції,
старший викладач кафедри
*кримінального права та кримінології,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна*

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Реалізація принципу гуманізму до правопорушників в сучасному українському кримінальному законодавстві є актуальною та важливою складовою правової реформи в контексті європейських стандартів. Здійснення кримінальної відповідальності та накладання покарання повинно враховувати не лише аспекти кримінального судочинства, але й гарантувати повагу до прав та гідності особи.

У контексті вищевказаного принципу, важливим інститутом в Кримінальному кодексі України є інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням. Цей механізм дозволяє державі надавати особам, винним у вчиненні кримінальних правопорушень, можливість виправитися без накладання покарання в формі позбавлення волі та зберегти звичний для них уклад життя. Покарання повинно не лише служити цілям кари, але й сприяти реабілітації засуджених та запобіганню новим правопорушенням.

Так, стаття 75 Кримінального кодексу України дає вичерпний перелік статей

кримінальних правопорушень, за які до осіб, судом може бути застосовано звільнення від відбування покарання з випробуванням, такими статтями є:

Кримінальне правопорушення, яке вчинено в умовах воєнного стану чи бойової обстановки, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також катування, передбачене частиною третьою статті 127 Кримінального кодексу України, є серйозними правопорушеннями, які носять значущий характер і часто пов'язані з серйозними загрозами для громадської безпеки і громадського порядку [1].

У контексті таких серйозних кримінальних правопорушень, суди не можуть застосовувати звільнення від відбування покарання з випробуванням. Такі справи вимагають від судів прийняття суворих заходів і виносу відповідних вироків, зазвичай пов'язаних із позбавленням волі. Дійсно, у випадках, коли порушення має серйозний характер і призводить до серйозних наслідків, такі як загроза життю та здоров'ю інших осіб, судам слід застосовувати відповідні вирoki відповідно до кримінального законодавства.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням передбачає встановлення обмежень та умов, які особа засуджена повинна дотримуватися. Ці умови можуть включати зобов'язання відвідувати зустрічі з психологом чи соціальним працівником, не порушувати закон, а також відшкодувати збитки потерпілим. Основна ідея полягає в тому, щоб надати особам можливість довести свою готовність повернутися до суспільства, дотримуючись правил та відповідності закону.

Однією з основних проблем є визначення відповідних умов для звільнення. Судам і правоохоронним органам потрібно гарантувати, що умови є відповідними і реалістичними. Деякі умови можуть бути неспіврозмірними або надто важкими для виконання, що може створити труднощі для осіб, засуджених.

Один із аспектів умов звільнення може включати відшкодування збитків потерпілим. Проте деякі особи можуть бути неспроможними фінансово відшкодувати збитки, що створює проблеми для їхньої реінтеграції.

Рішення щодо звільнення з випробуванням може бути суб'єктивним і залежить від судових рішень. Це може призвести до нерівностей та різних підходів у різних судах.

Наступною проблемою є спірні положення статті 75 Кримінального кодексу України стосовно звільнення від відбування покарання з випробуванням дозволяє судам враховувати ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення на підставі статті 12 КК України. Однак цей механізм може бути менш конкретним, оскільки в законодавстві не завжди чітко визначена прив'язка до класифікації кримінальних правопорушень.

Наприклад, у кримінальних правопорушеннях максимальна санкція яких пе-

редбачає санкцію особливо тяжкого злочину але мінімальна становить 5 років суд може використовувати статтю 75 КК України для звільнення особи від відбування покарання з випробуванням. Однак для прийняття остаточного рішення суд також повинен враховувати інші обставини, зокрема ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення [2, с. 442].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 18.10.2023).
2. Шило І. В. Окремі питання звільнення від відбування покарання з випробуванням. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 441–445.

Загурський О. Б.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

Через стрімкий розвиток насамперед фінансових інновацій та інформаційних технологій із кінця ХХ ст. світ став глобальним. Ключові ролі у світовій економіці почали відігравати транснаціональні корпорації, які за своєю економічною потужністю і політичним впливом стоять нарівні з деякими національними економіками. Пом'якшення протекціонізму у фінансовій сфері та лібералізація руху капіталу помітно розширили можливості для залучення інвестицій.

Але одночасно це явище сприяло виникненню додаткових умов і можливостей для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Кількісна оцінка обсягів операцій з легалізації і розмірів окремих секторів тіньової економіки стикається з цілком зрозумілими труднощами як методичного, так і інформаційного характеру. Згідно з наявними експертними оцінками обсяг тіньової економіки, включаючи ухилення від сплати податків і корупційну складову, на сьогодні дорівнює приблизно 9 трлн. дол. США [1].

Як нами відзначалось у попередніх розділах даної роботи, легалізація (від-

мивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму – це серйозна загроза фінансовій стабільності та безпеці України, а також будь-якої іншої держави та світової фінансової системи загалом. Боротьба з даними досить небезпечними злочинами в умовах глобалізації фінансових ринків набуває все більше виражених форм і методів, міжнародного характеру та потребує застосування ефективних засобів, що мають постійно удосконалюватись у світовому масштабі. Організація ефективної системи протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму як на національному, так і на міжнародному рівнях здатна суттєво знизити мотивацію в одержанні таких доходів і, відповідно, зменшити кількість протиправних дій, виявляти та знищувати джерела «брудних» коштів, а також позбавляти злочинні та терористичні групи потрібного фінансування. Тому боротьба з легалізацією злочинних доходів – це одне із найважливіших завдань як на рівні окремої держави, так і на рівні всієї міжнародної спільноти.

Досвід більшості країн свідчить, що разом з державними органами, які відповідають за адміністрування податків та платежів, за різні аспекти забезпечення фінансової безпеки відповідає ряд спеціалізованих фінансових підрозділів. При цьому для запобігання ухиленню від сплати податків та інших злочинів фінансового характеру, як правило, утворюють підрозділи фінансової розвідки, якими виконуються аналітичні функції збору та оброблення інформації. Розбіжності між органами фінансової розвідки зумовлені особливостями їхньої діяльності, функціональними можливостями, однак вони всі націлені на досягнення координації діяльності між правоохоронними органами.

У деяких країнах підрозділи фінансової розвідки – це адміністративні органи, а в інших вони функціонують як поліцейські та юридичні органи. Такі спеціалізовані органи в світовій практиці отримали назву органи фінансової розвідки (FIU від англ. Financial Intelligence Unit) (рис.1).

Країни, які мають розвинену фінансову розвідку, доводять, що ефективність їхньої роботи визначає наявність відповідного нормативно-правового забезпечення та висока ефективність системи збирання, опрацювання, передачі та надання фінансової інформації, з'ясування ініціаторів фінансових операцій. У різних країнах від шляхів передачі інформації значно залежить ефективність фінансового моніторингу загалом.

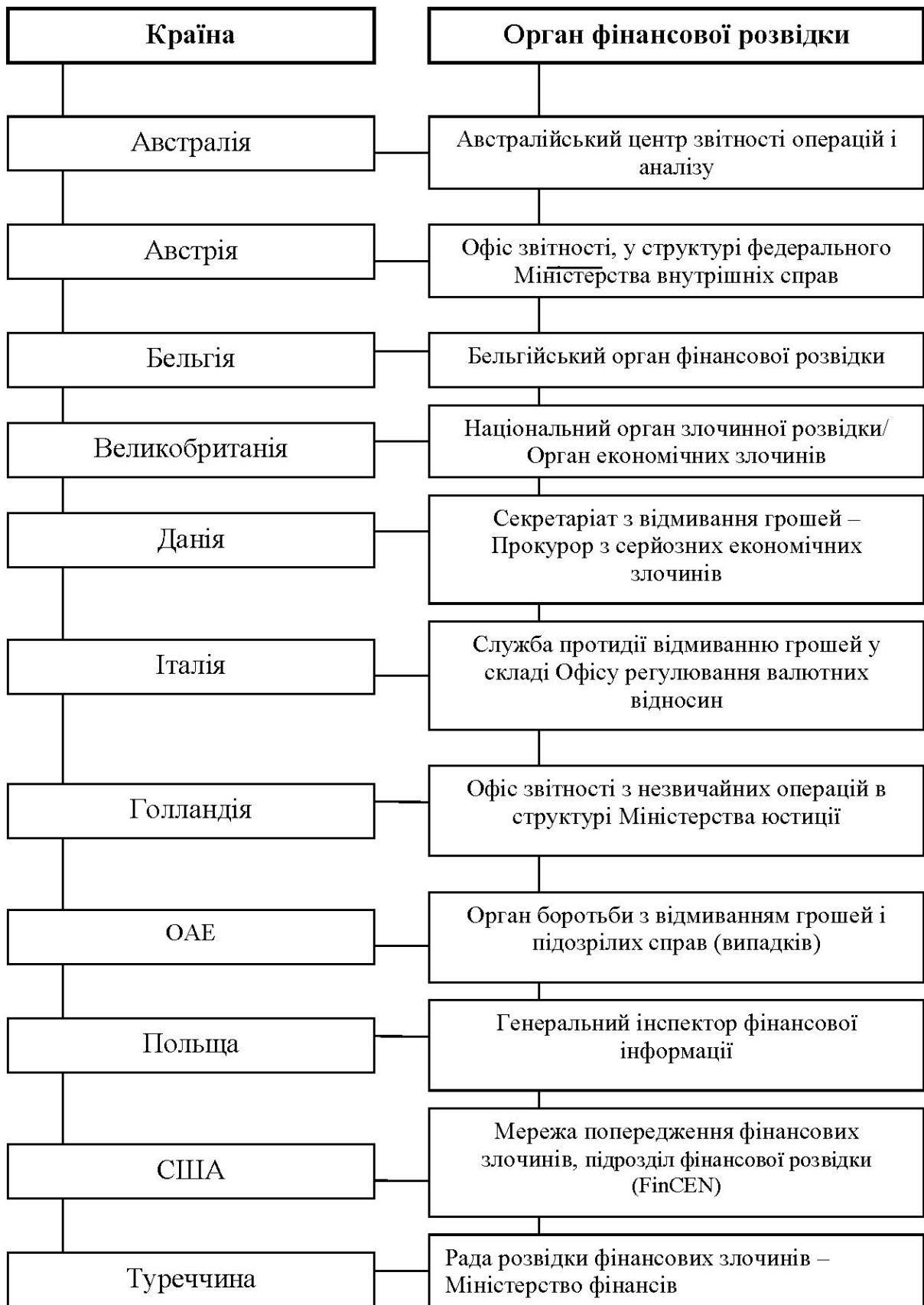

Рис. 1. Органи фінансової розвідки деяких країн

Примітка: складено автором за [2, с. 90].

«Тільки використання прямих каналів передачі інформації від підрозділів фі-

нансової розвідки до фінансових інститутів і регуляторів позитивно впливає на підвищення ефективності фінансового моніторингу. Коли інформація передається від фінансових посередників до державних регуляторів у фінансовій сфері, а потім органам фінансової розвідки, суттєво зменшується ефективність національної системи фінансового моніторингу» [2, с. 91].

У міжнародному економічному просторі у процесі розробки і впровадження тих чи інших індивідуальних заходів боротьби з легалізацією злочинних коштів кожна держава має дотримуватись вимог міжнародного рівня, зокрема розроблених міжнародними інституціями FATF, MONEYVAL, Світовим банком, МВФ тощо. Так, наприклад, у США в основі систем фінансового моніторингу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом:

- ефективне обмеження доступу до фінансової системи для осіб, які відмивають доходи та фінансують тероризм;
- розширення можливостей органів виконавчої влади із визначення головних організацій та систем, що застосовуються для фінансування тероризму й відмивання злочинних доходів;
- посилення та вдосконалення порядку реалізації заходів для фінансових установ задля запобігання легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму [3, с. 27].

Таким чином, вищевказані дії міжнародної санаційно-економічної політики базуються на пропозиціях протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і рекомендаціях міжнародних організацій, які розробляють принципи і стандарти для результативного здійснення політики з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, а тому ми вважаємо, що можуть цілком застосовуватись в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бабій Л. М. Відмивання «брудних» коштів: історія виникнення поняття, нормативне визначення, його сутність і суспільна. *Фінансовий моніторинг*. 2012. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1251>. (дата звернення: 30.11.2023).
2. Тесленко В. І. Поняття, обставини, причини, методи і схеми легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. *Наше право*. 2013. № 12. С. 88–94.
3. Колдовський М. В. Світовий досвід боротьби з відмиванням грошей банківського сектора в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків. *Європейський вектор економічного розвитку* : зб. наук. праць. № 1 (4). Дніпропетровськ : ДУЕП, 2008. С. 26–32.

*Задорожня Р. В.,
курсантка IV курсу,
Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Федченко В. М.,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ПІДСТАВИ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Проникнення до житла чи іншого володіння особи без дозволу визнається порушенням закону в багатьох юрисдикціях. Зазвичай це покривається кримінальними статтями законодавства, і може мати серйозні юридичні наслідки для порушника. Закони різняться в різних країнах, але вони зазвичай спрямовані на захист прав власності та особистого простору громадян.

Підстави проникнення до житла або іншого володіння особи є складною та актуальною проблемою, яка вимагає ретельного законодавчого регулювання. Законодавство повинно чітко визначати випадки, коли таке проникнення є законним (наприклад, правоохоронна діяльність) і незаконним (наприклад, крадіжка). Недостатня прозорість може призвести до порушень прав громадян та ускладнити судовий процес.

Недоторканність житла є одним з найважливіших принципів демократичної держави. Положення цього принципу реалізуються відповідно до законодавства України та кодифіковані в Конституції. Аналіз Конституції України, Загальної декларації прав людини та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод свідчить про те, що право на захист житла і власності перебуває під особливим захистом законодавця.

Слід відзначити, що в межах кримінально-процесуального законодавства обмеження прав є обов'язковою та примусовою дією відповідних органів. Згідно зі статтею 30 Конституції України, та статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, недоторканність житла може бути обмежена, проте національне право повинно дотримуватися законної та необхідної мети згідно з рішенням Європейського суду з прав людини [1, с. 90].

Згідно з думкою вчених у галузі кримінально-процесуального законодавства, вони узгоджуються щодо того, що норми діючого закону, що стосуються проникнення

до житла чи володіння іншої особи, визнаються непередбачуваними. Питання обмеження невід'ємних прав завжди цікавило науковців, і питання про підстави проникнення залишається невивченим.

Отже, розглядаючи норми проникнення до житла чи іншого володіння особи, законодавець зазначив такі підстави для вчинення зазначеної дії:

1) має бути добровільна згода власника або ухвала слідчого судді (ч. 1 ст. 233 КПК України);

2) доступ має бути пов'язаний з невідкладною справою, пов'язаною із врятуванням життя та майна, або безпосереднім переслідуванням особи, підозрюваної у вчиненні злочину (ч. 3 ст. 233 КПК України) [2].

Поставлені запитання щодо отримання згоди власника чи ухвали слідчого судді під час проникнення важливі для дій слідчого та прокурора. Стаття 233 КПК України, регулює проведення слідчої діяльності, але виявляється відмінність у регулюванні проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Це викликає невизначеність в розумінні правових норм та може призводити до різних інтерпретацій. Зокрема, відзначається, що законодавець не врахував загальні правила при проведенні слідчих (розшукових) дій, що зазначені у ст. 233 КПК України.

Той факт, що існують відмінності в думках, визначені в правових нормах, що регулюють інститути, які ми досліджуємо, дуже негативно впливає на єдність тлумачення та ухвалення спільних рішень. Ч. 1 ст. 233 цього Кодексу допускає проникнення до житла, якщо це необхідно для отримання доказів (речей, документів) для проведення слідчих (розшукових) дій, таких як: огляд, обшук.

Але коли йдеться про проникнення до житла чи іншого володіння особи, то одразу впадає в око, що законодавець не врахував ці загальні правила при проведенні слідчих (розшукових) дій. Зокрема, ч. 1 ст. 233 КПК України акцентує увагу на тому, що проникнення до житла може бути з будь-якою метою, а зміст ч. 3 ст. 233 КПК України вказує на те, що для проникнення до житла чи іншого володіння особи має бути невідкладні випадки, пов'язані із збереженням життя та майна або безпосереднім переслідуванням осіб підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, що, не має нічого спільного з питанням доказів у кримінальному процесі [3, с. 266].

Такі нечіткі роздуми можуть призводити до протиріччя та непослідовного застосування норм суддями. Різні точки зору суддів на використання ч. 1 ст. 233, особливо в контексті доказів у кримінальному процесі, також створюють невизначеність в розумінні закону.

Отже, можна зазначити, що для вирішення цієї проблеми необхідно провести спеціальне дослідження, оскільки ст. 233 КПК України не вичерпує всіх аспектів колізії. Огляд житла чи іншого володіння особи виправданий лише у випадку фіксації обставин кримінального правопорушення, але його допустимість перед отриманням дозволу слідчого судді вимагає додаткових обґрунтувань, таких як збереження життя та майна чи притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваних осіб.

Список використаних джерел:

1. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя / Ахтирська Н., Філатов В., Фулей Т., Хембай Х. Київ : Істина, 2011. С. 200.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 05.02.2023. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2023).
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. *Науково-практичний коментар*. Харків : Право, 2012. Ч. 1. С. 768.

*Зайцев Д. А.,
курсант IV курсу,
Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Федченко В. М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДОКАЗІВ ОТРИМАНИХ В РЕЗУЛЬТАТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У світлі неупинного розвитку глобалізації та постійних змін у міжнародному середовищі, питання правосуддя та використання доказів набуває важливого значення. Особливо актуальним стає вивчення проблемних аспектів, пов'язаних із використанням доказів, отриманих внаслідок міжнародного співробітництва. Це питання вимагає комплексного аналізу, оскільки воно безпосередньо впливає на ефективність судових процесів, забезпечення справедливості та міжнародного порядку.

Міжнародне розв'язання глобальних викликів, таких як тероризм, кіберзлочинність, транскордонний злочин, та інші, неможливе без широкого спектру міжнародного співробітництва у сфері міжнародної допомоги. Однак із зростанням важливості цього співробітництва виникають його проблемні аспекти, зокрема, в контексті використання отриманих доказів. Перехід від національного правового простору до міжнародного вимагає нового рівня розуміння та вирішення проблем,

пов'язаних із синергією різних юрисдикцій та культур.

Так, законодавець у ч. 1 ст. 541 Кримінального процесуального кодекса України (далі – КПК), визначає що міжнародна правова допомога – це проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою [1].

Під час виконання запиту або його створення та надсилання для виконання його в іншій державі, в межах міжнародного співробітництва, органи досудового розслідування в Україні крім КПК використовують Європейську конвенцію про взаємну допомогу у кримінальних справах, прийняту та ратифіковану у країнах ЄС. У статті 3 вказаної Конвенції вказується що запитувана Сторона виконує, у передбачений її законодавством спосіб, будь-які судові доручення, які стосуються кримінальної справи і які надсилаються їй судовими властями запитуючої Сторони з метою забезпечення свідоцьких показань або передачі предметів, які являють собою речові докази, матеріалів судової справи або документів [2].

Із вказаного можна дійти висновку щодо першого проблемного аспекта використання доказів отриманих в результаті міжнародно правової допомоги, а саме проблема розбіжності правових систем різних країн, що стає проблемним для безперешкодного використання доказів. Різниця в підходах до збору, обробки та визнання доказів може суттєво впливати на їхню прийнятність в доказових процедурах. Це робить актуальним питання створення єдиних міжнародних стандартів, які б визначали правила використання доказів у сфері міжнародного правосуддя, або створення однакових систем права.

Додатковим аспектом, що потребує уваги, є можливість порушення прав людини у процесі отримання доказів. Це підкреслює етичні та правові аспекти, пов'язані зі збором інформації, особливо тоді, коли це відбувається через співпрацю з країнами, де можуть порушуватися права та свободи особи, знову ж таки через розбіжності правових систем в різних країнах. Климкевич Р. зазначає що саме через розбіжності у збиранні, перевірці і оцінці доказів процес міжнародно правової допомоги призводить до невиправданого затягування досудового розслідування [3, с. 534].

Таким чином, аналізуючи проблемні аспекти використання доказів, отриманих в результаті міжнародного співробітництва, важливо враховувати глобальний характер сучасного правосуддя та його взаємозв'язок із різноманітністю правових систем. Враховуючи ще й роль міжнародних інструментів, таких як Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, необхідно розробляти стратегії, спрямовані на усунення розбіжностей та врегулювання етичних аспектів міжнародного обміну доказами. Забезпечення справедливості та захист прав людини повинні стати основними пріоритетами у цьому процесі.

Дослідження таких аспектів використання доказів є актуальним завданням у сучасних умовах, де міжнародне співробітництво визнається ключовим чинником

в розв'язанні складних та глобальних проблем. Розбудова ефективних механізмів взаємодії та забезпечення єдності стандартів у використанні доказів може сприяти покращенню якості правосуддя та зміцненню довіри до міжнародних судових процесів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>. (дата звернення: 20.11.2023).
2. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08.11.2001 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_036.
3. Климкевич Р. А. Проблемні аспекти взаємного визнання доказів у межах ЄС. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 533–536.

*Калініна А. В.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
м. Харків, Україна*

СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ: НАУКОВЕ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Основою будь-якої наукової розвідки є аналіз рівня розробленості предмету дослідження. Цей етап може складатися з різних елементів. Специфіка кримінологічних досліджень повністю відбивається у таких структурних елементах теоретичного конструкту, який можна визначити як орієнтир для розроблення наукової проблеми і який включає в себе:

- а) формування понятійного апарату;
- б) міждисциплінарний характер пізнання та запозичення певних напрацювань з інших дисциплін;
- в) урахування попередніх досліджень як вітчизняної, так і зарубіжної науки;
- г) конкретизацію проблемних аспектів, пізнання складної природи яких робить необхідним подальший науковий пошук;
- д) забезпечення відповідної обґрунтованості теоретичних висновків та їх

перевірка достатніми емпіричними дослідженнями відповідної якості [1, с. 84].

Щоб скласти уявлення про стан наукового розроблення проблеми стратегії запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні, розглянемо деякі аспекти перелічених вище елементів.

1. *Формування понятійного апарату.* Дослідження автотранспортної злочинності, на подолання якої спрямована вказана стратегія, розвивалося паралельно із розвитком автомобільної промисловості, головним результатом якого став не лише технологічний прогрес, а й здешевлення і доступність для великої кількості населення транспортних засобів, що відповідно сприяло і збільшенню водіїв на автошляхах. Це стало однією з головних причин виникнення явища дорожньо-транспортного травматизму і смертності.

Як значний пласт теоретичних напрацювань, понятійний апарат у галузі запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту формувався протягом тривалого часу. Поряд із суто кримінологічними поняттями (наприклад: «злочинність», «кримінальні правопорушення», «стан злочинності», «кримінальна протиправність», «кримінологічна характеристика», «особа злочинця», «правопорушник» «детермінація злочинності», «запобігання», «попередження», «протидія», «фонові для злочинності явища» тощо), виокремилися і поняття, що є характерними саме для вказаної сфери досліджень. Такими поняттями є: «культурологія дорожнього руху», «стратегія нульової смертності», «роки втраченого потенційного життя», «економічна оцінка вартості життя та здоров'я» та ін.

2. *Міждисциплінарний характер пізнання та запозичення певних напрацювань з інших дисциплін.* Розроблення проблеми запобігання кримінальним правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту базується на результатах досліджень різних галузей наук. Найбільше у дослідженні цього питання кримінологія пов'язана із такими юридичними науками як кримінальне та адміністративне право. При розробленні заходів запобігання автотранспортній злочинності доречно враховувати надбання: механіки (при описі фізичних способів запобігання), фізики (фізика будь-яких процесів, у тому числі й оптики при розробленні засобів фіксації правопорушень), хімії (використання хімічних процесів для покращення дорожнього полотна чи авто та ін.) комп'ютерних наук (при розробленні відповідного програмного забезпечення), психології (психологія процесу керування автотранспортним засобом, психологія пасажирів та пішоходів) та ін.

3. *Урахування попередніх досліджень як вітчизняної, так і зарубіжної науки.* Дослідженням кримінологічних аспектів кримінальних правопорушень у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту як окремого суспільного явища, адміністративно-правових і кримінально-правових питань убезпечення дорожнього руху, а також порушень правил експлуатації транспортних засобів займалося багато вчених. Зосередимо увагу на сучасних дослідниках. Серед закордонних учених, роботи яких присвячені проблемним питанням безпеки дорожнього руху, дорож-

ньо-транспортному травматизму і т.п. в Європі та США, можна виокремити: М. Бурзинську (M. Burzyńska), К. Гоневич (K. Goniewicz), Н. Крісті (N. Christie), Р. Лозано (R. Lozano), В. Павловського (W. Pawłowski), М. Пікала (M. Pikala), П. Федор (P. Fiedor) та багато інших [2, с. 19–20].

Аналізуючи дослідницькі здобутки в Україні, необхідно звернути увагу на роботи таких учених: С. Р. Багірова, М. Ю. Веселова, С. С. Вітвіцького, Т. О. Гуржія, С. М. Гусарова, В. А. Мисливого, С. І. Нежурбіди, К. О. Полтави, А. О. Собакарь та ін.

На фундаментальному рівні із 2021 року проблемні питання у сфері забезпечення дорожнього руху в Україні та шляхи їх вирішення досліджуються творчим колективом науковців НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України у складі: В. С. Батиргареєвої, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, Ю. Б. Данильченка, А. В. Калініної, М. Г. Колодяжного, О. В. Новікова, І. О. Христинич, С. С. Шрамко.

4. *Наявність проблемних аспектів, пізнання складної природи яких робить необхідним подальший науковий пошук.* Повнота і всебічність наукового дослідження залежить від майстерності дослідника виявляти та формулювати ключові проблеми для вивчення. Наразі потребують своєї конкретизації або розкриття такі питання: теоретико-методологічні засади дослідження правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні; нормативно-правова основа забезпечення безпеки правопорушень у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту; кримінологічний аналіз правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні; кримінологічна характеристика особи правопорушника у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту; детермінаційні комплекси правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту; досвід запобігання правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту в зарубіжних країнах; розроблення стратегії запобігання правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту та ін.

5. *Забезпечення відповідної обґрунтованості теоретичних висновків та їх перевірка достатніми емпіричними дослідженнями відповідної якості.* Теоретична та емпірична частини дослідження тісно пов'язані між собою. Особливу роль у дослідженні стану автотранспортної злочинності та розробленні заходів запобігання їй відводиться для емпіричного матеріалу. В цьому випадку це можуть бути й матеріали судової практики, й результати опитувань, анкетувань, інтерв'ю учасників дорожнього руху та різних суб'єктів запобігання злочинності.

Отже, наукове розроблення стратегії запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту є динамічним, оскільки виникнення все нових викликів потребує наукової відповіді. Наукові гіпотези, теоретичні напрацювання і висновки є перспективною основою для майбутніх теоретичних і прикладних досліджень у сфері безпеки дорожнього руху.

Список використаних джерел:

1. Голіна В. В., Маршуба М. О. Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього корисно-насильницького злочинця в Україні : монографія. Харків : Право, 2014. 280 с.
2. Батиргареева В. С. Методологія кримінологічного вивчення правопорушень у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. Вип. 44. С. 18–29. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-44-18.

*Карчевський М. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і кримінології,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
головний науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінального права,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
Україна*

РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ¹

1. Соціальні процеси інформатизації та кримінально-правового регулювання характеризуються складною структурою та багатомірним взаємним впливом, актуальною проблемою є систематизація та якісна оцінка напрямів їх взаємодії.

2. Інформатизація представляє собою сукупність направлених на розвиток інформаційного суспільства та впровадження інформаційних технологій суспільних процесів, соціальна значимість яких визначається тим, наскільки вони забезпечують задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства.

3. Кримінально-правове регулювання здійснюється на двох рівнях – нормативному (законодавчому, правотворчому) та індивідуальному (правозастосовному), тобто включає як законотворення, так і правозастосування. Законодавчий рівень кримінально-правового регулювання – це правове регулювання кримінально-правових суспільних відносин. Правозастосовний рівень кримінально-правового регулювання – це правове регулювання конкретного кримінально-правового відношення, породженого вчиненням конкретного злочину, що загальним чином

¹ Примітка. Тези підготовлено в межах розробки фундаментальної теми «Теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблеми кримінально-правової охорони інформаційної безпеки в Україні» (номер державної реєстрації 0121U114324).

урегульоване нормами кримінального права.

4. Синхронізацію інформатизації та кримінально-правового регулювання будемо розглядати як приведення цих процесів до такого протікання за якого забезпечується мінімізація негативних наслідків інформатизації та підвищення ефективності кримінально-правового регулювання.

5. Мінімізація негативних наслідків представляє собою основний напрям впливу кримінально-правового регулювання на інформатизацію. Відповідно до структури кримінально-правового регулювання, цей вплив здійснюється як на правозастосовчому рівні так і на законодавчому. На правозастосовчому рівні відбувається протидія фактичним суспільно небезпечним проявам в сфері інформатизації. Ключові характеристики правозастосовчого впливу, на нашу думку, можуть бути охарактеризовані наступним чином.

По-перше, аналіз фактичної поширеності та небезпечності кримінальних правопорушень, в сфері інформатизації, є складним науковим завданням, висловлені експертні оцінки потребують інтерпретації в контексті уточнення змісту понять «комп'ютерний» злочин та кримінальне правопорушення в сфері використання інформаційних технологій.

По-друге, соціальні тенденції та експертні оцінки небезпечності посягань в сфері використання інформаційних технологій не відповідають кількості та якості застосованих кримінально-правових заходів. Об'єктивні дані свідчать про розширення сфери застосування інформаційних технологій (проникнення інтернету) та збільшення кількості посягань, що містять ознаки кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XVI. Водночас, ці тенденції не супроводжуються збільшенням кількості відповідних судових рішень відповідних судових рішень (співвідношення кількості таких рішень до кількості скерованих до суду проваджень у 2013 році становило 28%, у 2022 – 4%), а застосовані кримінально-правові засоби набагато менш інтенсивні ніж середні показники кримінально-правового регулювання (частка звільнення від покарань та структура застосованих покарань). Саме тому перспективним напрямом досліджень протидії «комп'ютерним» злочинам слід, на нашу думку, вважати аналіз відповідності суспільної небезпечності діянь, які стають предметом судового розгляду, ресурсам, які витрачено системою правоохоронних та судових органів для їх розслідування.

По-третє, найбільшим за об'ємом полем впливу правозастосовчого кримінально-правового регулювання на відносини інформатизації є протидія кримінальним правопорушенням проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки. Технології та методи, що використовують злочинці, постійно змінюються. Очевидною є тенденція розширення злочинного використання віртуальних активів в Україні, відбуваються як кількісні, збільшення випадків злочинного використання віртуальних активів, так і якісні зміни, збільшення видів злочинного використання віртуальних активів.

Законодавчий вплив кримінально-правового регулювання на процеси інформатизації полягає у формуванні нормативної бази мінімізації негативних наслідків інформатизації. Для даного напряму ключовими проблемами є невідповідність законодавства поточному рівню технологій, змісту соціальних практик щодо їх використання, а також необхідність технологічної нейтральності закону.

По-перше, це відома проблема відсутності у тексті закону чітких критерії суспільної небезпечності «комп'ютерних» злочинів. Зараз злочином визнається просте знищення чи перекручення комп'ютерної інформації. Через це в сфері дії кримінальної юстиції опиняються не тільки діяння, що дійсно є суспільно небезпечними, але й ті, які такими не є. Ефективність протидії кіберзлочинності зменшується.

По-друге, кримінальне законодавство «не встигає» й з регулюванням відносин в сфері доступу до інформації. Кількість кримінально-правових заборон у даній сфері є надмірною. Існування окремих норм для різних видів інформації з обмеженим доступом є невиправданим. Необхідною є оптимізація означеної системи норм, заміни наявної розосередженої системи спеціальних кримінально-правових заборон такими, які б забезпечували регулювання більш широких сегментів інформаційної безпеки.

По-третє, у суспільно-політичному дискурсі, в науці безпеки інформаційних впливів та зловживань обговорюються достатньо широко. Багатомірність та масштабність шкоди від неконтрольованого інформаційного простору не викликає сумнівів. Разом з цим розв'язання означених проблем шляхом доповнення КК новими нормами може представляти собою черговий приклад, коли кримінальний закон «не встигає» за фактичним розвитком соціальних практик. Такі пропозиції є спірними через прогнозовану неефективність і декларативність, їх невідповідність принципам кримінально-політичної адекватності, а також співрозмірності позитивних і негативних наслідків криміналізації. Крім того, поширення глобальних інформаційних технологій взагалі робить методи обмеження або заборони контенту все менш ефективними.

По-четверте, формування правового поля для розвитку технологій штучного інтелекту. Збройна агресія РФ прискорила практичне впровадження технологій штучного інтелекту в роботу національних правоохоронних органів. Розслідування воєнних злочинів, діяльності колаборантів, пропаганди на користь агресора вимагають оперативного опрацювання значних масивів даних. Правоохоронці активно використовують системи розпізнавання обличчя, відеоаналітику, транскрибування відео та аудіозаписів. Водночас, використання штучного інтелекту правоохоронними органами без належного правового регулювання та комплексу організаційно-технічних заходів для дотримання нормативних приписів може привести до системних порушень прав людини, та, як наслідок, ускладнити євроінтеграційні процеси, діалог із міжнародними партнерами України.

По-п'яте, одночасно з вимогою актуальності змісту законодавче криміналь-

но-правове регулювання в сфері інформатизації має бути технологічно нейтральним. Наприклад, норма про шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням комп'ютерної техніки (ч. 4 ст. 190 КК), є такою, що втрачає актуальність через наявність у ній положень, що відносяться до певної технології. Швидкість розвитку технологій вимагає відмовлятися від законодавчих формулювань, що вказують на певні види технологій. Будь який закон, пов'язаний із конкретною технологією матиме дуже обмежений час корисного існування.

6. Основний напрям впливу інформатизації на кримінально-правове регулювання полягає у підвищенні його ефективності. Рівні впливу, як нам здається, тут слід визначити наступним чином: практичний – технологічне оновлення правозастосовчого кримінально-правового регулювання, науковий – вдосконалення методології наукового аналізу злочинності.

Використання інформаційних технологій для протидії злочинності безсумнівно потребує самостійного аналізу. Зауважимо лише, що значний сегмент сучасного дискурсу з означеного питання пов'язаний з допустимістю та межами використання технологій штучного інтелекту в сфері правозастосовчого кримінально-правового регулювання. Основне завдання, яке вирішують тут дослідники, полягає у створенні системи критеріїв та механізму оцінки відповідності спеціалізованих систем штучного інтелекту в контексті ризик-орієнтованого регулювання. Останнє має забезпечити мінімізацію загальних ризиків використання систем штучного інтелекту: порушення прайвесі, маніпулювання поведінкою людини, алгоритмічне упередження та непрозорість [8].

Науки про суспільство в цілому та кримінологія зокрема переживають істотне оновлення методології. Не в останню чергу це пов'язано з широким впровадженням інформаційних технологій. Дослідники отримали можливість працювати з надвеликими обсягами інформації, ставити завдання, які раніше неможливо було розв'язати. Водночас, виникає багато нових проблем щодо напрямів, доцільності та меж використання сучасних технологій дослідження суспільства.

Комплекс проблемних питань дослідження злочинності з використанням інформаційних технологій ми об'єднали поняттям «обчислювальне кримінологічне аргументування» – процес обґрунтування положень про злочинність, її причини, особистість злочинця, заходи запобігання, який здійснюється шляхом методологічно послідовного отримання нових знань з даних, що збираються та обробляються автоматизовано.

Здійснені нами дослідницькі проєкти [7] наочно демонструють можливості обчислювального кримінологічного аргументування: швидка оцінка великих об'ємів даних та високий рівень довіри до результатів аналізу.

7. Для продовження дискусії пропонуємо наступне бачення напрямів взаємодії соціальних процесів інформатизації та кримінально-правового регулювання:

– бажаним результатом розвитку даних процесів слід розглядати приведення

їх до такого протікання за якого забезпечується мінімізація негативних наслідків інформатизації та підвищення ефективності кримінально-правового регулювання;

– мінімізація негативних наслідків інформатизації в процесі взаємодії з кримінально-правовим регулюванням досягається на правозастосовчому та законодавчому рівнях;

– основні проблемні аспекти правозастосовчого рівня полягають у: інтерпретації експертних оцінок поширеності кіберзлочинності та заподіяної шкоди у контексті уточнення поняття «комп'ютерний» злочин; зменшенні рівня примітивізації; забезпеченні ефективної протидії кримінальним правопорушенням проти власності, які вчиняються з використанням інформаційних технологій, та необхідності актуалізації професійних компетенцій;

– законодавчий рівень впливу кримінально-правового регулювання на процеси інформатизації потребує розв'язання таких проблем як невідповідність законодавства поточному рівню технологій, змісту соціальних практик щодо їх використання, а також необхідність технологічної нейтральності закону; –

– забезпечення підвищення ефективності кримінально-правового регулювання під впливом інформатизації відбувається шляхом технічного оновлення протидії злочинності та вдосконалення методології наукового аналізу злочинності.

Список використаних джерел:

1. Карчевський М. В. Обчислювальне кримінологічне аргументування: поняття, можливості та перспективи використання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 4 (100). С. 112–126. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.100.112-126>
2. Карчевський М. В. Штучний інтелект та протидія злочинності. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності* : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 32–44.

*Ковальова Д. С.,
студентка II курсу,
факультет міжнародної торгівлі та права,
Державний торговельно-економічний університет*

*Науковий керівник:
Шведова Г. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ІНСТИТУТ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Конституція України є основним державним документом, який має найвищу юридичну силу, саме в ній зазначається що *кожна людина має невід'ємне право на життя; ніхто не може бути свавільно позбавлений життя; обов'язок держави – захищати життя людини; кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Реалізація цього права була б неможлива без інституту необхідної оборони [1].*

Кожен громадянин має право на необхідну оборону, незалежно від того, чи є можливість звернутися за допомогою до органів влади чи посадових осіб для запобігання або припинення порушення. Право на необхідний захист є природним, тобто абсолютним, невідчужуваним правом людини. Отже, це означає, що ніхто інший, у тому числі представники влади, не можуть перешкоджати громадянам у законній реалізації цього права.

Необхідна оборона – дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [2].

Право на необхідну оборону можливе лише за наявності відповідних підстав, які зазначені у Кримінальному Кодексі України (далі - ККУ). До яких відноситься те, що це має бути суспільно небезпечне діяння, яке викликає необхідність у негайному відверненні або припиненні цього посягання [3].

Для того щоб оборону було визнано правомірною достатньо, щоб особа, яка захищається, переслідувала відповідну мету, яка є однією із складових ознак необхідної оборони. Також, не варто забувати про співрозмірність захисту, тобто про відповідність між заподіяною тому, хто посягає, тяжкою шкодою (смертю або тяжкими тілесними ушкодженнями) і посяганням великої суспільної небезпечності,

а також несприятливою для того, хто обороняється, обстановкою захисту [4].

У випадку необхідної оборони існує тонка межа між захистом і порушенням закону. Її може визначити лише суд, виходячи з фактів справи, характеру правопорушення та індивідуальних обставин. Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту.

Перевищенням меж необхідної оборони, відповідно до чинного законодавства, визнано випадки, коли під час оборони умисно заподіяно надмірну шкоду. У стані необхідної оборони здебільшого досить складно визначити, якою має бути «мінімальна шкода» заподіяння якої буде «достатня» для відвернення посягання. Важливим є те, щоб ця шкода не була явно неспіврозмірною порівняно з відвернутою шкодою [5].

У спеціально передбачених статтях ККУ, зазначені випадки які тягнуть за собою кримінальну відповідальність при перевищенні меж необхідної оборони. До них відноситься ст. 118 ККУ «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» та ст. 124 «Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення».

Усього у єдиному реєстрі судових рішень містяться 58 вироків за ч. 5 ст. 36 КК України. Водночас, не всі з них стосуються необхідної оборони: про самозахист мова йде у 50 вироків, у решті ж просто згадується ч. 5 ст. 36 КК України [6].

Аналізуючи весь вищевикладений матеріал, можна зробити висновки, що необхідною обороною визнається дія, на меті якої є захист прав та інтересів особи, яка захищається, або інших осіб, що охороняються законом, суспільних та державних інтересів від суспільно небезпечного посягання. Для визнання самозахисту достатньо, щоб сторона яка захищається, переслідувала відповідну мету, яка є одним із компонентів необхідної оборони. Вся ця інформація зазначається у Кримінальному Кодексі України, зокрема, що є перевищенням меж необхідної оборони та випадки які тягнуть за собою кримінальну відповідальність при перевищенні меж необхідної оборони.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Андрусак Г. Суть суспільно небезпечного посягання в контексті підстави необхідної оборони. *Історико-правовий часопис*. 2020. № 1 (15). URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18322/1/19.pdf>

4. Науково-практичний коментар ККУ Кримінального кодексу України. *Розділ VII повторність, сукупність та рецидив злочинів*. Т. 1. Ст. 32-43.
5. Столяр Т. В. Перевищення меж необхідної оборони: поняття, ознаки та види відповідальності в разі виникнення ексцесу. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2 (10) URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/ebdfc558-fa5c-4de6-8464-00980ee5dfd1/content>
6. Центр демократії та верховенства права. *Аналітика. Право на самозахист*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/pravo-na-samozahyst/>

Кондратенко А. А.,

курсант IV курсу,

*Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Шевченко М. С.,

курсант IV курсу,

*Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чорна А. Г.,

*старший викладач кафедри кримінального права та кримінології,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна*

ЗЛОЧИННІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ

Зв'язок між рівнем безробіття в суспільстві та рівнем злочинності підтверджує вплив соціально-економічних чинників на кримінальну активність, адже високий рівень безробіття може стимулювати зростання злочинів через економічний тиск та обмежені можливості громадян.

Враховуючи цей зв'язок потрібно розуміти що так чи інакше безробіття потягне за собою вчинення кримінальних правопорушень, а після вчинення таких діянь настав кримінальна відповідальність.

Поняття кримінальної відповідальності означає, що особа може бути притягнута до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність є формою державного контролю за поведінкою

особи, яка становить загрозу для суспільства та порушує закони [1, с. 1124].

Економічний і соціальний фактори, внутрішня міграція, безробіття – сукупність чинників, які впливають на злочинність. До речі, 85% злочинів припадає на людей, в яких немає роботи. А також сприятливі умови для злочинності породжує війна [2, с. 62].

Закон України «Про зайнятість населення» зазначає, що безробітний це особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи [3].

Серед основної працездатної частини населення безробіття, неминуче тягне за собою неможливість громадян чесно працювати, не маючи можливості гідно забезпечувати себе та свою сім'ю, а іноді й задовольнити потреби в найнеобхідніших речах. Безробітні легко втягуються в кримінальне середовище різних напрямків. Найчастіше серед вчинюваних ними злочинів є крадіжки, грабежі, розбої та шахрайства, великий відсоток насильницьких злочинів, а також злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків та зброї [4, с. 230].

Фонові явища взаємопов'язані зі злочинністю і найчастіше, саме безробіття зазначають однією з причин злочинності в сучасному світі. Безробіття, як фонове явище, сприяє злочинності, а як детермінант – обумовлює її.

Таке фонове явище для злочинності має згубний вплив на молодь та стимулює її кримінальну активність. Небезпечною також є ситуація, що молоді високоосвічені спеціалісти вирушають за кордон для пошуку гідно оплачуваної роботи. Це негативно впливає на економічний стан держави. Оскільки, саме молоде покоління, отримавши вищу освіту, не може працевлаштуватися згідно отриманої спеціальності, тому вимушена погоджуватись на низькооплачувані некваліфіковані робочі місця. Звідси і впливає негативний психоемоційний стан молоді, який проявляється в різних протестних діях, в тому числі і кримінальних. Тому одним із першочергових завдань держави є подолання економічної кризи та максимальне зниження рівня безробіття в державі [5, с.113].

Вплив безробіття на злочинність може бути значним і залежить від різних факторів. Ось декілька чинників, якими безробіття може впливати на злочинність:

- економічний тиск: безробітні особи часто зазнають значного економічного тиску через відсутність стійкого доходу, цей тиск може призвести до вчинення різних видів злочинів, таких як крадіжки, шахрайства чи торгівля наркотиками, для забезпечення себе та своєї сім'ї;

- соціальна відчуженість: безробіття може викликати почуття відчуженості та безперспективності серед індивідів, це може сприяти бажанню приєднатися до соціальних груп, які схильні до злочинності, як спосіб знайти приналежність і підтримку;

- молодь і безробіття: молодь, яка стикається з безробіттям, особливо вразлива

до злочинності, відсутність можливостей на ринку праці може призвести до відставання в розвитку та збільшити ризик залучення до злочинних дій;

- внутрішні чинники: психологічний стан і особистість можуть грати важливу роль в тому, як безробіття впливає на злочинність, деякі люди можуть реагувати на безробіття стресом і відчуженістю, що спонукає їх вчиняти злочини;

- ефективність політики зайнятості: система політики зайнятості та інші соціальні програми можуть впливати на ступінь, в якій безробіття впливає на злочинність, стимулювання створення робочих місць та підтримка безробітних можуть зменшити негативний вплив безробіття на злочинність.

Отже, звідси випливає, що злочинність та безробіття мають взаємозв'язок, і вони є складними соціальними проблемами. Розуміння цього взаємозв'язку допомагає розробити стратегії боротьби зі злочинністю та підтримки безробітних громадян. Ефективні соціальні програми та політика зайнятості можуть допомогти зменшити негативний вплив безробіття на рівень злочинності в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Сівачинський І. С., Чорна А. Г. Поняття кримінальної відповідальності. *Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference*. Lviv. 2023. С. 1124–1126.
2. Гумін О. М. Злочинність та безробіття: актуальні проблеми та взаємозв'язок. *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. С. 59–63.
3. Закон України «Про зайнятість населення», редакція від 14.10.2023 р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
4. Мрошник І. М. Злочинність та безробіття. *Новітні кримінально-правові дослідження* : альманах наукових досліджень / за ред. О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв : СПД Румянцева Г. В. 2019. С. 223–232.
5. Цебинога О. Ю. Безробіття як фонове явище для злочинності. *Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія*. Харків, 2018. С. 112–113.

Кондратенко А.,

курсант IV курсу,

*Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Федченко В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального процесу

та стратегічних розслідувань,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

ЗАТРИМАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Затримання неповнолітніх осіб є делікатним питанням, що вимагає уважного вивчення з погляду як національних, так і міжнародних стандартів прав людини. Важливо, щоб процес затримання враховував особливості та права дітей, забезпечуючи їхню безпеку, гідність і враховуючи принципи реабілітації замість покарання.

До неповнолітніх, які затримуються, застосовні ті ж мінімальні гарантії, що й для дорослих осіб, а також низка додаткових гарантій, визначених з урахуванням особливої вразливості неповнолітніх. Зокрема, співробітники правоохоронних органів повинні перебувати під формальним зобов'язанням забезпечити інформування родичів або іншої дорослої особи, якій довіряє неповнолітній, про його затримання. Таке повідомлення слід зробити незалежно від того, просив про це неповнолітній чи ні [1, с. 19].

Недостатня освіченість працівників правоохоронних органів щодо особливостей взаємодії з неповнолітніми може призводити до порушень їхніх прав. Крім того, співробітники правоохоронних органів, які часто або виключно займаються неповнолітніми або які головним чином займаються попередженням злочинності серед неповнолітніх, повинні проходити спеціальне початкове навчання та постійне підвищення кваліфікації [1, с. 21].

Особливості, які потрібно враховувати при затриманні неповнолітніх:

1. Захист прав та гідності: неповнолітні повинні користуватися повагою до своєї гідності та прав, забезпечення безпеки не повинно супроводжуватися фізичними чи психічними тортурами;

2. Врахування особливостей віку: затримання повинно враховувати фізіологічні та психологічні особливості дитини, забезпечуючи належний захист її психічного і фізичного здоров'я;

3. Максимальна можлива мінімізація тривалості: принцип «найменшого можливого обмеження волі» передбачає, що тривалість затримання неповнолітніх повинна бути мінімальною та обґрунтованою.

4. Ювенальна юстиція та реабілітація: замість покарання, система затримання неповнолітніх має сприяти їхній реабілітації та вихованню, дотримуючись принципів Ювенальної юстиції.

5. Участь батьків чи опікунів: забезпечення можливості участі батьків або законних опікунів у процесі затримання та розвиток механізмів співпраці з родинами

6. Освіта та навчання: забезпечення доступу до освіти та навчання для неповнолітніх, які знаходяться під затриманням, з метою їхнього розвитку та підготовки до повернення у суспільство забезпечення цих принципів допомагає створити гуманні умови для затримання неповнолітніх та сприяє їхньому позитивному розвитку.

Одним з важливих моментів, що стосуються затримання неповнолітніх осіб в рамках кримінального процесу, є вимога надавати їм спеціальний бюлетень з інформацією, викладеною вище, відразу після їх прибуття в правоохоронні органи. Бюлетень повинен бути адаптований для дітей, написаний просто і зрозуміло та доступний різними мовами. Особливу увагу слід приділяти забезпеченню того, щоб неповнолітні в повній мірі розуміли інформацію [1, с. 21].

Що стосується національних стандартів, то у багатьох країнах існують законодавчі акти, які регулюють процес затримання неповнолітніх, забезпечуючи максимально можливий захист прав та гідність неповнолітніх осіб під час цього процесу. Застосування альтернативних заходів до ув'язнення, таких як соціально-педагогічні програми, може сприяти вирішенню проблем затримання неповнолітніх.

КПК України не містить спеціальних принципів, якими слід керуватися у провадженнях щодо неповнолітніх, однак практика встановлення таких принципів набула поширення у документах міжнародного характеру. Незважаючи на те, що перелік і зміст таких стандартів не є сталим та у різних джерелах викладений по-різному [1, с. 19]. Конвенція ООН про права дитини є ключовим міжнародним документом, який визначає права та захист неповнолітніх. Вона закликає дотримуватися принципів, які спрямовані на запобігання будь-якого форми неправомірного затримання та тортур. Також Конвенція ООН про права дитини визначає, що будь-яке позбавлення волі повинно бути останньою мірою та короткочасним, а також повинно враховувати інтереси неповнолітнього. Важливо враховувати принципи Ювенальної юстиції, спрямовані на виховання та реабілітацію, а не покарання [3].

На міжнародному рівні існує консенсус із приводу того, що для дітей, які перебувають у конфлікті із законом, період часу між вчиненням злочину й остаточним реагуванням на цей вчинок має бути якомога коротшим. Чим триваліший є цей період, тим більшою є ймовірність того, що захід реагування втратить свій позитивний і виховний вплив, і тим більше шкоди буде завдано репутації дитини [3, с. 22].

Участь батьків або законних опікунів у процесі затримання неповнолітніх є важливим елементом гарантування їхнього захисту та дотримання прав. Деякі ключові аспекти цього включають:

- сповіщення та контакт (забезпечення швидкого інформування батьків або опікунів про затримання та забезпечення можливості встановлення контакту з неповнолітнім);
- право на присутність (гарантування права батьків чи опікунів бути присутніми під час допиту або інших процесів затримання, якщо це не суперечить інтересам дитини);
- захист прав та інтересів дитини (забезпечення того, щоб участь батьків або опікунів слугувала захистом прав та інтересів неповнолітнього, а не становила загрозу його благополуччю);
- сприяння комунікації (створення механізмів для ефективної комунікації між правоохоронними органами та батьками чи опікунами для обміну інформацією та вирішення питань).

Участь батьків у процесі затримання є не лише гарантом прав дитини, але і сприяє створенню більш гуманних умов та ефективної системи захисту.

Забезпечення дотримання національних та міжнародних стандартів є важливою передумовою для створення справедливого та гуманного підходу до затримання неповнолітніх осіб. Необхідно вирішувати проблеми, пов'язані з можливими зловживаннями при затриманні неповнолітніх, а також забезпечувати їхню соціальну реабілітацію. Забезпечення відповідності практик затримання неповнолітніх стандартам є справедливим та гуманним підходом, який сприяє створенню безпечного та підтримуючого середовища для їхнього розвитку.

Список використаних джерел:

1. Імплементация міжнародних стандартів у сфері запобігання неналежному поведженню в діяльність органів кримінальної юстиції України / за заг. ред. Ю. Л. Белоусова. Рада Європи, 2016. С. 19–21.
2. Конвенція ООН Про права дитини від 20.11.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Щепоткіна В. В., Слуцька В. В. Особливості здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. Київ, 2017. С. 22.

Кривонос С. В.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОГАШЕННЯ ТА ЗНЯТТЯ СУДИМОСТІ

Судимість – це кримінально-правовий наслідок учинення особою суспільно-небезпечного діяння, визначеного законом про кримінальну відповідальність як кримінальне правопорушення, що тягне за собою певні негативні соціальні та правові обмеження [1, с. 341]. Якщо вироком суду не було призначено покарання або особа була реабілітована, то в таких випадках вона не буде мати судимості. Також це стосується осіб які були звільнені від покарання вироком суду.

Судимість не лише карає особу за вчинене правопорушення, а й визначає її соціальний статус. Тому такі поняття, як погашення та зняття судимості можна розуміти не лише як юридичну процедуру, але й реабілітацію особи в суспільстві. Звільнення від відбуття покарання надає людині другий шанс для відновлення своєї гідності у суспільстві. Зняття судимості дуже важливе для сфери зайнятості, в якій судимість часто є перешкодою для працевлаштування.

Законодавством України передбачені такі види припинення судимості як погашення та зняття. Погашення судимості – це автоматичне припинення (закінчення) дії судимості за умов спливу встановлених законом строків і невчинення особою впродовж цих строків нового злочину, що є підставою визнання особи як такої, що не має судимість. Варто зазначити, що судимість за своєю природою має завжди строковий характер, тобто вона виникає з моменту набрання чинності вироком і діє протягом всього терміну покарання. Головною умовою до особи яка відбула покарання це невчинення нових правопорушень протягом певного терміну, тоді її судимість вважається погашеною, а сама особа вважається такою що не має судимості. Погашення судимості відбувається автоматично, це значить що особа більше не зможе зазнати обмежень правового характеру. В Кримінальному кодексі України питанню судимості присвячений Розділ XIII, який має відповідну назву «Судимість». Наприклад в статтях 89 та 90 Кримінального кодексу України визначаються та обчислюються строки погашення судимості [2].

Термін для погашення судимості залежить від тяжкості злочину та виду покарання за нього. У випадку якщо особа, яка відбула покарання, до закінчення строку

погашення судимості вчинить нове кримінальне правопорушення, перебіг строку погашення судимості переривається та обчислюється заново. Якщо нові терміни покарання обчислюються окремо, терміни погашення судимості будуть спливати окремо. Вони не можуть складатись або поглинати один одного, а закінчуються самостійно в залежності від їх тривалості [3, с. 220].

Зняття судимості – це припинення судимості рішенням суду. На відміну від погашення зняття судимості не відбувається автоматично, це питання вимагає обов'язкового судового розгляду. Законодавець не зобов'язує, а надає суду право за наявності певних обставин зняти з особи судимість. Так як зняти судимість можна лише до завершення строку погашення судимості, то воно завжди буде достроковим припиненням певних соціальних обмежень, які погіршують якість життя. Зняття судимості застосовується не тільки після відбуття покарання, а й у випадках коли під час відбуття покарання особа своєю зразковою поведінкою показує своє прагнення до виправлення.

Важливо зазначити, що зняття судимості до закінчення строків не допускається лише у випадках зазначених у статті 89 ККУ.

Судимість також може бути знята з осіб до яких була застосована амністія, тобто повне або часткове звільнення від відбування покарання, оскільки ч. 2 ст. 2 Закону України «Про застосування амністії» не передбачає автоматичне зняття судимості з особи до якої були застосовані норми цього закону [4].

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що погашення та зняття судимості є важливим елементом правової системи, гарантією на відновлення прав та реабілітацію людини в суспільстві. Ці процедури відновлюють не лише права засуджених, а й не підривають довіру громадян та вселяють віру в правосуддя. Погашення та зняття судимості дає можливість засудженому переосмислити свої вчинки, та почати життя з чистого аркуша, враховуючи помилки минулого.

Список використаних джерел:

1. Харченко В. Б. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник ; за заг. ред. д-ра юрид. н. О. М. Литвинова. Харків. 2020. 341 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text>
3. Литвинов О. М. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навчальний посібник ; за заг. ред. д-ра юрид. н. Ю. В. Орлова. Харків. 2023. 220 с.
4. Про застосування амністії : Закон України від 1 жовтня 1996 р. № 392/96-ВР / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Кутня В. М.,

студентка,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Бондаренко Н. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Кримінальний процес в Україні формувався протягом багатьох століть. Він увібрав у себе не тільки український, але й зарубіжний досвід. На кожному історичному етапі формування кримінально-процесуального права на було пов'язано з рівнем розвитку суспільства, державності, культури і економіки.

Першою формою української державності стала Русь. Від самого початку існування на її теренах діяли норми, які регулювали порядок здійснення судочинства. Суд як суб'єкт кримінального процесу не був відокремлений від адміністрації. Судові функції здійснював сам великий київський князь, а також посадники, волостелі, тіуни. В XI ст. порядок судових розглядів врегулювала перша кодифікована збірка права Руська правда. З її положень можна зробити висновок, що процес був змагальним, під час якого сторони могли використовувати такі судові докази, як особисте зізнання, свідчення «послухів» і «видоків», речові докази. В період феодальної роздробленості Русі (XII – середина XIV ст.) в українських князівствах функціонувала фактично та ж судова система [1, с. 555].

За часів входження українських земель до складу Великого князівства Литовського (XIV – XVI ст.) відбуваються поступові зміни у судоустрою – суди починають керуватися Судебником Казимира IV 1468 р., збірниками магдебурзького права, Литовськими Статутами 1529, 1566, 1588 років.

Зародком української національної держави стала Запорозька Січ, де склалися оригінальні судова система і процес: судочинство здійснювалось на підставі норм звичаєвого права, суд не був відокремлений від адміністрації, вищою судовою інстанцією виступала загальна козацька рада. Правом здійснювати судові функції наділялися представники козацької старшини. На місцях діяли паланкові і курінні суди. Процес був обвинувально-змагальним, а принципом козацького правосуддя була рівність усіх козаків перед судом.

У XVII ст. в українських землях діяли норми процесуального права, що містилися в законодавчих актах вищих органів Української козацької держави – в гетьманській універсалах, універсалах генеральної військової канцелярії, в

ордерах та інструкціях гетьмана, генерального військового суду.

З другої половини XVII ст. на території сучасної України діяли такі кримінально-процесуальні акти: Соборне Уложення 1649 р., Статут Військовий 1716 р., указ 1723 р. «Про форму суду». Визначною пам'яткою права України є «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. Це перший кодекс українського права, який містив значну кількість найважливіших норм процесуального права.

У XIX ст. норми загальноросійського кримінально-процесуального законодавства поширили свою дію територію Наддніпрянщини, яка перебувала у складі Російської імперії. З 1864 р. тут починає діяти Статут кримінального судочинства [2, с.165]. Він закріплював демократичні засади й інститути, перш за все такі як: гласність, усність, змагальність, гарантії прав обвинувачуваного на захист, оцінка доказів за внутрішнім переконанням суддів, касаційне та апеляційне оскарження вироків. Судові статuti діяли в українських землях до 1920-х років.

У 1922 прийнято перший Кримінально-процесуальний кодекс (КПК) в УСРР. Він складався з 6 розділів і 148 статей. Перший розділ мав 6 глав, які містили: основні положення кримінального судочинства, правило про суд, підсудність, протоколи і судові витрати. Другий розділ складався з 14 глав, які охоплювали процесуальні норми, що стосувалися порушення кримінальної справи, провадження досудового слідства і судового розгляду. Третій розділ містив 8 глав, які закріплювали норми судочинства в народному суді, як суді першої інстанції. Також до цього розділу входила глава про особливості провадження в народному суді. У четвертому розділі наводилися правила щодо провадження в революційних трибуналах як суді першої інстанції та в Верховному трибуналі при розгляді кримінальних справ у касаційному порядку та порядку судового нагляду. П'ятий розділ стосувався провадження справ в порядку вищого судового контролю Народного комісару юстиції УРСР. Шостий розділ визначав правила виконання вироків [3, с.132]. Значення цього кодексу полягало в тому, що він проголосив важливі демократичні засади – провадження процесу мовою більшості населення, право на перекладача, рівноправність сторін.

У 1924 – 1927рр. в УСРР відбулася кодифікація права, зокрема і кримінально-процесуального, до КПК УСРР 1927р. вносилися деякі зміни і доповнення. Останній радянський Кримінально-процесуальний кодекс України був затверджений в грудні 1960р., набув чинності у квітні 1961р., проте так і не передбачив ефективного механізму забезпечення демократичних принципів судочинства.

Прийняття 2012 року КПК України ознаменувало новий етап розвитку кримінально-процесуального законодавства, спрямований на дотримання прав та свобод людини. Однією з особливостей цього КПК стала диференціація процедур кримінального переслідування осіб, що вчинили злочин, та осіб, що вчинили кримінальні проступки, а також визначено особливості досудового розслідування і судового розгляду проступків [4, с. 181]. У КПК України відображено нові положення кримінально-процесуального законодавства України: немає стадії

порушення кримінальної справи, стадії дізнання і досудового слідства об'єднані в одну, з'явилися нові суб'єкти кримінального провадження (слідчий суддя, суд присяжних).

Отже, кримінально-процесуальне законодавство України має свою багатовікову історію, свій розвиток та походження, а кримінальному процесу були притаманні риси змагальності, диспозитивності, демократичності.

Список використаних джерел:

1. Сорока С. О., Римарчук Г. С. Кримінальний процес в Україні: історія і сучасність. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5783/vnulpurn201685083.pdf>
2. Власова Г. П. Види кримінального процесу: історично-правові аспекти. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pib_2010_5_39.pdf
3. Сімонович Д. В. Деякі історико-правові аспекти формування системи кримінального процесу України. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2e77effd-f07a-4dab-9c37-42d41636ac72/content>
4. Бодунова О. М., Новоженець Я. І. Історико-правові аспекти становлення досудового розслідування кримінальних проступків на території України. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/download/130/124>

*Лотоцький М. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРИМУСОВЕ ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Важливим елементом досудового розслідування є проведення органом досудового розслідування слідчих дій для встановлення винуватості, в тому числі і невинуватості особи. Проведення слідчих дій тісно пов'язане з призначенням та проведенням різних експертиз в тому числі біологічної. Для проведення біологічної експертизи необхідні біологічні зразки, це різного роду виділення: клітини епітелію, сперма, сеча, кров, зразки кісткового мозку, слина, інше. Чинним законодавством України, зокрема ст. 245 КПК України врегульовано порядок відібрання зразків для експертизи при здійсненні кримінального провадження. Немає проблем юридичного характеру коли особа добровільно надає такі зразки, але виникають проблеми при відібранні біологічних зразків коли особа не погоджується надавати біологічні зразки для проведення експертизи.

Відповідно до п.п. 2, 3 ч. 1 ст.1 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», біологічний матеріал – тканини і виділення тіла людини, останків померлої людини, що містять геномну інформацію людини 3) відбір біологічного матеріалу – дія або сукупність дій, таких як отримання та облік отриманого біологічного матеріалу, з якого можливо встановити геномну інформацію людини [4].

Згідно ст. 32 Конституції України, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

Ст. 245 КПК України передбачено, порядок отримання біологічних зразків для експертизи здійснюється за правилами передбаченими ст. 241 КПК України. В свою чергу ч. 3 ст. 245 КПК України передбачає, що у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160-166 цього Кодексу, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 241 КПК України, перед початком освідування особі, яка підлягає освідуванню, пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування

проводиться примусово.

Таким чином, лише при пред'явленні особі постанови прокурора про відібрання біологічних зразків та відмови цієї особи від застосування до неї такої процесуальної дії, слідчий має підстави для звернення до слідчого судді із клопотанням про примусове відібрання біологічних зразків.

Із наведеного вбачається, що відібрання біологічних зразків у особи може відбуватися як добровільно так і примусово. Ст. 247 КПК України передбачено також негласне отримання зразків необхідних для порівняльного дослідження. Таке отримання біологічних зразків проводиться тільки тоді, коли «відкрите» їх відбирання може зашкодити інтересам досудового розслідування. Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду.

Згідно з ч. 1 ст. 19 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», контроль за додержанням прав людини і громадянина при державній реєстрації геномної інформації здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [4].

За практикою Європейського суду з прав людини фізична недоторканість особи охоплюється поняттям «приватне життя», що охороняється статтею 8 Конвенції (рішення від 26 березня 1985 року у справі «Х та У проти Нідерландів») і стосується найбільш інтимних аспектів приватного життя, а обов'язкове медичне втручання, навіть незначне, становить втручання у це право. За практикою Європейського суду з прав людини фізична недоторканість особи охоплюється поняттям «приватне життя», що охороняється статтею 8 Конвенції (рішення від 26 березня 1985 року у справі «Х та У проти Нідерландів») і стосується найбільш інтимних аспектів приватного життя, а обов'язкове медичне втручання, навіть незначне, становить втручання у це право [5].

Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово звертав увагу на недопущення застосування до особи примусових заходів задля отримання від неї даних, які можуть бути використані як підстава для висунення обвинувачення такій особі. Право не свідчити проти себе передбачає, зокрема, що у кримінальній справі сторона обвинувачення, намагаючись довести вину обвинуваченого, не може використовувати докази, здобуті всупереч волі обвинуваченого за допомогою методів примусу чи тиску (справа «Яллох проти Німеччини», рішення від 11.07.2006; «Функе проти Франції», рішення від 25.02.1993; «Джей.Бі. проти Швейцарії», рішення від 03.05.2001) [6].

В свою чергу Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «Яллох проти Німеччини» від 11 липня 2006 року також відзначив, що викриваючий доказ, отриманий у результаті актів насильства чи жорстокості або інших форм поводження, що може характеризуватись як тортури, ніколи не повинен розглядатись як доказ винуватості жертви незалежно від його доказового значення [3].

Викладені в даних справах висновки ЄСПЛ не означають того, що відібрання

біологічних зразків в примусовому порядку в будь-якому разі суперечить Конвенції. Натомість, коли ж біологічні зразки в особи вилучаються з метою встановлення причетності її до вчинення злочину, і обумовлені відсутністю інших доказів для обґрунтованості висунення підозри, то примусове їх надання суперечитиме положенням ст.6 Конвенції. До того ж в такому випадку порушуються і засади, закріплені ст. 63 Конституції України та ст.18 КПК України.

Враховуючи, що орган досудового розслідування просить відібрати біологічні зразки у підозрюваного, який в судовому засіданні відмовився від добровільного їх надання, з метою призначення порівняльної молекулярно-генетичної експертизи, а саме отримання належного доказу на підтвердження його винуватості у вчиненні інкримінованого йому злочину, слідчий суддя вважає, що задоволення такого клопотання порушуватиме основні засади кримінального провадження, встановлені ст.7 КПК України, в тому числі: законності, свободи від самовикриття [2].

Отримання біологічних зразків для експертизи є самостійною процесуальною дією, яка здійснюється в порядку, встановленому положеннями статей 241, 245 КПК, і про проведення якої складається протокол згідно з вимогами цього Кодексу.

Процесуальний порядок отримання зразків має реалізовуватися, по-перше, відповідно до загальних засад кримінального провадження щодо поваги до людської гідності та невтручання у приватне життя, по-друге, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини в аспекті дотримання гарантій, передбачених статтями 3, 6, 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Якщо ж доказ, отриманий таким чином, згодом буде розтлумачено як доказ обвинувачення, що має вирішальне значення для встановлення вини особи, він є недопустимим з огляду на положення ст.87 КПК України та ст.6 Конвенції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, документ 254к/96-ВР, редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. у редакції від 14.01.2021. URL: [Україниhttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text)
3. Постанова Верховного суду, справа № 163/2245/17 від 10 лютого 2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103283297>
4. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон від 09.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>
5. Рішення Європейського суду з прав людини «Х та У проти Нідерландів» від 26 березня 1985. URL: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/FMU_Access_2017_web-1.pdf
6. Ухвала слідчого судді Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 20.11.2019 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85846973>

Луцький Р. П.,

*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Політика національної безпеки – діяльність органів державної влади та державного управління, суспільних і інших організацій і об'єднань спрямована на організацію оптимального управління загрозами та небезпеками з метою виявлення загроз та небезпек національним інтересам, визначення стратегічних завдань по забезпеченню національної безпеки, удосконалення системи забезпечення національної безпеки, її сил та засобів, створення мобілізаційних ресурсів і визначення порядку їх розгортання [2].

Без ясного усвідомлення того, що являє собою соціальна природа поняття «безпеки», які її джерела, рушійні сили, цілі, неможлива подальша діяльність із забезпечення безпеки. Не випадково з найдавніших часів кращі уми людства б'ються над вирішенням завдань для стабільного суспільства, про природу загроз безпеці та шляхи їх подолання.

Прагнення до безпеки стало однією із спонукальних причин об'єднання древніх людей в суспільство. Інтенсивність і масштаби цієї потреби постійно зростали: безпека, від зародження цивілізації виступала найголовнішою метою діяльності окремих індивідуумів, а в подальшому – всього суспільства і держави. Так, необхідність особистої і майнової безпеки викликає до життя державу, в цій необхідності держава знаходить найголовніше роз'яснення свого існування, вона ж вказує державі основну його мету і призначення.

Це ж стверджував і Сократ ще за 400 років до нашої ери, говорячи про необхідність захисту держави, як про одну із спонукальних причин його створення, оскільки без забезпечення безпеки всяка людська діяльність виявляється безцільною [3]. Тому вивчення проблем національної безпеки в порівнянні з іншими напрямками пізнання більшою мірою відповідає і сприяє розумінню суспільства як єдиного, нерозривного цілісного організму. Саме ця обставина, з одного боку, пояснює величезну складність пізнання проблем забезпечення безпеки і слабку розробленість багатьох її теоретичних і практичних аспектів, а з іншого боку породжує такий високий інтерес до проблем безпеки з боку мало не всіх галузей науки, в першу чергу суспільних.

У наших же теорії і практиці проблема розвитку людини і суспільства, на жаль, розглядається у відриві від проблем безпеки. В результаті досі розвиток і безпеку

представляють у вигляді незалежних, паралельних, непересічних напрямків людської діяльності.

Іншою важливою особливістю в розумінні відносин між розвитком і безпекою є ненавмисне, а частіше продумане і цілеспрямоване змішання або підміна цих понять. Об'єктивна основа для цього є: багато завдань, що стоять перед нашою країною в області суспільного розвитку і в галузі забезпечення безпеки, часто близькі і схожі.

Політика національної безпеки спрямована на подолання відповідних загроз. Загрозами безпеки України слід вважати реальні чи потенційні чинники та явища, які ускладнюють або унеможлиблюють реалізацію національних інтересів в гуманітарній сфері і створюють небезпеку для суверенітету нації та свободи громадянина, а також для цілісності, стабільності і прогресивного розвитку Української держави як рівноправного члена світової спільноти.

Варто виділити такі джерела загроз.

Зовнішні: діяльність іноземних національних і транснаціональних структур державної і недержавної форми власності, спрямована проти реалізації національних інтересів України або послаблення можливостей щодо їх реалізації; прагнення ряду країн до домінування та ущемлення національних інтересів України в світовому просторі, витиснення її із зовнішнього та внутрішнього ринку безпеки; загострення міжнародної конкуренції за володіння найсучаснішими технологіями і системами забезпечення безпеки; космічних, повітряних, морських і наземних технічних та інших засобів (видів) розвідки іноземних держав; діяльність країн світу спрямовану на послаблення інтелектуального потенціалу України шляхом сприяння «відтоку мізків»; посилення потужних негативних інформаційних впливів, що несуть загрозу зовнішньо – та внутрішньополітичній стабільності держави, фізичному та моральному здоров'ю громадян України; збільшення технологічного відриву розвинених країн світу і нарощування їх можливостей по протидії створенню конкурентоспроможних українських засобів і систем безпеки; поширення низькопробної комерційної культурної продукції, що пропагує культ насилля і розпусти.

Внутрішні: відсутність національної ідеї, яка повинна забезпечувати консолідуючі та інтегруючі функції; культурно-історичні відмінності розвитку різних регіонів країни, аксіологічно-світоглядне розшарування українського народу; критичний стан розвитку вітчизняних культурних індустрій; не розробленість ефективної етнонаціональної політики; надмірна політизація гуманітарної сфери (зокрема питань мови, історії, релігії); недостатній рівень підтримки української мови як державної; еміграція вчених, фахівців, кваліфікованої робочої сили; нерозвиненістю вітчизняного ринку високотехнологічної продукції та відсутністю його ефективного захисту від іноземної технічної і технологічної експансії; недостатній рівень розвитку інноваційних процесів в освітній, культурній, науково-технологічній та

інформаційно-комунікаційних галузях; недостатня розробленість нормативно-правової бази, яка регулює суспільні відносини у сфері забезпечення національної безпеки в гуманітарній сфері, а також недостатня практика правозастосування; недостатня розвиненість недержавної складової системи забезпечення національної безпеки; зниження ефективності системи освіти і виховання, недостатня кількість кваліфікованих кадрів у галузі забезпечення національної безпеки; поширення деструктивних сект тоталітарного спрямування; недостатній рівень розвитку соціального капіталу.

Що ж до трансформації законодавства в сфері національної безпеки, то в старій редакції законодавства акцентувалася увага на таких сутнісних складових: національна безпека це – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам [6]. Такого ж сутнісного підходу до визначення національної безпеки (проте акцентуючи увагу на різних аспектах) дотримувалися і деякі вітчизняні науковці.

Зокрема, Х. Приходько, розглядаючи поняття політичної безпеки, розгорнуто виділяє її сутнісне, змістовне та формальне наповнення. На її переконання: «За своєю суттю політична безпека – це стабільний стан політичної системи суспільства і найбільш сприятливий режим взаємодії її суб'єктів, формалізований у політичних відносинах, які охороняються, регулюються й гарантуються Конституцією й законами України.

За змістом – це сукупність факторів (умов), необхідних для функціонування й реалізації політичних основ конституційного ладу України, політичних прав і свобод людини і громадянина, а також демократичного політичного режиму в країні.

За формою політична безпека – це система конституційних політичних відносин, у рамках яких стає можливим і реальним здійснення демократичної влади і конституційної правосуб'єктності учасників цих відносин» [4].

Натомість чинне українське законодавство визначає національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [5].

Ці положення розкриваються нашими сучасниками та рекомендаціями Фонду національної та міжнародної безпеки при ЮНЕСКО, де національна безпека визначається як «система державних і громадських гарантій, що забезпечують стабільний розвиток нації, захист базових цінностей та інтересів, джерел духовного і матеріального добробуту від внутрішніх і зовнішніх загроз» [1]. Таке визначення є відмінним підходом від попередніх варіантів визначень цього значення.

Не загострюючи уваги на деяких недоліках окремих визначень, відзначимо, що одна їх частина представляє національну безпеку як стан захищеності відносин,

інтересів тощо, а друга – як систему заходів щодо досягнення такої захищеності. Спробою скомбінувати обидва названих підходи є визначення національної безпеки, дане В. Українчуком. Він розуміє під нею «такий специфічний вид суспільних відносин, які складаються між людьми і їх колективами у процесі цілеспрямованої діяльності, результатом якої є досягнення стану оптимального функціонування і розвитку громадянського суспільства, правової держави та їх структурних компонентів» [8, с. 14]. У цьому визначенні термін «стан оптимального функціонування» тотожний терміну «стан захищеності», використовуваному в наведених вище визначеннях, а термін «цілеспрямована діяльність» рівнозначний «системі гарантій, факторів і заходів». Це визначення вдале не тільки тому, що об'єднує сутнісний і формальний підходи. Широко використовуваний термін «стан захищеності» не повною мірою розкриває сутність явища національної безпеки, оскільки «захищеність» – поняття відносне, мінливе й умовне. З іншого боку, сама безпека також відносна – абсолютна лише небезпека. Тому створення гарантій щодо забезпечення стану захищеності виправдовує підхід, при якому система таких гарантій стає центральним елементом визначення.

І все ж, гарантії, фактори, заходи тощо – це механізми забезпечення стану захищеності або стану оптимального функціонування певних інститутів. А тому вони є вторинними стосовно забезпечуваних ними станів. Саме стан суспільних відносин, який обумовлює оптимальне функціонування державних і громадських інститутів, реалізацію та захист прав і свобод особистості, характеризується здатністю відобразити внутрішні та зовнішні загрози, що найбільшою мірою відображає суть явища національної безпеки.

Всі ці фактори враховані у визначенні, даному українським ученим В. Селівановим, який вважав, що національна безпека насамперед відображає оцінку якісного стану суспільних відносин. На його думку, це «такий стан суспільних відносин, який за своїми якісними і кількісними параметрами характеризується здатністю протистояти можливим внутрішнім і зовнішнім загрозам і їх джерелам, що складають небезпеку для життєво важливих національних інтересів» [7, с. 14].

Правове регулювання національної безпеки здійснюється Конституцією України та іншими актами конституційного законодавства. Отже, вона є повноцінним інститутом конституційного права і підлягає вивченню в рамках предмета конституційно-правової науки. Загальні підходи до вивчення національної безпеки можуть і мають бути застосовні при характеристиці сутності категорії конституційної безпеки.

Таким чином, при визначенні національної безпеки, виділяються два підходи: «по суті» – через поняття «стан захищеності» і «по формі» – як до системи нормативних, організаційних, інституціональних гарантій (заходів), що забезпечують стабільний розвиток конституціоналізму, захист конституційного ладу. Поєднуючи ці два підходи, можна визначити національну безпеку в найзагальнішому вигляді

як стан захищеності конституційного ладу і систему нормативних, організаційних, інституціональних гарантій (заходів), що забезпечують його захист.

Якщо підсумувати вище наведені положення, то з впевненістю можна стверджувати, що представлені категоріальні визначення національної, правової та конституційної безпеки, недоліки і переваги цих визначень, можна дати розгорнуте тлумачення змісту цього поняття: національна безпека – це стан конституційних правовідносин, що складаються у процесі цілеспрямованої діяльності, результатом якої є досягнення такого стану функціонування громадянського суспільства, правової держави та їх структурних компонентів, який характеризується здатністю протистояти загрозам, що представляють небезпеку для конституційного ладу.

Список використаних джерел:

1. Бисага Ю. М., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю. Міжнародна безпека, національна безпека, конституційна безпека: теоретико-правові підходи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 4. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46471/1/43.pdf>
2. Ліпкан В. А. Національна безпека України. URL: http://libfree.com/144777971_politologiyaronyattya_geopolitichnoyi_bezpeki
3. Дебра Н. У Едвард Нурі Залта. Socrates. *Стенфордська філософська енциклопедія*. 2020. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/socrates/>.
4. Приходько Х. В. Політична безпека України: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. URL: http://lsey.org.ua/1_2015/9.pdf
5. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469 – VIII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T182469?an=386>
6. Про основи національної безпеки : Закон України від 15 грудня 2005 року № 3200-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. С. 1433
7. Селіванов В. Національна безпека України та її забезпечення (концептуальний підхід). *Право України*. 1992. № 7. С. 14–15.
8. Українчук В. М. Забезпечення національної безпеки в умовах формування в Україні громадянського суспільства. Харків : Ун-т внутр. справ. 2019. 358 с.

*Макруха Є. О.,
курсантка IV курсу,
Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців
для органів Національної поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Федченко В. М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ

У сучасному світі, коли технології та інформаційні засоби стали неодмінною складовою життя, проведення обшуків у кримінальному процесі стає більш складним та спірним питанням. З одного боку, правоохоронні органи отримують нові можливості та інструменти для ефективного розслідування кримінальних проваджень та забезпечення національної безпеки. З іншого боку, ці ж інструменти можуть порушувати права та свободи людини, перетворюючи обшук на надмірне втручання у приватне життя. У зв'язку з цим, ця проблема дедалі більше стає об'єктом інтересу для дослідників права.

Однієї з найбільш складних проблем забезпечення ефективності та законності проведення обшуку у кримінальному процесі є напружена взаємодія між технологіями та інформаційними засобами та засадами демократичного правового держави. Сучасні технології, такі як живі стрічки відеонагляду, мобільний зв'язок та мережа Інтернет, можуть бути корисними застосунками для правоохоронних органів у проведенні обшуку. Однак, застосування таких засобів може суперечити засадам права на недоторканність приватного життя та іншим правам людини (стаття 32 Конституції України) [1].

Іншою проблемою, що виникає при проведенні обшуку за допомогою сучасних технологій, є валідація зібраних доказів. Коли інформація розповсюджується в мережі Інтернет, її часто можуть використовувати для маніпулювання аудиторією. Правоохоронні органи захищають від зловживань та маніпуляцій, але це не завжди можливо. Таким чином, збір та використання цифрових доказів стає складнішим та спірним питанням.

Актуальними є проблеми, пов'язані зі збереженням цілісності зібраних доказів

та їх подальшою використанням в судовому процесі. Нерідко стається, що в результаті неправомірного втручання в особисті права громадян або відсутності компетентності слідчих обшук стає недієздатним. Законодавець в Кримінальному процесуальному кодексі встановив жорсткі вимоги до допустимості доказів, відповідно до яких будь-який доказ, отриманий із порушенням порядку, передбаченого КПК, внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, визнається недопустимим та не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення [2].

Сучасні технології та інформаційні засоби можуть значно сприятливо вплинути на процес проведення обшуку, а також знизити ризик порушення прав людини. Наприклад, використання камер відеоспостереження може допомогти зберегти цілісність зібраних доказів та уникнути конфлікту між поліцейськими та громадянами. Також використання сучасних засобів аудіовідображення може допомогти обробити отриману інформацію та скористатися необхідними документами під час розслідування. Таке використання технологій та інформаційних засобів в кримінальному процесі передбачає статті 242-248 Кримінально-процесуального Кодексу України [1].

Однак, це також створює нові проблеми забезпечення ефективності та законності проведення обшуку.

Перш за все, необхідно вирішити проблему захисту персональних даних під час проведення обшуку. У сучасних умовах, коли більшість інформації зберігається в електронному вигляді, необхідно забезпечити належний рівень захисту цих даних від несанкціонованого доступу. Крім того, необхідно вирішити проблему забезпечення конфіденційності під час проведення обшуку, що може бути порушено в разі неправомірного використання отриманої інформації.

Друга проблема полягає у тому, що сучасні технології дозволяють збирати великі обсяги інформації, що може бути використано як доказ у кримінальному провадженні. Однак, ця інформація може бути неправомірно зібрана або оброблена, що порушує права особи, щодо якої проводиться обшук. Тому, необхідно забезпечити належний рівень законності проведення обшуку та захисту прав особи.

Третя проблема полягає у тому, що сучасні технології дозволяють збирати інформацію в режимі реального часу, що може бути використано як доказ у кримінальному провадженні. Однак, це також створює нові проблеми забезпечення ефективності та законності проведення обшуку. Наприклад, необхідно вирішити проблему захисту прав особи в разі збору інформації в режимі реального часу, а також проблему збереження цієї інформації належним чином.

Під час обшуку слідчий, прокурор виявив або законним чином отримує доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів, систем зв'язку, інформаційних (автоматизованих), телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем або невід'ємних частин цих систем, на які не поширюється дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважа-

ти, що інформація, яка на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, прокурор, слідчий мають право здійснити пошук, виявлення та фіксацію інформації, що на них міститься, на місці проведення обшуку [2]. Однак з урахуванням того, що під час обшуку використовується відеозйомка та присутні поняті, може бути порушено право на приватне життя. Адже під час пошуку інформації, що містить інтерес для кримінального провадження, на інформаційно-телекомунікаційних системах таких як комп'ютер, може міститися інформація про приватне життя особи.

Одним з інших аспектів, що впливають на проведення обшуку з використанням технологій, є необхідність у кваліфікованих фахівцях. Необхідність професіоналів, які розуміють технічні аспекти взаємодії з електронними системами та надійно володіють інформаційними технологіями, відіграє дуже важливу роль у проведенні обшуку з використанням цих технологій. Більшість правоохоронних органів потребують додаткових ресурсів, щоб забезпечити кваліфікованих фахівців для здійснення обшуку на високому рівні.

Отже, у світі, де технології та інформаційні засоби ростуть експоненціально, зближення між законністю та ефективністю забезпечення обшуку стає більш складним питанням. Правоохоронні органи повинні гарантувати законність та ефективність проведення обшуку з використанням технологій та інформаційних засобів, в той же час захищати свободи та права людини. Це вимагає більшої уваги та докладних розглядів з боку влади та спеціалізованих дослідників права в цих питаннях. Забезпечення ефективності та законності проведення обшуку у кримінальному процесі за допомогою сучасних технологій та інформаційних засобів має бути проведене на базі балансу між правами та свободами людини і необхідністю боротьби зі злочинністю в сучасній, технологічній епохи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023).
2. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та тактики проведення обшуку під час кримінального провадження. *Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія : Право.* 2015. № 2(12). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pdf>
3. Кримінально-процесуальний кодекс від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.11.2023).
4. Демура М. І., Клепка Д. І., Крицька І. О. Забезпечення прав та законних інтересів особи в умовах «діджиталізації» кримінального провадження. 2020. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/305-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-589-1-10-20200615.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).

Мовчан Р. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права,*

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна*

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 245 КК УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ¹

Останніми роками в нашій державі все більше уваги приділяється питанню підвищення ефективності кримінально-правової протидії проявам знищення/пошкодження об'єктів рослинного світу, зокрема, самовільного випалювання рослинності та її залишків. Наявність цього факту необхідно пов'язувати як і з переоцінкою у суспільстві ступеня суспільної небезпеки цього діяння, так і з неефективністю ст. 245 КК «Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу», приписи якої і мали б забезпечувати згадану вище протидію. При цьому маю зазначити, що вітчизняними криміналістами, зокрема і автором цих рядків [1; 2, с. 112–123], позначена неефективність ст. 245 КК найчастіше пояснюється численними вадами її конструювання, зокрема, і у частині законодавчого опису ознак предмета аналізованого злочину. Саме цим недолікам і буде присвячена ця робота, за результатами написання якої мають бути розроблені пропозиції щодо їхнього усунення.

Предметом злочину, передбаченого ст. 245 КК, є лісові масиви, зелені насадження, стерня, сухі дикоростучі трави, рослинність та її залишки. Що ж до таких ознак, як «навколо населених пунктів», «уздовж залізниць» та «на землях сільськогосподарського призначення», то їх необхідно визнавати місцем знищення/пошкодження відповідних предметів [3; 4, с. 117–118]. Однак, враховуючи законодавче «зливання» цих ознак, далі вони будуть аналізуватися разом.

Вивчивши законодавчий підхід до описання ознак предмета та пов'язаного з ним місця вчинення знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, я дійшов висновку про потребу окремого розгляду як найбільш дискусійних питань про виправданість:

а) визнання предметом досліджуваного злочину не лише лісових масивів та зелених насаджень, а й інших видів рослинності;

б) обмеження предмета злочину лише:

– тими зеленими насадженнями, які знаходяться поза населеними пунктами та вздовж залізниць;

– тієї стерні, сухих дикоростучих трав, рослинності або її залишків, які знаходяться виключно на землях сільськогосподарського призначення.

Приступаючи до вивчення цих питань, передусім я вирішив звернутися до реле-

¹ Тези підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проекту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

вантного іноземного досвіду.

Провівши відповідне компаративістське дослідження, було виявлено три основні підходи до побудови відповідних норм, які умовно можна йменувати «загальним», «лісоохоронним» та «комплексним природоохоронним»:

1) у кримінальному законодавстві країн, в яких утілений *«загальний»* підхід, існують лише загальні норми про пожежу, у межах яких не міститься «прив'язки» ні до лісу, ні до жодних інших природних об'єктів, а головною умовою настання кримінальної відповідальності за ці дії є створення громадської небезпеки, у розділах про яку і розміщені відповідні норми (§ § 169–170 КК Австрії, статті 180–182 КК Данії, ст. 164 КК Ісландії, ст. 355 КК Норвегії, ст. 163 КК Польщі, ст. 237 КК Сан-Марино, § 284 КК Словаччини, ст. 314 КК Словенії, ст. 215 КК Хорватії, ст. 272 КК Чехії, гл. 13 КК Швеції тощо);

2) натомість в інших країнах був реалізований *«лісоохоронний»* підхід, зміст якого полягає у визнанні кримінально караними пожеж, які призвели до знищення або пошкодження лише одного виду природних ресурсів – лісу (лісових масивів), за що встановлено покарання, яке є більш суворим за те, що передбачено за «звичайну» пожежу (порушення правил пожежної безпеки) (ст. 260 КК Азербайджану, ст. 206-б КК Албанії, ст. 236 КК Болгарії, ст. 297 КК Вірменії, ст. 304 КК Грузії, статті, ст. 423-1 КК Італії, ст. 341 КК Казахстану, статті 107–108 КК Латвії, ст. 227 КК Македонії, ст. 232 КК Молдови);

3) парламентарії третьої груп країн сповідують так званий *«комплексний природоохоронний»* підхід і визнають кримінально караними діяння, які призвели до пожеж як у лісах, так і на деяких інших або взагалі будь-яких природних територіях (КК Естонії, КК Іспанії, ст. 302 КК Киргизії, ч. 3 ст. 429 КК Нідерландів, п. «а» ч. 1 ст. 272 КК Португалії, п. 5 ч. 1 § 306 КК ФРН).

З урахуванням у тому числі й цих положень я дійшов наступних висновків з приводу поставлених вище питань.

По-перше, у ст. 245 КК виправдано передбачено відповідальність за знищення або пошкодження не лише лісових масивів, а й інших видів рослинності.

По-друге, не існує підстав для обмеження кола предметів аналізованого злочину лише тими зеленими насадженнями, які знаходяться поза населеними пунктами та вздовж залізниць, бо рівень порушуваності відповідного об'єкта кримінально-правової охорони визначається не місцем розташування та/або правовим статусом (належність до лісового фонду) предметів, а екологічною шкодою, яку може спровокувати їх знищення або пошкодження вогнем. Тому в удосконаленій ст. 245 КК має йтися про будь-які зелені насадження, зокрема ті, що розташовані: а) у межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів (п. 1 ч. 2 ст. 4 ЛК України); б) вздовж не лише залізниць, а й автомобільних доріг, про які, до речі, згадується у ст. 77-1 КУпАП.

Зайвим аргументом на користь висловлених рекомендацій слугує і релевантний іноземний досвід, який засвідчує, що в усіх проаналізованих країнах: або ж прямо вказується на те, що предметом відповідного злочину є й ті дерева, які не входять

до лісового фонду, або ж використовується загальне формулювання «дерева» («рослинисть»), без вказівки на те, що ці дерева мають бути включені до лісового фонду.

Далі.

Варто визнати, що, так само як і в Україні, в окремих пострадянських країнах у відповідній нормі вказується лише на «ліс» та/або «лісові масиви» (статті 107–108 КК Латвії, ст. 232 КК Молдови). Водночас маю зазначити, що в процесі здійснення згаданої наукової розвідки жодного прикладу того, коли відповідні норми охороняють, як це передбачено ст. 245 КК, лише ті види рослинності, які знаходяться на землях сільськогосподарського призначення, мною відшукано не було.

Підстав для такого обмеження не вбачає і автор цих рядків. Зокрема, у цьому контексті хотілося б пригадати, що, окрім земель сільськогосподарського призначення, в Україні також виділяють землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісогосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення (ст. 19 ЗК України).

Через це постає питання, яке, вочевидь, можна вважати риторичним: невже підпал рослинності чи її залишків на землях, що мають природні лікувальні властивості (оздоровчого призначення), які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів (рекреаційного призначення), на яких розташовані пам'ятки культурної спадщини, тощо, є менш небезпечним, ніж аналогічні дії, вчинені на землях сільськогосподарського призначення? Виникає і питання, чи залежить небезпека спалювання опалого листя (залишків рослинності) від місця вчинення таких дій.

Однак найдивнішим у цій ситуації є те, що за ст. 245 КК не може кваліфікуватися знищення або пошкодження рослинності, яке вчинено навіть на землях ПЗФ, тобто дії, правова оцінка яких має здійснюватися з посиланням лише на ч. 2 ст. 77-1 КУпАП, в якій цьому факту, навпаки, надано кваліфікуюче значення порівняно з аналогічною поведінкою, що має місце на землях сільськогосподарського призначення (ч. 1).

Тут можна було б згадати про ст. 252 КК, яка передбачає відповідальність за знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів ПЗФ. Щоправда, ця норма, попри обґрунтовані пропозиції науковців [5, с. 163, 169], і досі передбачає можливість кваліфікації лише умисних проявів відповідних діянь, відсоток яких (порівняно з необережними) традиційно є значно нижчим. І де тут логіка та здоровий глузд?

Зважаючи на всі викладені аргументи, висновую (*по-третє*), що в удосконаленій редакції аналізованої норми має йтися про знищення будь-якої рослинності (як і її залишків) незалежно від місця скоєння таких дій.

Список використаних джерел:

1. Мовчан Р. О. Кримінальна та адміністративна відповідальність за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: проблеми розмежування. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право.* 2023. Вип. 16. С. 266–277.
2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні : монографія. Київ : Норма права, 2023. 520 с.
3. **Мовчан Р. О.** Про перспективи удосконалення законодавчого опису ознак предмета злочину, передбаченого ст. 245 КК України. *Правова держава.* 2023. № 51 (3). С. 124–132.
4. Родіонова Т. В. Місце вчинення злочину за кримінальним правом України : дис. ... к-та юрид. наук. Одеса, 2018. 247 с.
5. Ковтун О. М. Правова охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : навч. посіб.. Київ : Прецедент, 2010. 229 с.

Огерук І. С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРАВНИЧА ДОПОМОГА ВИКРИВАЧУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У відповідності до аналітичних матеріалів та результатів опитування за 2022 рік питання корупції, незважаючи на складну ситуацію в Україні, посідає третє місце у рейтингу сприйняття основних проблем серед населення, та друге – серед представників бізнесу [1]. Одним із кроків, котрий був покликаний вдосконалити протидію корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, стало внесення ряду змін до Закону України «Про запобігання корупції» [3] в частині нового учасника антикорупційної діяльності – викривача. Зміни надавали визначення викривача як учасника антикорупційних заходів, передбачали заходи захисту і гарантій викривача та його близьких осіб, окреслювали коло його прав. Серед іншого, було впроваджено інститут представництва викривача, серед яких найбільш дискусійним є представництво у кримінальному провадженні. Вказані зміни певним чином торкнулися і взаємопов'язаних нормативно-правових актів, зокрема, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про

безоплатну правничу допомогу» та ряду інших.

Аналізуючи положення Закону України «Про запобігання корупції», зокрема, ст. 53, можна зробити висновок, що викривачу було надано право представництва у провадженнях, не виокремлюючи певні види судочинства, тобто, дане право може бути використане і в кримінальному провадженні. Вказане право може бути реалізовано викривачем шляхом:

- використання всіх видів правничої допомоги, яка передбачена Законом України «Про безоплатну правничу допомогу»;
- залучення адвоката самостійно;
- звернення до Національного агентства з питань запобігання корупції [3, ч. 3 ст. 53].

Якщо проаналізувати механізм використання викривачем безоплатної правничої допомоги чи залучення адвоката самостійно, то даний інститут захисту прав та інтересів викривача певним чином перекликається із інститутом представництва потерпілого у кримінальному провадженні за винятком того, що держава гарантує викривачу безоплатну правничу допомогу. Однак, незважаючи на те, що до кримінального процесуального законодавства вносилися зміни, які стосувалися участі викривача у кримінальному провадженні, у КПК України немає прямих вказівок чи посилок на інші законодавчі акти щодо права викривача залучити адвоката самостійно або будь-якого використання викривачем безоплатної правничої допомоги. Тим паче, не передбачається обов'язку осіб, які проводять досудове розслідування, надати викривачу адвоката на платній або безоплатній основі на його вимогу. Не передбачає КПК України і обов'язку суду залучити адвоката для захисту прав та інтересів викривача у судовому провадженні, якщо у останнього виникне бажання реалізувати своє право на правничу допомогу.

Крім цього, Закон України «Про запобігання корупції» [3] серед прав викривача, які передбачені ст. 53³, надає йому право на відшкодування витрат у зв'язку із захистом своїх прав та витрат на адвоката у зв'язку із захистом цих прав. Дане право надається у широкому розумінні, не виокремлюючи будь-який вид судочинства. Відповідно. Воно повинно поширюватися і на кримінальні процесуальні правовідносини. Стаття 118 КПК України, яка регламентує перелік процесуальних витрат у кримінальному провадженні, згадує і про правову допомогу. Однак, у ст. 120 КПК України, де детально регламентуються витрати на правову допомогу [2], викривач не вказаний, як і не вказано, за чий рахунок буде відшкодовано витрати викривачу у разі використання ним правової допомоги для захисту своїх прав у кримінальному провадженні.

Враховуючи зазначене, вказані положення потребують уточнення з метою синхронізації законодавчих актів та єдиного підходу у питанні представництва викривача у кримінальному провадженні зі сторони адвокатів та центрів з надання безоплатної правничої допомоги.

Список використаних джерел:

1. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Prezent.opytuvannya-korupsiya-2022_FINAL_ukr.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1297> (дата звернення: 04.11.2023).
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n1515> (дата звернення: 14.11.2023).

Острогляд О. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Репецький С. П.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

МОЖЛИВІ ВИПАДКИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАНЬ ЗГІДНО З ПРОЄКТОМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Для забезпечення справедливості судового рішення матеріальне законодавство, яке застосовується, не має містити дискримінаційних норм, оскільки в такому випадку досягнення справедливості неможливе. Не можна говорити про справедливість при закладенні порушення рівності перед законом і (або) судом.

Згідно Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» «дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними

або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [1].

Цим же Законом визначається і поняття непрямой дискримінації, тобто це – «ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [1].

Особливої уваги потребує в аспекті дискримінації аналіз законопроектної роботи для того щоб не допустити в майбутньому проявів цього явища. Краще попередити, ніж потім виправляти.

В цілому позитивно оцінюючи Проєкт Кримінального кодексу України, як результат титанічної роботи робочої групи, спрямованої на приведення у відповідність кримінального законодавства до сучасного стану суспільних відносин, необхідно підкреслити, що окремі його позиції потребують перегляду і вдосконаленню в процесі дискусії.

В рамках цих тез увага буде приділена тільки інституту покаранню, який чи не найбільше зазнає змін у порівнянні з чинним Кримінальним кодексом України.

Серед передбачених Проєктом покарань увагу привертає стаття 3.2.6. «Безоплатні роботи». Згідно з якою «1. Безоплатні роботи – це обмеження в реалізації права на працю шляхом неоплачуваного виконання засудженою особою у вільний від роботи чи навчання час праці, відповідної стану її здоров’я. Види безоплатних робіт та перелік об’єктів, на яких вони виконуються, визначають органи місцевого самоврядування.

2. Безоплатні роботи призначаються на строк від 1 до 3 місяців та відбуваються особою, яка:

- 1) має постійне місце роботи або навчається заочною формою, – 30 годин на місяць, але не більше ніж 4 години на добу;
- 2) належить до незайнятого населення, – 60 годин на місяць, але не більше ніж 8 годин на добу» [2].

В аспекті заявленої теми дискримінації виникає запитання чи не містить ця норма дискримінаційних ознак незайнятого населення.

Згідно статті 56 чинного Кримінального кодексу України «громадські роботи встановлюються на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин і відбуваються не більш як чотири години на день». Ця норма немає поділу щодо виконання особами, які працюють чи є незайнятим населенням.

В нормі, які пропонується в Проєкті може виникнути ситуація, що за два діяння, які будуть схожими за об’єктивними ознаками, особи будуть відбувати різне покарання, яке суттєво відрізнятиметься (30 і 60 годин на місяць відповідно) лише зважаючи на те,

що хтось має місце роботи чи навчання, а хтось належить до незайнятого населення, що є дискримінаційним.

З іншого боку, особа, яка виконуватиме безоплатні роботи 8 годин на день, фактично не матиме часу для пошуку роботи як такої. Також відкритим лишається питання чи буде змінюватися це покарання коли особа, яка належала до незайнятого населення знайде роботу?

Список використаних джерел:

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. Закон України : станом на 30.05.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
2. Проєкт Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/10/15/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-10-2023.pdf>

Петруновська Д. Б.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Паталашко А. Д.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ

Сучасний світ переживає перехід до цифрової ери, де технології стають не лише підтримкою, але й необхідною складовою у кожній галузі. У цьому контексті кримінальна юстиція не залишається осторонь. Автоматизація та цифрові технології в кримінальному процесі відкривають безліч нових можливостей та прогресивних підходів. Впровадження автоматизованих систем, таких як системи розпізнавання обличчя, аналітичні програми для визначення поведінки та масовий аналіз

даних, може сприяти збільшенню ефективності розслідування злочинів та попередженню кримінальної діяльності. Однак, разом з перевагами автоматизації та цифрових технологій приходять і певні ризики.

Практика використання електронного судочинства широко поширена у судових системах інших країн, таких як США, Канада, Великобританія, Італія, Німеччина та інші. Наприклад, в США діє успішна електронна судова система, яка надає вільний доступ. Ця система дозволяє отримувати інформацію про судові документи, переглядати реєстр поданих заяв, аналізувати прогрес розгляду справи та історію ухвалених рішень, а також переглядати календар призначених засідань [1].

Шлях до впровадження системи ШІ в Україні розпочався 1 червня 2016 р. Тоді було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування»¹, метою якого є мінімізація та, як наслідок, повна відмова у майбутньому від паперового провадження на стадіях досудового розслідування та розгляду справ у суді [2]. У зв'язку з цим 15 грудня 2017 р. почала функціонувати Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (далі – ЄСІТС) Ця система передбачає створення особистих кабінетів для вчинення процесуальних дій, покращення єдиного державного реєстру судових рішень та впровадження гіперпосилань на правові позиції Верховного Суду. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС затверджено Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 р. № 1845/0/15-21)². Варто зазначити, що організаційне та фінансове забезпечення створення і функціонування окремих підсистем ЄСІТС здійснює Державна судова адміністрація України, яка несе відповідальність за їх належне функціонування та забезпечення захисту інформації [3].

Пізніше 28 грудня 2021 р за ініціативи Президента України В. Зеленського в співпраці з Міністерством цифрової трансформації України стартував проєкт, що полягає в надсиланні повідомлень у мобільному застосунку «Дія» про дату та час проведення судових засідань, в яких стороною по справі є користувач цього застосунку [4].

Зрозуміло, що автоматизація кримінального процесу має свої переваги, як мінімум електронний документообіг кримінального провадження значно зменшить час погодження процесуальних рішень, а отже, сприятиме реалізації принципу розумних строків. Крім того тепер усі учасники кримінального провадження зможуть легко ознайомитися з матеріалами справи, що дозволить запобігти процесуальному зловживанню.

Однак викликом для діджиталізації залишається загроза кібератак. Так, якщо в 2020 р. кількість зафіксованих кібератак в Україні становила два мільйони, то вже в 2021 р. в середньому виявляється від 1 до 2 мільйонів випадків щотижня.

¹ Рішення Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>

Результатом такого явища стає так званий «злив інформації», яка в подальшому використовується злочинцями для різноманітних цілей: від використання банківських даних для отримання коштів до розголошення таємної інформації. Крім цього досить поширеною сьогодні є проблема фальсифікації матеріалів, що нівелює принцип законності та, як наслідок, ставитиме під сумнів справедливість провадження [4].

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок: Впровадження інформаційних технологій у кримінальний процес є позитивним явищем, однак потрібно враховувати такі аспекти, як наявність кіберзлочинців здатних отримати з державних реєстрів інформацію, що становить державну таємницю. Крім того оскільки інформація переважно знаходиться у відкритому доступі деякі данні можуть бути фальсифіковані, що ускладнить здійснення правосуддя. Тобто, електронний доступ до матеріалів справи, які містять таємниці, що охороняється законом, має підлягати особливому захисту. В іншому випадку, така інформація не повинна підлягати електронному оприлюдненню взагалі.

Список використаних джерел:

1. Електронне судочинство: міжнародний досвід та переваги запровадження. *Територіальне управління Державної судової адміністрації України в Чернівецькій області*. URL: <https://cv.court.gov.ua/tu26/pres-centr/publications/836136/> (дата звернення: 21.11.2023).
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1498-20#Text> (дата звернення: 22.11.2023).
3. Штучний інтелект у правосудді – Центр демократії та верховенства права. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> (дата звернення: 21.11.2023).
4. Плахотнік О. Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 45–57.

Письменський Є. О.,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри поліцейської діяльності

Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка,

Донецький державний університет внутрішніх справ,

Україна

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОГО ДІЯННЯ У СКЛАДІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СФЕРІ

Згідно зі ст. 111-1 КК України колабораційна діяльність в адміністративній сфері характеризується *діянням* у таких формах: 1) добровільне зайняття посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, зокрема в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 2); 2) добровільне зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, зокрема в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 5).

Таким чином законодавець встановив кримінальну відповідальність за роботу не будь-де на окупованій території, а тільки за реалізацію трудових відносин у: 1) незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території та 2) в окупаційній адміністрації держави-агресора та її структурах. Фактично йдеться про зайняття будь-якої посади в органах і підрозділах, які функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України. Робота в усіх інших юридичних особах: на підприємствах, установах (які не є органами незаконної окупаційної влади), організаціях, закладах освіти, медичних закладах, приватних компаніях сама собою не є колабораційною діяльністю та за цією підставою не повинна тягти кримінальної відповідальності. Іншим словами, якщо вчитель учить, медик лікує, комунальник обслуговує населення, а фермер вирощує врожай, така поведінка не є кримінально-караною [1]. Водночас, як показує практика кваліфікації колабораційної діяльності, в окремих випадках викликають складнощі визначення належності того чи іншого підрозділу до структури окупаційної адміністрації (відповідне питання ілюструватиметься далі).

Особи, які в незаконних органах влади виконують суто професійні (лікар, статистик, соціальний працівник тощо), виробничі (як-от: водій, ювелір або працівник житлово-господарського сектору, інших подібних муніципальних структур), технічні (друкарка, технічний секретар, охоронник, провідник вагонів та ін.) функції

de jure можуть визнаватися особами, які обіймають посади, не пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. Однак оскільки вони реалізують другорядні (допоміжні) функції, то відповідні дії можуть оцінюватися як малозначні, згідно з ч. 2 ст. 11 КК України.

Аналогічну думку висловлює О. Марін, стверджуючи, що працівники, наприклад, їдальні, яка є структурною частиною окупаційної адміністрації, і які є штатними працівниками такої адміністрації, формально несуть відповідальність за ч. 2 ст. 111-1 КК України. Однак такі категорії працівників, як кухар, сторож, водій та ін., виконання трудової функції якими в незаконних органах влади не здатне спричинити істотного впливу на встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України, не притягатимуться до відповідальності на підставі ч. 2 ст. 11 КК України [1].

У цьому контексті привертає увагу такий приклад із судової практики. Громадянка України, перебуваючи на тимчасово окупованій території, добровільно обійняла, т.зв., некерівну посаду квартальної Невоселівської селищної ради Краснолиманського району адміністрації м. Єнакієво ДНР, створеної рф. На ввірених їй вулицях у смт. Новоселівка вона, обіймаючи зазначену посаду, за вказівками керівництва окупаційної адміністрації, виконувала такі функції: сповіщала місцеве населення про збори, які проводили представники держави-агресора; складала списки місцевих мешканців, які залишились у населеному пункті; допомагала обмежено дієздатним особам у складанні заяв на отримання палива, будівельних матеріалів тощо; прибирала адміністративні будівлі та їх прилеглі території; складала списки зруйнованих та покинутих будівель; складала списки загиблих мешканців селища; допомагала секретарю селищної ради у формуванні та видачі талонів про отримання вугілля для побутових потреб. Оскільки ці функції не належать до організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських, то вчинене діяння, кваліфіковане, згідно з ч. 2 ст. 111-1 КК України як добровільне зайняття громадянкою України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території [2]. Функції, які виконувала засуджена громадянка України, з огляду на вирок суду, є вичерпними і здебільшого зводяться до сприяння в забезпеченні життєдіяльності місцевих мешканців. Тож у наведеному прикладі викликає сумнів здатність відповідної поведінки спричинити істотний вплив на встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України (далі проблема відмежування малозначності діяння від кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 111-1 КК України, розглядатиметься додатково).

Для порівняння. В іншій справі громадянка України добровільно обійняла посаду спеціаліста з екології та природних ресурсів у територіальному управлінні окупаційної адміністрації, здійснюючи заходи з планування роботи відділу, складання реєстрів пенсіонерів, які надійшли від пенсійного фонду, видачі довідок

щодо фактичного місця проживання громадян, підготовки документів для отримання фінансової та гуманітарної допомоги від окупаційної влади тощо. Такі дії небезпідставно кваліфіковані за ч. 2 ст. 111-1 КК України як добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора [3].

О. Марін звертає також увагу на специфічний статус, який незалежно від назви на конкретній території, відповідає статусу працівника Держаної служби з надзвичайних ситуацій. Ця служба та її відповідники на тимчасово окупованій території належатимуть до незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території або окупаційної адміністрації, і тому зайняття посади в таких органах міститиме склад відповідного правопорушення (ч. 2 або ч. 5 ст. 111-1 КК України). Однак працівники, служба яких полягатиме у виконанні функцій рятувальника та в усуненні наслідків надзвичайних ситуацій, можуть не підлягати кримінальній відповідальності на підставі ст. 39 КК України за вчинення діяння у стані крайньої необхідності [1]. Статус особи, яка виконує функції рятувальника, попри те, що ця категорія осіб належить до владних структур, за загальним правилом має виключати настання кримінальної відповідальності, адже якщо такі особи на окупованій території виконують суто рятувальні функції та функції цивільного захисту, то за таких обставин вони не здатні спричинити істотної шкоди національним інтересам держави у відповідній сфері. Водночас інша ситуація пов'язана з особами, які обіймають у таких структурах керівні посади. Стосовно них не можна виключати застосування норм про обставини, які виключають кримінальну протиправність діяння, але лише за наявності до того достатніх підстав.

Відповідальність за колабораційну діяльність в адміністративній сфері диференціюється, зважаючи на тип посади, що обіймає особа на тимчасово окупованій території.

Зайняття *посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій*, у незаконних органах влади – це обіймання такої посади в органах, що виконують функції влади та утворені всупереч передбаченому в Україні порядку, обов'язки за якою не передбачають здійснення: а) керівництва діяльністю інших осіб; б) управління або розпорядження майном. Прикладами цих посад можуть бути: конторський службовець, юрисконсульт, бухгалтер, працівник апарату, працівник підрозділу кадрів, інспектор з цивільного захисту.

Розглянемо такий приклад. Громадянка України, перебуваючи на тимчасово окупованій території, діючи з корисливих мотивів, добровільно обійняла посаду «секретаря» т.зв. Новоселівської селищної ради Красноліманського району адміністрації м. Єнакієво днр, створеного окупаційною адміністрацією рф, яку обіймала до початку активної фази деокупації смт. Новоселівка Лиманської

ТГ Краматорського району Донецької області. Перебуваючи на цій посаді, вона виконувала такі функції: проводила роботи з облаштування робочого місця для забезпечення діяльності ввіреної їй ділянки роботи; формувала електронний реєстр мешканців, які фактично проживали у смт. Новоселівка в період окупації; фіксувала в електронному реєстрі факти приїзду або виїзду місцевих мешканців смт. Новоселівка в період окупації; збирала та реєструвала заяви на отримання твердого палива для опалення (вугілля та дрова) від місцевих мешканців смт. Новоселівка; збирала кошти за розвезення вугілля до житлових будинків мешканців смт. Новоселівка; формувала електронний реєстр пошкоджених та зруйнованих у результаті обстрілів будинків місцевих мешканців; вела таблицю робочого часу працівників адміністрації смт. Новоселівка в період окупації. Поведінка зазначеної особи оцінена згідно з ч. 2 ст. 111-1 КК України за ознаками добровільного зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора [4].

Зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади – це обіймання такої посади в органах, що виконують функції влади та утворені всупереч передбаченому в Україні порядку, обов'язки за якою передбачають здійснення: а) керівництва діяльністю інших осіб; б) управління або розпорядження майном. Насамперед прикладами таких посад можуть бути керівники будь-якої ланки в незаконних органах влади та його заступники, особи, уповноважені на розпорядження майном.

У контексті викладеного привертає увагу такий приклад із судової практики. Громадянка України, перебуваючи на тимчасово окупованій території, добровільно обійняла посаду виконуючого обов'язки завідувачої сектором охорони здоров'я у Військово-цивільній адміністрації Вовчанського району. Вона, за погодженням з окупаційною адміністрацією, здійснювала керівництво діяльністю сектору охорони здоров'я, здійснювала контроль за діяльністю закладів, підприємств та установ охорони здоров'я підпорядкованих цій адміністрації, забезпечувала населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення та здійснювала керівництво сектору, у якому перебували її підлеглі співробітники. Ця особа була засуджена за вчинення колабораційної діяльності у виді добровільного зайняття посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, згідно з ч. 2 ст. 111-1 КК України [5]. Правильність наданої кваліфікації викликає сумніви, адже посада завідувача (керівника) сектором охорони здоров'я у військово-цивільній адміністрації належить до категорії, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій (на цьому наголошує і суд, стверджуючи про здійснення керівництва діяльніс-

тю сектору охорони здоров'я), а тому вчинене мало оцінюватися за ч. 5 ст. 111-1 КК України. З іншого боку, неоднозначним є посилення суду при обґрунтуванні покарання на факт того, що вчинене кримінальне правопорушення не завдало будь-якої шкоди державі або іншим фізичним або юридичним особам. Шкода національним інтересам держави в адміністративній сфері за викладених у вирокі обставин не викликає сумнівів. Водночас до пом'якшувальних обставин треба було б віднести те, що колаборантка з-поміж іншого забезпечувала населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення.

Отже, первинна практика застосування кримінально-правових норм про колабораційну діяльність в адміністративній сфері за ознакою суспільно небезпечного діяння дає змогу встановити та проаналізувати поточні результати їх реального функціонування, виявити «слабкі місця» та констатувати наявність суперечностей, що формуються.

Список використаних джерел:

1. Марін О. Колабораційна діяльність: що є кримінально караним. *Academia.edu*. URL: <https://bit.ly/3yq95sP>.
2. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпро від 15 грудня 2022 р. у справі № 202/10787/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107997353>. (дата звернення: 09.11.2023).
3. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 07 листопада 2022 р. у справі № 953/6161/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107140508>. (дата звернення: 10.11.2023).
4. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпра від 20 грудня 2022 р. у справі № 202/10786/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108045449>. (дата звернення: 09.11.2023).
5. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 19 грудня 2022 р. у справі № 953/7265/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107934917>. (дата звернення: 09.11.2023).

Піцик Х. З.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Конституція України не лише закріплює гарантії екологічної безпеки, а також визначає наслідки порушення балансу в екологічній сфері (згідно зі статтею 16 та частиною 1 статті 50) у формі відшкодування завданої шкоди [1]. Відносини в галузі екологічної експертизи підлягають регулюванню відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та інших законодавчих актів України [2]. Метою законодавства щодо екологічної експертизи є налагодження соціальних відносин в цій галузі з метою гарантування екологічної безпеки, захисту природного середовища, раціонального використання та відновлення природних ресурсів, а також захисту екологічних прав і інтересів громадян.

У юридичній літературі описано безпечне для життя і здоров'я довкілля як стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню загрози для життя та здоров'я людини. Захист довкілля здійснюється шляхом проведення екологічних експертиз проектів у сфері економіки та інших видів діяльності [3].

Екологічна експертиза представляє собою науково-практичну діяльність, яку проводять спеціально уповноважені державні органи, еколоґо-експертні утворення та громадянські об'єднання. Ця діяльність ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, які можуть негативно впливати або вже впливають на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей. Мета екологічної експертизи полягає в підготовці висновків щодо відповідності запланованої або вже здійснюваної діяльності нормам та вимогам законодавства з охорони природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також забезпечення екологічної безпеки.

Основним завданням екологічної експертизи є запобігання негативному впливу людської діяльності на стан природи та здоров'я людей, а також оцінка рівня екологічної безпеки господарської діяльності та стану довкілля на певних територіях і об'єктах. Завершивши екологічну експертизу, еколоґо-експертні утворення або органи повідомляють про свої висновки через засоби масової інформації.

В Україні здійснюється проведення державних, громадських та інших видів екологічних експертиз. Висновки, які надає державна екологічна експертиза, є обов'язковими для виконання. При ухваленні рішення про подальшу реалізацію

об'єктів екологічної експертизи, висновки державної екологічної експертизи враховуються на рівні з іншими формами державних експертиз. Висновки громадської та інших видів екологічних експертиз мають характер рекомендацій і можуть бути враховані при проведенні державної екологічної експертизи та при прийнятті рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

Громадська екологічна експертиза може бути здійснена у будь-якій сфері діяльності, яка вимагає екологічного обґрунтування, за ініціативою громадських організацій чи інших громадських утворень. Ця експертиза може відбуватися одночасно з державною екологічною експертизою шляхом утворення тимчасових або постійних еколого-експертних груп громадських організацій чи інших громадських утворень на добровільних засадах.

Державна екологічна експертиза діяльності та об'єктів, що представляють підвищену екологічну небезпеку, проводиться після подання заяви від замовника через ЗМІ щодо екологічних наслідків діяльності та подання екологічним органам повних документів з обґрунтуванням впливу на навколишнє середовище.

Висновки, отримані в результаті громадської екологічної експертизи, можуть бути оприлюднені в засобах масової інформації та направлені до відповідних рад, органів виконавчої влади на місцях, державних екологічних експертиз та інших зацікавлених органів і осіб, а також до замовників об'єктів, щодо яких проводилася експертиза. Результати громадської екологічної експертизи можуть бути враховані при проведенні державної екологічної експертизи і розглядатися органами, які приймають рішення щодо реалізації об'єкта експертизи [3].

Відповідальність за порушення екологічного законодавства визначається як сукупність правових засобів, передбачених законодавством, і застосовується у випадку порушення вимог охорони довкілля та екологічної безпеки населення, а також умов і режиму використання природних ресурсів, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу.

Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення розкривається в Кримінальному кодексі України і передбачає покарання до 10-12 років позбавлення волі. Ці санкції застосовуються до осіб, які вчинили правопорушення з високим рівнем екологічного ризику та небезпеки для природного середовища, а також для життя і здоров'я людей.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 26.06.91 №1268-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
3. Артамонов Б. Б., Міронова Л. О. Екологічна експертиза : навч. посіб. Київ : Новий світ-2000, 2012. 144 с.

Плетяк І. В.,

студентка IV курсу,

факультет суспільних та прикладних наук,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Огерук І. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права та публічного управління,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ПРИНЦИПИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану створюють серйозні виклики для роботи правоохоронних органів, служб безпеки та рятувальників. Однією з важливих складових їх діяльності є огляд місця події. Воєнний стан може призвести до значних ускладнень та ризиків для тих, хто проводить такий огляд.

Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України, огляд проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [1].

Відтак, у кожному випадку проведення огляду місця події повинна оцінюватися його доцільність та своєчасність, з урахуванням усіх обставин кримінального правопорушення, кримінального провадження, умов на час проведення огляду.

Принципами огляду місця події є:

– своєчасність (невідкладність): цей принцип підкреслює необхідність негайного реагування на події або виклики, а своєчасна реакція є ключовою для управління невідкладними ситуаціями та максимізації результативності;

– об'єктивність і повнота: цей принцип вимагає нейтральності та об'єктивності в оцінці ситуації та зборі інформації, а сама об'єктивність є важливою для уникнення спотворення даних та прийняття належних рішень на основі об'єктивної інформації;

– активність: цей принцип ставить акцент на активному підході до вирішення проблем та реагуванні на ситуації, а сам активний підхід допомагає уникнути затримок та забезпечує ефективну діяльність в невідкладних обставинах;

– методичність (планованість, послідовність): цей принцип вимагає використання чіткого плану та послідовного підходу до огляду місця події, відповідно планованість допомагає уникнути хаосу та забезпечити структуровану відповідь на події;

– застосування науково-технічних засобів: цей принцип визначає необхідність використання сучасних технічних засобів для ефективного огляду місця події, а саме використання технічних засобів допомагає отримати точну та оперативну інформацію;

– єдине керівництво: цей принцип встановлює необхідність єдиного керівництва для координації дій всіх учасників виправлення ситуації, а єдина керівницька структура сприяє швидкому та вирішеному реагуванню, зменшуючи ризик непорозумінь та конфліктів [2].

Натомість з огляду на безпеку та ефективність огляду місця події в умовах воєнного стану, нагально необхідним є дотримання додаткових вимог, а саме:

1. Забезпечення безпеки оглядового персоналу: в умовах воєнного стану загрози безпеці стають набагато серйознішими. Проведення огляду місця події повинно ретельно плануватися, з урахуванням можливих ризиків. Основним завданням є забезпечення безпеки оглядового персоналу. Це включає в себе використання броньованого транспорту, бронежилетів, шоломів, а також високої якості комунікаційних засобів для зв'язку з головним командуванням.

2. Збір доказів: огляд місця події в умовах воєнного стану повинен бути спрямованим на збір об'єктивних та достовірних доказів. До цього включається фото- та відеофіксація, збір матеріальних доказів, а також попередні допити свідків, якщо це можливо в умовах вибухонебезпечної зони.

3. Співпраця з військовими підрозділами: умови воєнного стану часто передбачають дію різних військових підрозділів. Правоохоронні органи повинні встановити контакт та встановити співпрацю з військовими для забезпечення безпеки та ефективності огляду місця події.

4. Врахування прав людини та міжнародних стандартів: навіть в умовах воєнного стану, необхідно дотримуватися норм прав людини та міжнародних стандартів. Огляд місця події повинен бути проведений таким чином, щоб не порушувати права людини та запобігти надмірному застосуванню сили.

5. Збереження ланцюга доказів: важливо забезпечити збереження ланцюга доказів під час огляду місця події. Це означає дотримання правил збереження доказів, які дозволять зберегти їх цілісність та недоторканість для подальшого використання в судовому розгляді.

6. Залучення експертів: у деяких випадках може бути необхідно залучити до огляду місця події експертів, таких як вибухотехніки, кримінальні слідчі, медичні фахівці та інші, щоб надати кваліфіковану експертну оцінку ситуації.

7. Інформаційна безпека: в умовах воєнного стану інформаційна безпека стає критично важливою. Оголошення результатів огляду або інших дій може стати об'єктом ворожих атак або використання для протидії. Тому слід дбати про збереження конфіденційності отриманої інформації та безпечно передачу її на далекий пункт аналізу.

8. Взаємодія з громадськістю: важливо пам'ятати про взаємодію з громадськістю та забезпечити, щоб громадськість була належним чином інформована щодо події та процесу огляду. Це може допомогти знизити паніку та створити позитивні відносини з громадськістю в умовах кризи.

9. Взаємодія з місцевими владами та гуманітарними організаціями: умови воєнного стану часто вимагають координації з місцевими владами та гуманітарними організаціями для забезпечення гуманітарної допомоги та медичного обслуговування жертв. Важливо вести взаємодію та співпрацю з цими структурами для оптимального реагування на ситуацію.

10. Збереження доказової бази: огляд місця події повинен супроводжуватися належним документуванням, фотографуванням і підписанням протоколів для створення надійної доказової бази. Це допоможе в подальших слідчих діях та судових процедурах.

11. Навчання та підготовка: персонал, який бере участь в огляді місця події в умовах воєнного стану, повинен регулярно проходити навчання та підготовку для вдосконалення своїх навичок та підвищення своєї професійної кваліфікації [3; 4].

Отже виходячи з вищесказаного можемо зрозуміти, що умови воєнного стану створюють надзвичайні обставини, які вимагають від органів правопорядку та служб безпеки високої професіоналізму, дисципліни та відповідальності. Враховуючи всі зазначені аспекти, органи забезпечення правопорядку можуть ефективно діяти в умовах воєнного стану для захисту суспільства та збереження правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1297> (дата звернення: 04.11.2023).
2. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. Криміналістика : підруч. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Вид. 5-те, переробл. та доповн. Київ : Ін Юре, 2019. 640 с.
3. Криміналістика : навч. посіб. / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін. ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Київ : Атіка, 2020. 496 с.
4. Особливості документування та розслідування злочинів, учинених на території проведення антитерористичної операції, а також на тимчасово окупованих територіях» : науково-методичні рекомендації (на замовлення Головного слідчого управління Національної поліції України) / Юхно О. О., Книженко С. О., Глобенко Г. І., Бондаренко О. О. та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. н. О. О. Юхна. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ. 2018. 64 с.

Рачич М. Б.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Права людини складаються з природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, які обумовлені фактом існування людини в цивілізованому суспільстві. У кримінальному провадженні пріоритетним є значення свободи як одного з основних прав людини. Через незаконне обмеження права на свободу під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі можуть бути порушені інші істотні права особи, що робить це питання актуальним на сьогодні. Мета – визначити поняття та сутність прав людини та аналіз основних питань, які виникають під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Особливе місце в системі гарантій захисту прав особи займає практика Європейського суду з прав людини. Справа «Войкін та інші проти України» від 27 березня 2018 р. призвела до розслідування ЄСПЛ кількох порушень Конвенції про захист прав і основних свобод (ЄКПЛ). Справу було розпочато чотирма українцями: В. С. Войкіним, М. О. Войкіною, Е. М. Шупняк і В. Б. Войкіною. Саме Е. М. Шупняк і В. Б. Войкіна, які стверджували, що, ордери на обшук були складені в надмірно широких виразах і що їм не було надано доступ до них свого часу; що поліція діяла грубо і образливо і що поняті не були незалежними; що поліція зламала вхідні двері і підкинула наркотики в їх квартир.

Визначаючи необхідність втручання в демократичні суспільства, суд зазначив, що в тих випадках, коли держави вважають за необхідне застосовувати обшуки в житлових приміщеннях для отримання доказів правопорушень, він буде оцінювати, чи були обґрунтовані і достатні причини, наведені для обґрунтування таких заходів, і чи був дотриманий принцип пропорційності, а також розгляне питання

про наявність ефективних гарантій проти зловживань або свавілля відповідно до національного законодавства і проведе перевірку того, як ці гарантії діють у цьому конкретному випадку.

У рішенні ЄСПЛ зазначено, що обшуки у Шупняк Є. М. та В. Б. Войкіної підлягали судовому контролю за санкціями Калінінського суду, тому вони підпадали під судовий контроль, однак наявність цього рішення сама собою не обов'язково буде достатнім захистом від зловживань. Оцінюючи пропорційність державного втручання, суд зазначив при визначенні обсягу запропонованого обшуку в будинку Е. М. Шупняка та Войкіного В.Б., таке формулювання наводив національний суд під час розслідування кримінального провадження щодо Е. М. Шупняка: «Предмети і документи, що мають відношення до встановлення істини». Відповідні ухвали від 11 і 13 вересня 2008 року мали однакове обґрунтування, а саме те, що розслідувалась кримінальна справа щодо ймовірних сфальсифікованих повідомлень першого заявника про підроблення у січні 2008 року, вісім місяців тому, протоколу про епізод несанкціонованої вуличної торгівлі приватною особою. Національний суд не надав жодної інформації про предмети чи документи, які повинні були б бути відшукані, хоча це могло б було зробити з огляду на вузький предмет кримінальної справи. Враховуючи, що формулювання постанови про дозвіл на обшук у цій справі є надто узагальненим, суд постановив, що попередній судовий дозвіл на обшук є достатньою гарантією проти можливого зловживання владою під час обшуку [2].

Підсумком буде те, що загальними правилами, спрямованими на забезпечення прав та законних інтересів особи під час проведення слідчих (розшукових) дій є такі:

- роз'яснення особам, які беруть у них участь, їх прав і обов'язків, передбачених КПК, а також відповідальності, встановленої законом;
- вжиття належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені;
- обов'язок допустити на місце проведення обшуку, огляду захисника чи адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями статті 50 КПК [3], незалежно від стадії цієї слідчої дії;
- проведення слідчої (розшукової) дії за наявності достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети;
- заборона їх проведення вночі (з 22 до 6 години), але за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного;
- у разі отримання доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язані провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у разі

звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

– слідча (розшукова) дія, яка ініційована стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження шляхом подання відповідного клопотання, проводиться за їх участю з правом ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку її проведення, які підлягають занесенню до протоколу, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній;

– залучення понять; заборона проведення допиту без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день, а у разі допиту малолітньої або неповнолітньої особи – без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день;

– заборона їх проведення після закінчення строків досудового розслідування, крім доручення суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 КПК [4], порушення якої тягне визнання таких дій недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими тощо.

Забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального процесу під час проведення слідчих (розшукових) дій є гарантією дотримання загальних засад кримінального провадження та сприяє досягненню завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996, № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Дроздов О., Дроздова О. ЄСПЛ у справі «Войкін та інші проти України» встановив порушення Конвенції при проведенні обшуків житла. *Національна Асоціація Адвокатів України*. URL: <http://unba.org.ua/publications/3199-espl-u-spravi-vojkin-ta-inshi-proti-ukraini-vstanoviv-porushennya-konvencii-pri-provedenni-obshukiv-zhitla.html> (дата звернення: 12.06.2018).
3. Кримінальний Процесуальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. Документ 4651-VI, чинний, поточна редакція від 06.11.2023, підстава – 2690-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Кримінальний Процесуальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. Документ 4651-VI, чинний, поточна редакція від 06.11.2023, підстава – 2690-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

*Рашківська М. В.,
студентка,*

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Ситніченко О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Вирішення актуальних проблем, пов'язаних із реформуванням та вдосконаленням правової системи сучасної України, напряду залежить від дослідження та засвоєння історичного досвіду, знання тих правових процесів, які мали місце в Україні раніше, а саме від звичаєвого права до сьогодення, адже об'єктивне дослідження еволюції законодавства про кримінальну відповідальність сприятиме удосконаленню положень Кримінального Кодексу України. Визначення періодів розвитку українського кримінального законодавства є науково важливими, при цьому вони мають ураховувати типи та форми держави і права в різні історичні часи, особливості кримінально-правових джерел та правових інститутів, а також інші соціально-політичні чинники.

Витоки формування законодавства про кримінальну відповідальність беруть початок з найдавніших часів. На сьогоднішній день існує декілька підходів до періодизації становлення кримінального права в Україні. На нашу думку, найбільш доречною є та, яка враховує специфіку періодів розвитку української державності: 1) період Київської Русі (X – XIII ст.ст.); 2) польсько-литовський період та козацька доба (XIV – XVII ст.ст.); 3) період перебування України в складі Росії та Польщі (XVII – XVIII ст.ст.); 4) період перебування України в складі Російської та Австро-Угорської імперій (XIX ст. – 1917 р.); 5) радянський період (1917 – 1991 рр.); 6) сучасний період (з 1991 року) [1, с. 183].

Основним джерелом кримінального права Русі було неписане право, яке формувалося на основі звичаєвих норм, міжнародних договорів з греками, договорів, що уклалися між кількома князями, народом, дружиною, княжих уставів та уроків, церковних уставів. Уперше українське звичаєве право отримало свою письмову форму в договорах Олега та Ігоря з греками (відповідно 911, 944 р.), які мали міжнародний характер. Ці договори передбачали відповідальність за основні види злочинів, такі як вбивство, крадіжку, тілесні ушкодження, грабіж, розбій тощо.

Аналіз норм «Руської Правди» свідчить, що об'єктивна сторона злочину була ще недостатньо виразна, відомі були лише спроба злочину і закінчений злочин.

Суб'єктом злочину могла бути будь-яка особа, крім холопа. Збитки, завдані внаслідок протиправних дій холопів, відшкодовували їхні власники. У разі здійснення злочину групою осіб індивідуальна відповідальність кожного не з'ясувалася. Вона була однаковою для всіх співучасників [2, с. 188]. У середині XIV ст. частина українських земель перейшла до Литовської феодальної держави. Кримінально-правові відносини цього часу регулювалися редакціями трьох Литовських статутів 1529, 1566, 1588 рр., які формувалися на основі Руської правди. Литовсько-руське кримінальне право під злочином розуміло «кривду» або «шкоду». Ним визнавалося порушення Божого і людського закону, приватного та публічного добра. На відміну від руського законодавства, литовське містило норми, які посилювали кримінальну репресію, про це зокрема свідчить система покарань яка передбачала: відтинання руки, носа, вух, губів, биття буками, четвертування, посадження на палю. Також продовжували діяти такі покарання, як головщина та нав'язка (штраф за завдання ран, побоїв, дрібну крадіжку).

Після підписання Люблінської унії в 1569 р., внаслідок якої відбулося об'єднання Польщі та Великого князівства Литовського в єдину федеративну державу – Річ Посполиту, на українських землях залишався чинним і Литовський статут 1566 р. У 1588 р. відбулося прийняття III Литовського статуту, положення якого поширилося на всі українські землі. Кримінально-правові норми передбачали більш суворі санкції за посягання на життя та здоров'я шляхти ніж людей простого стану. До злочинів проти держави відносилися: втеча до ворожої землі, видача державної таємниці, заколот; проти релігії та церкви: богохульство, чаклунство тощо; проти власності: крадіжка, грабїж, розбій. Систему покарань складали: смертна кара; тілесні покарання; позбавлення волі; виставлення біля ганебного стовпа; «виволання» – публічне оголошення вироку, що застосовувалося до шляхти, після чого особа втрачала шляхетський стан і мала переховуватися, а в разі затримання її вбивали; конфіскація майна.

Виникнення козацтва в XV – XVIII ст. сприяло розвитку звичаєвого права на Запорозькій Січі. Злочинами вважалися: вбивство товариша, нанесення побоїв козакові, крадіжки, гомосексуалізм, дезертирство, пияцтво під час походу, приведення на Січ жінки, грубе поводження з начальством. Покарання за злочини передбачали відтинання голови, руки, смертну кару, биття кийками, ламання рук і ніг тощо.

В XIX ст. на теренах Наддніпрянщини починають діяти статuti російської судової реформи 1864 р.: «Устрій судових установлень», «Статут кримінального судочинства», «Статут про покарання, які накладали мирові судді». У цих статутах знайшли розвиток основні демократичні засади і інститути судової реформи, що діяли до початку 1920-х років.

Із становленням на території України у 1919 р. радянської влади у цей час не існувало єдиного кодифікованого нормативно-правового акту і юридичною підставою притягнення до кримінальної відповідальності виступали рішення органів

більшовицької влади. Значна частина покарань призначалася як в адміністративному так і позасудовому порядку, що не дозволяло встановити відмінність між каральними заходами адміністративного та кримінального характеру. У 1927 р. було прийнято новий Кримінальний кодекс УРСР, в якому поняття злочину не містило ознак протиправності, дозволялася аналогія закону, передбачався інститут зняття судимості. Термін «покарання» замінено поняттям «заходи соціального захисту», які поділялися на: судово-виправні, медичні та медико-педагогічні. Мета цих заходів полягала у попередженні злочинів, позбавленні суспільно-небезпечних елементів можливості здійснювати нові злочини; виправно-трудова вплив на засуджених. Було розширено поняття контрреволюційного злочину, більш суворими стали санкції [3, с. 280].

Послаблення тоталітарного режиму в СРСР зумовило прийняття 28 грудня 1960 р. Верховною Радою УРСР КК у новій редакції, який набрав чинності з 01.01.1961. Підставою кримінальної відповідальності виступав склад злочину. Замість поняття «заходи соціального захисту» закріплювалося поняття покарання, його метою виступала спеціальна та загальна превенція злочинів. Система покарань КК УРСР 1960 р. порівняно із КК УСРР 1927 р. не містила таких покарань як висилка з країни та позбавлення громадянства. До основних покарань належали: 1) позбавлення волі на певний строк; 2) заслання; 3) вислання; 4) виправні роботи без позбавлення волі; 5) позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю; 6) штраф; 7) громадська догана. Після проголошення незалежності України до КК України внесено багато змін і доповнень з метою гуманізації законодавства [4, с. 268].

Цей кодекс діяв в Україні до квітня 2001 р., коли Верховною Радою України було прийнято новий Кримінальний кодекс України. Він набрав чинності у вересні того ж року. У цьому кодифікованому акті встановлювалася заборона на притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, за які особа відбула покарання за кордоном; усунуто принцип диференціації відповідальності за злочини проти власності залежно від її форми; скасовано відповідальність за відмову давати свідчення проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів тощо. У КК України було декриміналізовано низку діянь тощо. Передбачено нові види покарань, зокрема: арешт, громадські роботи, обмеження волі [5].

Отже, розглядаючи сучасні джерела кримінального права України, слід зазначити, що вони мають генетичний зв'язок з історичним законодавством, як безпосередньої складової кримінального права.

Список використаних джерел:

1. Налуцишин В. Історико-правовий аспект розвитку кримінального законодавства за невиконання судового рішення на українських землях. *Університетські наукові записки*. 2016. № 58. С. 82–192.

2. Кузембаєв О. Історичний аспект становлення джерел кримінального та військово-кримінального права України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. № 3. С. 187–193.
3. Буга А. Генезис законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки. URL: https://ocs.nau.edu.ua/index.php/SUO/Confs_14/paper/viewFile/2136/1370
4. Кузнецов В. Еволюція законодавства про кримінальну відповідальність (X – XXI ст.ст.). URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/51.pdf>
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405/print>.

Руденко А. Р.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Сищикова А. В.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Дослідження викликів та перспектив кримінального права в сьогодення мають велике значення і актуальні, оскільки сучасне суспільство, технологічний прогрес, зокрема й зміни в динаміці злочинності впливають на систему правосуддя і правопорядок загалом. Зараз ми переживаємо важливий етап реформ, спрямованих на поліпшення судової системи та законодавства у галузі кримінального права. Зміни у суспільстві та економіці потребують постійного аналізу та адаптації законодавчих норм до нових викликів. У цьому контексті ми стикаємось з численними проблемами та завданнями, які потребують нашої уваги та професійної реакції. Забезпечен-

ня справедливості та захист прав людини є завданням, яке вимагає постійного удосконалення судової системи. Одним з ключових завдань є адаптація кримінального законодавства до сучасних і новаторських технологій для забезпечення ефективного захисту прав громадян та боротьби зі злочинністю [1]. У наукових дослідженнях з кримінального права не існує єдиної концепції, яка б повністю враховувала гуманістичний підхід та його взаємодію з принципами кримінального права. Це має велике значення, оскільки принципи є основою правової системи. Гуманістичні ідеали присутні у кримінальному законодавстві, але їх розподілено недостатньо. Законодавство часто змінюється, при цьому не завжди враховуючи гуманістичний контекст та реальні потреби людей. Потрібно будувати законотворчий процес на основі одного загально визначеного гуманістичного алгоритму, який починається з аналізу актуальних потреб людей та формування аксіоматичної основи закону, спрямованого на захист як постраждалих, так і особливостей вчинення правопорушення. Кримінальне законодавство України повинно враховувати особливості глобальних та регіональних викликів та конфліктів для забезпечення преваленції права, а також нагальну потребу захистити безпеку людей на європейському континенті. Держава має можливість вирішувати, чи буде вона впроваджувати міжнародні чи європейські норми у своє національне законодавство. Також, важливо зазначити, що виконання деяких умов є необхідним для вступу до ЄС. Україна вже зробила певні кроки у цьому напрямку, але ще залишається багато нерозв'язаних питань, особливо тих, які стосуються методології [2]. Приближення до європейських гуманістичних цінностей – це першочерговий завдання. Нам необхідно прийти ближче до європейських цінностей і принципів. В Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом особлива увага приділяється спільним цінностям, таким як повага до демократичних принципів, верховенство права, доброго врядування, права людини і основних свобод, включаючи права національних меншин і недискримінації осіб, які належать до меншин, а також гідність та відданість принципам вільної ринкової економіки [3]. Але в питанні розвитку цього аспекту є неабиякі перспективи розвитку та впровадження його в систему кримінального права в Україні, спираючись на досить активний євроінтеграційний процес наразі.

Одним із ключових викликів стало повномасштабне вторгнення Росії від 24 лютого 2022 року, яке суттєво вплинуло на систему функціонування та розвитку як усіх сфер правового регулювання, так і кримінального права, зокрема. Питання загрози організованої злочинності стало ще більш нагальним, вимагаючи постійного вдосконалення правових механізмів протидії та запобігання. Сучасні особливості організованої злочинності в Україні полягають у тому, що глобалізація з одного боку, а військова агресія проти нашої держави з іншого боку стимулюють поширення небезпечних явищ, таких як тероризм, екстремізм, сепаратизм і колабораціонізм. В умовах незахищеності кордону України транснаціональна організована злочинність має глобальний характер [4]. Запровадження законодавства, що створить ефективну систе-

му протидії органам кримінальної юстиції та правоохоронним органам для боротьби з цими формами злочинності, є одним із принципових заходів.

Безумовно, варто звернути увагу на ще один виклик в умовах масштабної цифрової трансформації, а саме проблема кіберзлочинності. Вирішення цієї проблеми в сучасних умовах інформаційної глобалізації та транскордонної взаємодії може стати можливим лише на засадах принципово нового підходу до оновлення кримінального законодавства не тільки в межах національних правових систем, а насамперед на рівні міжнародного права. Новий підхід має спиратись на розуміння технічної та технологічної природи правопорушень, які відбуваються із застосуванням новітніх технологій. Саме єдина позиція щодо розуміння технологічних особливостей скоєння правопорушень, пов'язаних із цифровими технологіями, дозволить сформулювати узагальнене бачення особливостей суспільних відносин, які відбуваються за цих обставин. Це відкриває шлях до можливої міжнародної універсалізації правового регулювання у сфері кримінальних злочинів, які відбуваються із застосуванням цифрових технологій [5]. Зміна парадигми розгляду правопорушень, пов'язаних із цифровими технологіями, створить підґрунтя для швидкого формування відповідного зрозумілого та прозорого міжнародного кримінального права, на основі якого в майбутньому бажано провести гармонізацію національних кримінальних законодавств.

Сучасні виклики приносять з собою ряд проблем, на які потрібно шукати системні та інноваційні рішення. Проте важливо пам'ятати, що через ці виклики ми маємо можливість створити кращу перспективу, де кримінальне правове середовище в Україні стане більш справедливим, прозорим та ефективним.

Список використаних джерел:

1. Тимофєєва Л. Ю. Гуманістична парадигма: досвід, виклики та перспективи кримінального права України : монографія. Харків : Право, 2020. 280 с. DOI: 10.32837/11300.14053
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Дмитришина Т. Ювенальна юстиція: міжнародний досвід та перспективи його впровадження в Україні. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.1.37>
4. Герасименко О., Орлов Ю. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни: від актуальних викликів до стратегічного управління. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 28 (1). С. 72–86. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.06>
5. Баранова О. А. Шляхи вдосконалення правової бази боротьби з кіберзлочинністю. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4\(43\).270063](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4(43).270063)

Савчук С. О.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Злочини, що порушують статеву свободу та недоторканість особи, становлять значну загрозу суспільству. Вони характеризуються використанням аморальних та цинічних дій винних осіб. Ці протиправні вчинки, пов'язані з порушенням статевої свободи або недоторканності особи, грубо ображають гідність потерпілого, завдають глибоку психічну травму та можуть призвести до серйозних наслідків для його здоров'я. Такі злочини є особливо небезпечними.

Відповідно до чинного Кримінального кодексу України (далі – ККУ), вказані правопорушення розміщені в розділі IV Особливої частини ККУ. Ці порушення визначаються як зґвалтування (ст. 152), сексуальне насильство (ст. 153), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155), розбещення неповнолітніх (ст. 156) та домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1) [1].

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень, за якими відповідальність об'єднана у розділі IV Особливої частини ККУ, є статевая свобода та статевая недоторканість особи. Під терміном «статевая свобода» слід розуміти, як право особи, яка вже досягла шлюбного віку, на самовизначення у сексуальних питаннях полягає в її здатності добровільно взаємодіяти сексуально з обраним партнером у будь-який час і у будь-якій сексуально прийнятній формі, при цьому дотримуючись нормативно-правових вимог щодо захисту особи та громадського порядку. «Статевая недоторканість», з іншого боку, це встановлений законодавством України про кримінальну відповідальність імунітет дітей та психічно хворих осіб, які внаслідок малоліття або хворобливого психічного стану не усвідомлюють характер статевої відносин, їх соціальне значення та природні наслідки, щодо неприпустимості сексуального спілкування з ними. Більшість дослідників вважає, що в разі вчинення статевого насильства щодо дорослої особи об'єктом злочину є порушення статевої свободи, а в разі неповнолітньої особи – порушення її нормального статевого

розвитку, тобто статевої недоторканості [2].

Об'єктивна сторона статевих кримінальних правопорушень виявляється активною поведінкою винної особи, представленою фізичними або інтелектуальними діями з сексуальною спрямованістю. У законодавчій конструкції досліджуваних кримінальних правопорушень, в основному, використовують формальні склади. Наприклад, примус до вступу в статевий зв'язок оформлений як усічений склад кримінального правопорушення. Кваліфіковані види зґвалтування, сексуального насильства та вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, описані у ч. 5 ст. 152, ч. 5 ст. 153 і ч. 2 ст. 155 ККУ. Ці кримінальні правопорушення є формально-матеріальними складами, оскільки однією з кваліфікуючих ознак у зазначених нормах вказано причинення тяжких наслідків (у ч. 2 ст. 155 ККУ наводиться альтернативна зазначення на безплідність чи інші тяжкі наслідки).

Суб'єктом даної категорії злочинів є осудна особа, яка досягла 14-річного (за статтями 152, 153 ККУ) або 16-річного віку (за статтями 154 ККУ) і яка досягла повноліття (ст. 155, 156, 156-1 ККУ). Багато кримінальних правопорушень визначаються через спеціальних суб'єктів, які можуть бути визначені в кримінальному законі. Наприклад, стаття 156 Кримінального кодексу може вказувати на членів сім'ї, близьких родичів чи осіб, які мають обов'язки щодо виховання чи піклування про потерпілого. Тлумачення закону та урахування особливостей об'єктивної сторони злочину грають важливу роль у встановленні ознак порушення.

Суб'єктивна сторона усіх кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи характеризуються прямим умислом. При цьому психічне ставлення суб'єкта до певних ознак деяких кримінальних правопорушень, наприклад, до малолітнього віку потерпілого від зґвалтування, може набувати вигляду необережності [3].

Слушною думкою професора Дудорова О. О. про сексуальний мотив у вчиненні кримінальних правопорушень є те, що бажання задовольнити статеву потребу не завжди є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони розглядуваних злочинів. Автор наголошує, що існують інші спонуки до вчинення подібних дій.

Крім того, Дудоров О. О. вказує, що не всі кримінальні правопорушення, вчинені на сексуальному ґрунті, обов'язково підпадають під категорію кримінально караних порушень статевої свободи і статевої недоторканості особи згідно з чинним Кримінальним кодексом. Зокрема, автор зазначає такі дії, як наруга над тілом померлого, крадіжка речей фетишистом, жорстоке поводження з тваринами, ексгібіціонізм у громадському місці, розцінюваний як хуліганство, а також сексуальні вбивства, які можуть бути визнані кримінальними правопорушеннями, незважаючи на відсутність прямого зв'язку із статевою свободою чи недоторканістю особи.

Отже, Дудоров О. О. підкреслює різноманітність мотивації та можливість розгляду кримінальних дій на сексуальному ґрунті з різних поглядів, враховуючи широкий спектр спонукань і необов'язково пов'язуючи їх із статевими потребами [4, с. 36].

Для ефективної протидії кримінальним правопорушенням статевої свободи та недоторканості особи необхідно вкласти значні зусилля та час. Реформи у законодавстві, які передбачають непримиренні покарання для насильників, важливі, але не менш суттєвою є інтеграція людських цінностей у цей процес. При формуванні реформ слід урахувувати всі аспекти, що сприятимуть зменшенню випадків статевих кримінальних порушень у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квітня 2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> .
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Вид. 10-те, переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор». 2018. 50 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kpk/1.pdf>.
3. Гритенко О. А Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи URL: <https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/tema-21-3.pdf>.
4. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практичний порадишник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10293/poradstatevi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Саюк Н. В.,

адвокат,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ЗАКОНОДАВЧА ПРОГАЛИНА У ПОРЯДКУ ВНЕСЕННЯ ЗАСТАВИ ЗА ПІДОЗРЮВАНОВОГО В СВЯТКОВІ ЧИ ВИХІДНІ ДНІ

Статтею 3 Конституції України проголошується, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. В свою чергу охорона прав і свобод людини визначена одним із завдань кримінального провадження, що на сьогодні досить часто забезпечується застосуванням запобіжних заходів до підозрюваних чи обвинувачених осіб.

Запобіжні заходи – це один із видів заходів, які забезпечують кримінальне провадження. Відповідно до статті 182 КПК України застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків [2].

Як правильно зазначається в науковій літературі, застава є запобіжним заходом, в основі якого лежить матеріальна, тобто економічна зацікавленість особистості в збереженні коштів і виконанні зобов'язань перед іншими особами (заставадателями) зі сторони підозрюваного (обвинуваченого) [3, с. 228].

Цікавими є думки М. О. Карпенко й А. Р. Туманянца з приводу відношення застави до психолого-примусових запобіжних заходів. Сутність таких запобіжних заходів полягає в тому, що на підозрюваного, обвинуваченого покладається моральне зобов'язання належної поведінки, яке забезпечується за допомогою психологічного впливу, спрямованого безпосередньо на нього або опосередковано, через третіх осіб [4, с. 91].

У Порядку внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу від 11 січня 2012 року зазначається, що застава вноситься в національній грошовій одиниці на спеціальний рахунок територіального управління Державної судової адміністрації України (далі ДСА), яке здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності суду, який обрав запобіжний захід у вигляді застави, або апеляційного суду, Вищого антикорупційного суду, який обрав такий запобіжний захід, відкритий у Казначействі в установленому законодавством порядку (далі – депозитний рахунок) [5].

Проте, варто поглянути на це зі сторони практичного застосування. Візьмемо до прикладу ситуацію, коли Шевченківський районний суд м. Києва виніс ухвалу про застосування до підозрюваного, який на момент ухвалення знаходиться під

вартою, запобіжного заходу у вигляді застави. На офіційному сайті вищевказаного суду повідомляється, що для отримання підтвердження внесення застави необхідно сплатити вказану в ухвалі суду суму застави в будь-якому відділенні банку за відповідними реквізитами, після чого звернутись до Територіального управління державної судової адміністрації України в місті Києві (далі – ТУ ДСА України в м. Києві) з відповідною заявою та вичерпним переліком документів: копією платіжного документа, що підтверджує факт внесення коштів як застави; копією паспорта та ідентифікаційного коду особи (засвідчені особистим підписом), яка звертається з такою заявою; належно завіреною копією ухвали слідчого судді (суду) про застосування запобіжного заходу у вигляді застави; копією довіреності чи доручення (в разі, якщо з такою заявою звертається довірена особа чи особа за дорученням); ордер та копією свідоцтва про зайняття адвокатською діяльністю (в разі, якщо з такою заявою звертається адвокат). А також те, що довідка про підтвердження надходження на депозитний рахунок суду суми застави видається ТУ ДСА України в м. Києві виключно після офіційного підтвердження Управлінням державного казначейства у Шевченківському районі м. Києва надходження таких коштів [6].

В свою чергу на офіційній сторінці ТУ ДСА України в м. Києві вказується, що їхні робочі дні – з понеділка по п'ятницю [7]. Одразу виникає питання, – що робити, якщо заставу обрано в другій половині дня п'ятниці, і в подальшому внесено, не в робочі години чи у вихідний або ж святковий день?!. З власного досвіду, і з досвіду інших адвокатів, у такому випадку клієнт змушений перебувати у слідчому ізоляторі всі вихідні, і зможе вийти лише в перший робочий день після вихідних.

Вищевказане викликано неможливістю отримання довідки від ДСА, про зарахування коштів заставами на відповідний казначейський рахунок, в святкові і вихідні дні, подача якої в слідчий ізолятор є обов'язковою для звільнення підозрюваного. Це однозначно призводить до істотного порушення його особистих прав, зокрема право на свободу та особисту недоторканість.

Дана ситуація яскраво показує недосконалість українського законодавства у порядку застосування застави саме у святкові чи вихідні дні. Для країни, яка прагне відповідати європейським стандартам, повинно бути важливим не лише інтереси правосуддя, але й приватний інтерес особи, що піддається кримінальному переслідуванню, а свобода вважатись невід'ємним правом за якого його будь-яке обмеження повинно бути виправдано.

Вирішення даної проблеми може полягати у зміні внутрішнього апарату ТУ ДСА України та Казначейської служби України, наприклад утворенням окремого відділу, який би працював без вихідних і тим самим усунув дану законодавчу прогалину та забезпечив підозрюваним їхнє право на свободу. Іншим шляхом вирішення проблеми може бути запровадження в слідчому ізоляторі програмного забезпечення, яке дозволить самостійно перевіряти надходження сплачених коштів.

Отже, можна стверджувати, що від того, як застосовуються запобіжні заходи,

залежить ефективність правоохоронної та правозастосовної діяльності в сучасному українському суспільстві.

Також можна прийти до висновку, що правовий механізм звільнення підозрюваних з слідчого ізолятора, після внесення застави, у святкові і вихідні дні, потребує реформування і приведення у відповідність до вимог сучасності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Скрябін О. М. *Проблемні аспекти використання застави. у кримінальному процесі. Право і Суспільство*. 2020. № 6. С. 226–229.
4. Карпенко М. О., Туманянц А. Р. Деякі проблеми прав і забезпечення інтересів заставодавців і поручителів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 4. Т. 2. С. 90–93.
5. Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2012-%D0%BF#Text>.
6. Шевченківський районний суд міста Києва. URL: [https://sh.ki.court.gov.ua/sud2610/zastava./](https://sh.ki.court.gov.ua/sud2610/zastava/)
7. Територіальне управління Державної судової адміністрації України в місті Києві. URL: <https://ki.court.gov.ua/tu11/>.

Сищікова А. В.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Волочій О. І.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

В історії кримінального права поняття кримінального правопорушення окреслювалося по-різному, а саме, як формальне визначення, що відображає юридичну природу, тобто кримінальним правопорушенням визнається таке діяння, що передбачається законом як кримінальне каране, далі йде матеріальне, що виокремлює лише соціальну сутність правопорушення, що заважає його певним соціальним цінностям та формально-матеріальне визначення, що об'єднує соціальну та юридичну характеристику кримінального правопорушення [1, с. 593].

Кримінальне правопорушення – це суспільно небезпечне діяння, або бездіяльність, яке суперечить загально визнаним законам та нормам суспільства і підлягає кримінальній відповідальності [2, с. 24–32]. Хотілося б наголосити, що на думку М. Хавронюка підставою для виділення проступків як окремого виду правопорушення є тільки його інакша, відмінна від злочину й адміністративного правопорушення, правова природа: це діяння, яке, з одного боку, не спричинює значної чи тяжкої шкоди розумінні КК і не створює загрози спричинення тяжкої шкоди – і цим відрізняється від злочину, а з іншого, не є управлінським за своєю суттю – і цим відрізняється від адміністративного правопорушення [3, с. 18].

Кримінальне правопорушення, як вольовий вчинок людини, характеризується певними ознаками та елементами, які визначають його природу та відповідальність. Аналіз цього визначення дозволяє виокремити такі ознаки: суспільна небезпечність, винність та протиправність. Науковці називають ще одну ознаку – караність, під якою розуміють вказівку у санкціях статей Особливої частини КК покарань за кожен злочин. Інколи у науці кримінального права піднімається питання про те, що діяння є також самостійною ознакою поняття злочину, але окремі науковці не визнають такий підхід

виправданим, аргументуючи це тим, що у дефініцію поняття злочину вказівка на діяння фактично здійснена для розкриття механізму вчинення злочину, а не його змісту [4, с. 86]. Суспільна небезпечність діяння – полягає в тому, що кримінальне правопорушення (у формі кримінального проступку чи злочину) заподіює істотну шкоду суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом, або створює реальну загрозу її заподіяння. Суспільна небезпечність є об'єктивною властивістю кримінального правопорушення, органічно притаманна йому, відображає його сутність і соціальну природу, є іманентною ознакою, атрибутом цього правопорушення і зрештою виступає у законотворчій діяльності фундаментальним підґрунтям (основою) при розв'язанні питання про визнання чи не визнанні відповідного діяння кримінальним правопорушенням, і встановлення відносно нього в законі (у відповідній статті Особливої частини КК) кримінально-правової заборони (криміналізація) та покарання (пеналізація). Особливе значення для визнання діяння суспільно небезпечним, мають характер і цінність суспільних відносин, на які воно посягає, а також характер та тяжкість (розмір, обсяг) шкоди, яка спричиняється дією чи бездіяльністю цим відносинам або створюється загроза її заподіяння. Ще у 1764 р. Чезаре Беккарія писав: «Дійсним мірилом злочинів є шкода, що заподіюється ними суспільству». Саме шкода виступає перш за все основним (головним) показником суспільної небезпечності діяння. Винність, характеризує внутрішній психологічний зміст та містити необхідність усвідомлення суб'єктом своїх дій та їхніх наслідків, а також визнання таких дій як соціально небезпечних [5, с. 15]. Іншими словами особа повинна вчинити діяння з таким психічним ставленням до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК та її наслідків, що має бути виражене у формі умислу, або необережності. Ця ознака ґрунтується на принципі суб'єктивного ставлення у вину та ч. 1 ст. 62 Конституції України, згідно з якою особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Протиправність, означає, що кримінальним правопорушенням визнається лише таке діяння, яке передбачається Кримінальним кодексом України. Це поняття є однією з ключових складових кримінального правопорядку та передбачає принцип законності, відповідно до якого кримінальній відповідальності та покаранню підлягає лише та особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Щодо останньої ознаки, вона передбачає, що суб'єкт вчиненого кримінального правопорушення підлягає кримінальній відповідальності. Караність означає передбачення за кримінальне правопорушення покарання, що міститься в санкціях статей Особливої частини КК України. Караність, належать до сукупності заходів та покарань, які можуть бути накладені на особу або групу осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення.

Тема класифікації кримінальних правопорушень є актуальною, оскільки правильна класифікація злочинів допомагає забезпечити ефективну правову систему та сприяє належній реакції суспільства на різні види порушень.

Кримінальний Кодекс визначає злочини за їхньою тяжкістю на основі ряду крите-

рив, таких як ступінь загрози для суспільства, шкідливість дій, небезпечність для особи та майна.

Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі, відповідно до ст. 12 ч. 3 КК [7]. Зі змісту цієї норми можна зробити однозначний висновок про те, що законодавець в основу такої класифікації покладає матеріальний критерій, який відображає ступінь їх небезпечності для суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом. Поряд з матеріальним критерієм класифікації, законодавець у ст. 12 КК передбачає і її формальний критерій – певний вид і розмір покарання, такий, що найповніше відображає тяжкість конкретної категорії злочинів [6, с. 83–84]. Ці критерії класифікації кримінальних правопорушень були запропоновані Л. Н. Кривченком і залишаються актуальними у наш час. Для нетяжких злочинів закон передбачає як граничний критерій покарання позбавлення волі на строк не більше п'яти років, або більше м'яке покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Для тяжких злочинів санкція статті передбачає основне покарання, у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавлення волі на строк не більше десяти років. Особливо тяжким вважається діяння, за яке передбачено покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років, або ж довічного позбавлення волі [7].

Список використаних джерел:

1. Галушко Б. С. Поняття злочину в кримінальному праві України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 68. С. 591–597.
2. Круглов О. Щодо поняття кримінального правопорушення. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 24–32.
3. Хавронюк М. Проступок, його сутність і порядок досудового розслідування та судового розгляду: новітні середньоазійські підходи у порівнянні із вже відомими. *Право України*. 2020. № 02. С. 18.
4. Дудоров О. О. Поняття злочину. Класифікація злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»*. Харків. 2013. № 1 (1). С. 86.
5. Панов М. І., Харітонов С. О. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття “кримінальне правопорушення”. *Юридична Україна*. 2019. № 10. С. 14–15.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Вид. 4-те, переробл. і допов. Харків : Право, 2010. С. 82–84.
7. Кримінальний Кодекс України, редакція 11.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n61>

*Скрипник К. Ю.,
аспірантка кафедри кримінального права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН У КОНСТРУКЦІЇ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 372 КК УКРАЇНИ

На території нашої держави продовжується широкомасштабне вторгнення російської федерації, тому абсолютно логічним є основний акцент змін до кримінального законодавства саме в контексті воєнних та військових кримінальних правопорушень, приведення законодавства у відповідність з викликами воєнного стану. Але неможна випускати з поля зору й інші принципові питання, зокрема, забезпечення роботи правоохоронних органів виключно в межах повноважень, наданих їм законом. Одним з запобіжників можливих порушень з боку дізнавачів, слідчих, прокурорів є встановлення кримінальної відповідальності статтею 372 Кримінального кодексу України (далі – КК України) за вчинення ними дій, спрямованих на притягнення завідомо невинуватих осіб до кримінальної відповідальності.

Не викликає сумнівів, що «при виявленні кримінального правопорушення ми насамперед стикаємося з його об'єктивними ознаками: конкретним актом поведінки суб'єкта у вигляді діяння – дії або бездіяльності, що завжди здійснюється у певній об'єктивній обстановці, у певному місці і в певний час» [1, с.133]. «Законодавець також віддає перевагу об'єктивній стороні як носію наочної і більш-менш однозначно фіксованої інформації» [2, с.165]. При цьому, «єдиною обов'язковою ознакою [кримінального правопорушення – К. Ю.] є суспільно небезпечне діяння. Жодного кримінального правопорушення без діяння вчинити неможливо» [3, с. 100].

Вивченням вироків, наявних у Єдиному державному реєстрі судових рішень [4], встановлені наступні варіанти формулювання діяння, передбаченого статтею 372 КК України:

- 1) прокурор склав, підписав та вручив завідомо невинуватій особі письмове повідомлення про підозру (справи № 592/9223/15-к, № 712/3027/15-к);
- 2) прокурор погодив та підписав складене слідчим повідомлення про підозру, яке в подальшому було вручене особі слідчим (справи № 591/983/16-к, №711/4218/15-к);
- 3) слідчий склав, підписав та погодив з прокурором повідомлення про підозру, в подальшому повідомлення про підозру фактично особі вручено не було, а її підпис на повідомленні підроблено невстановленою особою (справа № 235/5633/16-к).

З усього викладеного можна зробити висновок, що діяння, передбачене статтею 372 КК України, при закінченому складі кримінального правопорушення виражається у формі послідовних дій суб'єкта злочину:

1) складення та підписання письмового повідомлення про підозру слідчим, прокурором чи іншою уповноваженою на те законом особою;

2) погодження та підписання письмового повідомлення про підозру прокурором. Вказаний етап буде відсутній, якщо письмове повідомлення про підозру складене самим прокурором;

3) вручення письмового повідомлення про підозру завідомо невинуватій особі слідчим, прокурором чи іншою уповноваженою на те законом особою як особисто підозрюваному, так і в порядку, передбаченому ст.ст. 111, 112, 135-138 КПК України (так звана заочна підозра).

При цьому, в залежності від суб'єкта вчинення злочину, можливі різні комбінації вказаних дій, одна особа необов'язково повинна вчинити увесь зазначений перелік дій, проте усі вони повинні бути вчиненні – складення, погодження, підписання письмового повідомлення про підозру та його вручення підозрюваному.

Також вважаємо за необхідне розглянути ситуацію, коли докази невинуватості особи були отримані вже після повідомлення про підозру, при цьому уповноважені особи приймають рішення про скерування обвинувального акту до суду. Або можлива ситуація, коли після повідомлення про підозру завідомо невинуватій особі, у кримінальному провадженні визначені інші дізнавач, слідчий або прокурор, які дізнавшись (усвідомивши) невинуватість особи, все одно не вживають заходів для припинення кримінального переслідування особи, а навпаки приймають рішення про звернення до суду.

Так, згідно ч. 2 ст. 283 КПК України, прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій: 1) закрити кримінальне провадження; 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

При цьому, звернення до суду з обвинувальним актом фактично має на меті винесення обвинувального вироку суду відносно особи (з моменту набрання законної сили яким особа буде вважатися притягнутою до кримінальної відповідальності). А звернення до суду з клопотаннями про звільнення особи від кримінальної відповідальності; про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, хоч і не буде мати наслідком притягнення особи до кримінальної відповідальності, проте підтвердить фактичне вчинення особою діяння, яке їй інкримінувалося.

З метою усунення невизначеності при зверненні до суду при закінченні досудового розслідування відносно завідомо невинуватої особи слідчим або прокурором, який не повідомляв цій особі про підозру, пропонуємо розширити перелік дій, за які буде наставати кримінальна відповідальність за ст. 372 КК України, а також замінити формулювання «притягнення до кримінальної відповідальності» на «по-

повідомлення про підозру» завідомо невинуватій особі.

Підтримуючи підхід, що аналізоване кримінальне правопорушення має формальний склад, вважаємо, що воно є закінченим з моменту вчинення самого повідомлення про підозру особі, або з моменту скерування до суду обвинувального акту або одного з клопотань. Необхідності вчинення усього комплексу дій для кваліфікації закінченого складу злочину не потрібно.

Лише складання офіційних документів – обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності без реального їх скерування та надходження до суду може кваліфікуватися як незакінчений склад злочину (незакінчений або закінчений замах) в залежності від стадії припинення незаконного діяння.

Таким чином, пропонуємо викласти характеристику діяння у тексті статті 372 КК України як «повідомлення про підозру завідомо невинуватій особі та/або звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності, відносно такої особи».

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України: Загальна частина: підруч. / за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. Вид. 6-те. Харків : Право, 2020. 584 с.
1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / А. А. Яценко, В. Б. Харченко, О. О. Житний та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2019. 480 с.
3. Див.: Вирок Лебединського районного суду Сумської області від 29.03.2021 у справі № 592/9223/15-к; Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 02.11.2020 у справі № 712/3027/15-к; Вирок Білопільського районного суду Сумської області від 07.10.2020 у справі № 591/983/16-к; Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 19.05.2017 у справі № 711/4218/15-к; Вирок Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 10.08.2021 у справі № 235/5633/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 18.03.2023).

Соболевська Р. І.,

студентка IV курсу,

факультет суспільних та прикладних наук,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Огерук І. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права та публічного управління,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ІТАЛІЇ

Стійке функціонування устрою держави прямо залежить від його інструментальної оснащеності. З метою аналізу гострої проблеми корупційної складової в 2003 році з ініціативи Групи держав проти корупції Ради Європи (GRECO) спільно з Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Конвенцію ООН проти корупції [1]. Цей базовий міжнародно-правовий документ суттєво вплинув на формування національних антикорупційних систем в державах, які ратифікували його. Згідно з офіційними даними Ради Європи, більшість країн-учасниць створили спеціалізовані органи для боротьби з корупцією [7]. Серед таких органів виділяються антикорупційні структури України та Республіки Італії.

Закон від 6 листопада 2012 р. № 190 «Disposizioni per la prevenzione e la repressione della corruzione e dell'illegalità nella pubblica amministrazione» Республіки Італія передбачає створення уповноваженого органу на боротьбу з корупцією з протяжною назвою *La Commissione per la valutazione, la trasparenza e l'integrità delle amministrazioni pubbliche*, що в свою чергу діє як національний орган по боротьбі з корупцією [2]. Офіційно зазначений орган Італії, який іменується *Autorità Nazionale Anticorruzione* (в подальшому – *ANAC*), спрямовує свою діяльність на захист італійської економіки від корупційних ризиків шляхом здійснення ефективної протекції, виконуючи функції, що за своєю суттю є тотожним з діяльністю Національного антикорупційного бюро України та Національним агентством з питань запобігання корупції.

Порівняння положень законодавства обох країн виявляє граничну лінію ліміту особового складу, що також примітно при аналізі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Частина 6 статті 5 закону встановлює наступне: гранична чисельність персоналу Національного бюро, що обслуговує центральні та територіальні підрозділи, не перевищує 700 осіб, при цьому не більше 500 осіб можуть обіймати посади керівників [3]. У відповідності ж до закону Республіки Італія № 190 відсутня наявність будь якого ліміту для особового складу ANAC доз-

воляє організації самостійно встановлювати необхідну кількість осіб для здійснення ефективної діяльності із запобігання корупції, що відповідає також і внутрішньому Наказу № 240/21 від 26.04.2021, щодо встановлення обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах від Національного агентства з питань запобігання корупції (в подальшому – НАЗК)[4].

Характерним для ANAC є автоматизація протидії корупції в сфері з найбільшими корупційними ризиками пов'язаними з тендерними закупівлями. З метою здійснення якісного нагляду за сферою підвищеного ризику корупції, ANAC створено *Banca Dati Nazionale dei Contratti Pubblici* (BDNCP) – це база даних, яка збирає, інтегрує та узгоджує дані, що стосуються державних контрактів. BDNCP, містить в собі всю інформацію, що міститься в існуючих базах даних, з метою забезпечення доступності, прозорості, гласності і можливості нагляду протягом всього процесу закупівель. Ця база даних доступна для громадськості через інституційний веб-сайт, щоб підвищити прозорість ринку. Натомість, однією з ключових сфер діяльності Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) є співпраця з електронною системою публічних закупівель Prozorro. Ця система використовується державними та комунальними замовниками для проведення торгів з метою закупівлі товарів, робіт і послуг. Представники бізнесу беруть участь у цих торгах і конкурують за можливість поставити свої продукти чи послуги державним органам. Проте варто пам'ятати, що основним елементом ризику для корупції в Україні вважається саме зловживання службовими повноваженнями службовцями і нагляд за цією сферою активно здійснює Національне агентство з питань запобігання корупції.

Згідно з Законом України «Про запобігання корупції», НАЗК здійснює свою діяльність у декількох напрямках:

- координує та надає методичну підтримку державним органам та органам місцевого самоврядування для виявлення та усунення корупційних ризиків у їх діяльності. Також здійснює погодження та контроль виконання антикорупційних програм у цих органах;
- контролює та перевіряє декларації публічних службовців і проводить моніторинг їхнього способу життя;
- відстежує дотримання обмежень щодо фінансування політичних партій, законності та цільового використання виділених коштів, а також своєчасність та достовірність звітів партій. Здійснює розподіл коштів з державного бюджету для фінансування статутної діяльності політичних партій;
- взаємодіє з особами, які викривають корупційні дії, і забезпечує їх правовий та інший захист [5].

Проте, на відміну від *Banca Dati Nazionale dei Contratti Pubblici*, НАЗК здійснює моніторинг та перевірку декларацій через Єдиний державний реєстр декларацій

публічних службовців.

Щодо ступеня залежності від інших органів у країні, відповідно до положень пункту g статті 2 закону, Національне агентство по боротьбі з корупцією (ANAC) представляє звіт Парламенту Італії щороку до 31 грудня. У цьому звіті ANAC повинно докладно висвітлити свою діяльність у сфері протидії корупції та правопорушень у сфері публічного управління, а також оцінити ефективність діючих законодавчих положень у цьому контексті. Конкретно це означає, що ANAC регулярно подає інформацію перед Парламентом Італії щодо своєї діяльності та досягнень у боротьбі з корупцією та порушеннями законодавства у сфері державного управління. В цьому звіті обов'язково враховуються результати впровадження законодавчих норм, спрямованих на протидію корупції та забезпечення дотримання законів.

Ступінь залежності НАЗК від інших органів у країні, в свою чергу є найнижчим, оскільки, для забезпечення прозорості та громадського контролю утворюється Громадська рада при Національному агентстві з питань запобігання корупції, що складається з 15 осіб та формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу [5].

Управління діяльністю Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмету відання якого відноситься боротьба з корупцією і організованою злочинністю. Також, як і *Autorità Nazionale Anticorruzione*, НАБУ інформує Президента України, Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України з основних питань діяльності Національного бюро та його підрозділів про виконання покладених завдань, додержання законодавства, прав і свобод осіб, та щороку, не пізніше 10 лютого та 10 серпня, Голова НАБУ подає Президенту України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України письмовий звіт про діяльність Національного бюро протягом попередніх шести місяців [3].

Зі сторони законодавця, за розробку антикорупційних програм, політик та ініціатив, спрямованих на запобігання корупції та покращення антикорупційного середовища відповідає Національне агентство з питань запобігання корупції. Це включає в себе впровадження стандартів та практик для державних і громадських організацій з метою забезпечення відкритості, прозорості та відповідальності в управлінні ресурсами та прийняття рішень.

Щодо діяльності Італії в даному напрямі, Національний антикорупційний план ухвалюється міжвідомчим комітетом, що створений та регулюється указом голови Ради Міністрів Італії. План триває три роки і оновлюється щорічно. Він являє собою акт звернення для державних адміністрацій з метою ухвалення своїх трирічних планів щодо запобігання корупції, а також для інших осіб, згаданих у статті 2-bis, параграфу 2, декрету від 14 березня 2013 року № 33, з метою вжиття заходів щодо запобігання корупції в різних сферах діяльності організацій, визначаючи основні ризики та пов'язані з ними засоби правового захисту, що також містить вказівки

щодо цілей, термінів і способів вжиття і реалізації заходів по боротьбі з корупцією [6]. Законодавець Італії наділив ANAC також специфічними інспекційними повноваженнями, надаючи дозвіл на запит новин, інформації, актів та документів у державних адміністрацій, та накази вжити дії або заходи, які вимагаються планами та правилами прозорості адміністративної діяльності, передбаченими чинними положеннями, тобто усуненням поведінки або дій, які суперечать згаданим планам та правилам прозорості.

Підсумовуючи, можна зазначити, що в Україні антикорупційна система є релятивно молодого та динамічно розвивається, особливо після створення Національного антикорупційного бюро (НАБУ) та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). З іншого боку, в Італії діють вже доведені часом інституції, такі як ANAC (Національне агентство по боротьбі з корупцією) та інші, які визначають антикорупційну політику країни. Спільним для обох країн є прагнення до підвищення прозорості, ефективності та відповідальності у державному управлінні та боротьбі з корупцією. Однак існують важливі відмінності у структурах та підходах щодо їх діяльності, які притаманні для кожної країни. В свою чергу, це надає нам можливість для постійного вдосконалення та розвитку цих систем для досягнення більшої ефективності та успіху в цій стратегічно важливій для України сфері.

Список використаних джерел:

1. «Convention against Corruption» United Nations General Assembly resolution 58/4 of 31 October 2003.
2. «Disposizioni per la prevenzione e la repressione della corruzione e dell'illegalità nella pubblica amministrazione» (12G0213) LEGGE 6 novembre 2012, n. 190.
3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 47. Ст. 2051.
4. Про встановлення обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 26.04.2021. № 240/21.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87.С. 156–218.
6. «Riordino della disciplina riguardante il diritto di accesso civico e gli obblighi di pubblicità, trasparenza e diffusione di informazioni da parte delle pubbliche amministrazioni» Decreto Legislativo (13G00076) 14 marzo 2013 n. 33.
7. National Anti-Corruption Authorities Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/national-anti-corruption-authorities>.

Стогній О. О.,

студент II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні – це співпраця між державами для боротьби із злочинністю, використовуючи міждержавні домовленості та міжнародні угоди. Процес такого співробітництва передбачає спеціальну систему регулювання, яка повинна складатися з національного законодавства і міжнародного договору який відповідний цій сфері.

На думку деяких вчених, таких як Лобойко Л. М., міжнародний договір не завжди є обов'язковим для міжнародної співпраці, оскільки держави можуть співпрацювати між собою в цій сфері на основі взаємності і дружніх відносин, проте ця точка зору є непоширеною [1, с. 265].

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні базується на загальних та спеціальних (галузевих) принципах.

- До загальних принципів відносяться: рівноправність, добросовісність, повага до людини.

- Галузеві принципи відносяться відповідно до конкретної ситуація, наприклад видача особи або надання правової допомоги через компетентні органи на підставі міжнародного договору [2, с. 270].

Міжнародна правова допомога надається на запит, який складає орган, що здійснює кримінальне провадження відповідно до кримінального процесуального кодексу України і міжнародного договору. Прикладом такого договору може слугувати Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах. Відповідно до неї, держава-учасниця отримує повноваження переслідувати особу за власним законодавством. Україна може утриматися від кримінального переслідування, якщо особу вже притягнула до кримінальної відповідальності інша країна-учасниця конвенції [4].

Також прикладом може бути Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах. У конвенції ідеться про зобов'язання країн надавати один одному допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання

яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію суду запитуючої сторони [5].

Крім допомоги в переслідуванні, може надаватися допомога шляхом виконання вироку, відповідно до Європейської конвенції про міжнародно правову дійсність кримінальних вироків 1970 року. Вирок іноземного суду може бути визнаний в Україні в обсязі міжнародного договору, на який дала згоду щодо обов'язковості Верховна Рада України. За цією конвенцією держава може застосувати проти особи санкцію, якщо особа підлягає покаранню і її дії вважалися злочином відповідно до законодавства держави винесення вироку. Держава винесення вироку може попросити допомогу у введенні санкції проти особи в іншій конвенційній країні відповідно до причин в статті 5 цієї конвенції, а саме:

- особа постійно проживає в іншій державі;
- виконання санкції в іншій державі покращить соціальну реабілітацію особи;
- якщо держава винесення вироку *вважає, що сама не може виконати санкцію, навіть за допомогою видачі, а інша держава може [6].*

Відповідно до статті 541 кримінального процесуального кодексу України, екстрадиція – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитованої держави особи, яку необхідно видати, видачу такої особи, перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі, прийняття рішення за запитом, фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави. Компетентними органами пов'язані з екстрадицією, відповідно до статті 574 кримінального процесуального кодексу України є Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України [3].

Запит на екстрадицію може бути прийнятий тільки тоді, коли злочинець порушив закон, який за законодавством України передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року. Україна може відмовити запит, якщо для цього є обставини передбачені її законодавством або міжнародним договором.

Аналізуючи матеріал, можна зробити висновок, що головною складовою в міжнародному кримінальному провадженні є співпраця між державами та компетентними органами. Принципи в такій співпраці гарантують захист прав людини і міжнародну справедливість. В Україні компетентними органами в міжнародній правовій допомозі та екстрадиції є Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України.

Список використаних джерел:

1. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваіте. 2014. 284 с.

2. Підгородинська А. В. Актуальні проблеми держави і права : зб. наукових праць. Одеса. 2007. 270 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, набуття чинності: 29.12.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#-Text
5. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, набуття чинності: 09.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text
6. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 року, набуття чинності: 12.06.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text

Федоришин І. І.,
студентка IV курсу,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Лотоцький М. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ПРИЙНЯТТЯ ДОРУЧЕННЯ АДВОКАТОМ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СПРАВІ

Взаємини адвоката з клієнтами знаходяться в право-етичній площині, де ураховуються такі компоненти як взаємосприйнятність, співпадіння чи навпаки розбіжність світоглядних позицій, відношення до проблеми тощо.

Укладенню угоди з надання правових послуг передують знайомство, з'ясування обставин справи та інших питань, що мають неабияке значення для майбутнього співробітництва. До укладення угоди між адвокатом та відвідувачем не існує правових взаємовідносин.

Коли ж усі питання з'ясовано та сторони погодилися на подальше співробітництво, укладається угода між адвокатом та майбутнім клієнтом з надання правових послуг у конкретній справі. Після підписання угоди в адвоката з'являється клієнт. З цього моменту

сторони угоди набувають певних прав та обов'язків.

До професійних функцій адвокатів відноситься ведення юридичних справ, яке вимагає вчинення дій, що мають правове значення. Як зазначає Ківалов С., адвокат складає юридичні документи, в яких знаходять свій вираз дії, що мають юридичне значення, а також виступає в компетентних органах, де формулює і обґрунтовує вимоги, заяви, клопотання, які виникають у процесі розгляду юридичних справ. Істотне значення має і консультування. Таким чином, адвокат у процесі здійснення своїх професійних обов'язків «говорить», «пише» і «консультує», надаючи правову допомогу громадянам і організаціям [1].

У статті 59 Конституції України зазначено, що «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги в Україні діє адвокатура» [2].

При здійсненні своїх професійних обов'язків адвокат зобов'язаний неухильно додержувати вимог чинного законодавства, використовувати всі передбачені законом засоби захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб і не має права використовувати свої повноваження на шкоду особі, в інтересах якої прийняв доручення, та відмовитись від прийнятого на себе захисту підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

Адвокат не має права прийняти доручення про подання юридичної допомоги у випадках коли він у даній справі подає або раніше подавав юридичну допомогу особам, інтереси яких суперечать інтересам особи, що звернулася з проханням про ведення справи, або брав участь як слідчий, особа, що провадила дізнання, прокурор, громадський обвинувач, суддя, експерт, спеціаліст, цивільний позивач і відповідач, свідок, перекладач, понятий, а також коли в розслідування або розгляді справи бере участь посадова особа, з якою адвокат перебуває в родинних стосунках.

У правовій літературі висловлюється думка, що при здійсненні професійної діяльності адвокат має право:

- представляти і захищати права та інтереси громадян і юридичних осіб за їх дорученням у всіх органах, підприємствах, установах і організаціях, до компетенції яких входить вирішення відповідних питань;
- отримувати письмові висновки фахівців з питань, що потребують спеціальних знань;
- доповідати клопотання і скарги на прийомі у посадових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;
- бути присутнім при розгляді своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів і давати пояснення щодо суту клопотань і скарг [3].

Для надання клієнтові вичерпної відповіді на поставлені запитання щодо перспективності його справи адвокату необхідно провести тривалу та клопітку роботу яка насамперед визначається часом, необхідним для вивчення всіх обставин справи,

документів складання заяви для звернення до суду. Крім того адвокат повинен вчинити ряд процесуальних дій щодо забезпечення доказів у справі шляхом їх витребування тощо. На цій підставі є можливість зауважити, що для вчинення певних процесуальних дій потребується наявність повноважень для звернення до відповідних органів з адвокатським запитом, що безпосередньо пов'язане із необхідністю. Укладення адвокатом з клієнтом договору про надання юридичної допомоги.

Для реальної оцінки можливості захисту прав клієнта адвокату необхідно скористатись належними йому правами, а саме: запитувати і отримувати документи або їх копії від підприємств, установ, організацій, а від громадян – за їх згодою, а така можливість діяти в інтересах клієнта у адвоката виникає лише після укладення відповідного договору – доручення [4, с. 312].

У деяких випадках при прийнятті адвокатом доручення необхідна самооцінка власних знань з тих питань, на які потребується дати відповіді клієнту. Оскільки підтримувати високий рівень знань в усіх галузях права в наш час дуже важко і це пов'язано з кардинальними змінами в системі права України, тому більшість адвокатів зосереджує увагу на типових для них справах. Тому для відповідного представництва інтересів клієнта, наприклад, галузі господарського або фінансового права, адвокату може знадобитись деякий час для підготовки та здійснення представництва інтересів клієнта. Але з позиції адвокатської етики він має попередити клієнта про необхідність такої підготовки та вирішити з ним питання про додаткову оплату даної роботи.

Повноваження законних представників підтверджуються документами, які стверджують займану ними посаду чи факт родинних, опікунських тощо відносин з особою, інтереси якої вони представляють. Засвідчені підписом судді копії цих документів приєднуються до справи. Довіреності від імені органу, підприємства, установи, організації видаються за підписом керівника або іншої уповноваженої на те законом, положенням, статутом особи і засвідчуються печаткою цього органу, підприємства, установи, організації. Довіреність фізичної особи на ведення справи в адміністративному суді посвідчується нотаріально або посадовою особою підприємства, установи, організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на службі, стаціонарному лікуванні, чи за рішенням суду або за місцем його проживання (перебування). Повноваження адвоката як представника можуть також посвідчуватися ордером, який виданий відповідним адвокатським об'єднанням, або договором про надання правової допомоги. До ордера адвоката обов'язково додається витяг із договору, у якому зазначаються повноваження адвоката як представника або обмеження його прав на вчинення окремих процесуальних дій. Витяг засвідчується підписом сторін.

Якщо дії законного представника (адвоката) суперечать інтересам особи, яку він представляє, суд може залучити до участі у справі відповідний орган чи особу, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

Таким чином, чинне законодавство України забезпечує потребууючу особу на професійну правничу допомогу не тільки в адміністративному процесі.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне процесуальне (судове) право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2007. 312 с.
2. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України». Київ : Школа, 2020. 48 с.
3. Адвокатура України : навч. посіб. / В. К. Шкарупа, О. В. Філонов, А. М. Титов, Ю. Я. Кінаш ; за ред. В. К. Шкарупи. Київ, 2007. 398 с.
4. Кузьменко О. В., Гуржій Т. М. Адміністративне процесуальне право : підручник. Київ : Атіка, 2007. 416 с.

Фісун Н. О.,

курсантка IV курсу,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Задорожня Р. В.,

курсантка IV курсу,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Шендрик Ю. В.,

викладач кафедри кримінального процесу

та стратегічних розслідувань,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Права і свободи людини та їх гарантії є найвищою цінністю, а також у свою чергу визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава має відповідати перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Ці нормативні положення набувають особливого значення у сфері кримінального судочинства, де на кожній її стадії права, свободи та законні інтереси особи можуть піддаватися обмеженням, а інколи навіть взагалі не дотримуватися й порушуватися [1].

Дана тематика є дуже актуальною, у зв'язку з розширенням змагальності процесу, а також з наближенням національного законодавства до міжнародних і європейських правових стандартів кримінального судочинства.

Так, повне функціонування держави не можливе без всебічного розвитку пра-

вового статусу людини, а особливо її прав, свобод та особистих інтересів, а також права на їх реалізацію. Відповідно це положення відображається у ст.3 Конституції України, відповідно до якої людина є найвищою цінністю, а її права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2].

Забезпечення прав, свобод і законних інтересів є необхідною умовою діяльності органів, на які покладені повноваження щодо здійснення кримінального провадження.

Проблеми забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження можуть включати порушення права на невтручання в особисте життя: учасники кримінального провадження можуть бути піддані недозволеним обшукам, арештам або безпідставному затриманню, порушення права на чесне та справедливе судочинство: процесуальні права підозрюваних і обвинувачених можуть бути обмежені або порушені, зокрема, право на захист, прийняття рішення в резонансних справах або оскарження рішень суду, недостатня інформаційна прозорість: учасники кримінального провадження можуть не отримувати достатню інформацію про свої права та обов'язки та багато інших випадків.

Ці проблеми потребують системних заходів для їх вирішення, таких як реформа правоохоронної системи, підвищення правової освіти громадян, забезпечення незалежності судової системи та зміцнення механізмів контролю за діяльністю правоохоронних органів.

Наприклад, беручи до уваги таку слідчу розшукову дію, як проведення обшуку, можна помітити, що саме під час проведення цієї слідчо-розшукової дії більш за все найчастіше порушуються права людини. Так, на думку Шендрик Ю. В., проведення обшуку викликає чи не найбільшу кількість скарг на дії правоохоронців і це не дивно, оскільки під час обшуку відбувається проникнення до житла чи іншого володіння особи, що тягне за собою фактичне втручання у приватне життя особи, вилучення її майна та створює інші перешкоди для звичайної життєдіяльності особи. Найчастіше скарги стосуються безпосередньо процедури проведення обшуку і пов'язані із участю у проведенні даної слідчої дії співробітників оперативних підрозділів; сумнівами в особі запрошених понятих; недопущенням адвоката до місця проведення обшуку; вилученням майна, дозвіл на відшукання якого не надано ухвалою суду; порушенням поваги до людської гідності; пошкодженням майна внаслідок зламу вхідних дверей, пересування та розбирання меблів, відкриття сейфів; вказаний перелік можна продовжувати ще досить довго [3].

На сьогоднішній день одним із основних завдань кримінального провадження, визначеним у ст. 2 КПК України, є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Звісно в основному це стосується слідчого, на якого покладено обов'язок здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, оскільки, слідчий є одним із основних суб'єктів, на кого законодавець покладає обов'язок з охорони прав, свобод та законних інтересів учасників

кримінального провадження.

Так, під поняттям забезпеченням прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження слідчим, слід розуміти процесуальну діяльність слідчого, яка спрямована на забезпечення належної реалізації конституційних і процесуальних прав, свобод та законних інтересів особи, а також на попередження їх порушень та відновлення.

Отже, забезпечення прав учасників кримінального провадження, які перебувають у статусі іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, у проведенні слідчих (розшукових) дій представляє собою сукупність правових засобів і способів, що забезпечують досягнення мети слідчої (розшукової) дії, як і стадії досудового розслідування та кримінального провадження загалом, з одного боку, а також реалізацію регламентованого процесуального статусу цього учасника кримінального провадження – з іншого.

Список використаних джерел:

1. Сачко О. В. Проблеми реалізації верховенства права при застосуванні особливих форм та режимів кримінального провадження : монографія / за заг. ред. д. юрид. н., проф., акад. В. М. Тертишника. Дніпропетровськ : Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара ; Ліра ЛТД, 2018.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.11.2023).
3. Шендрік Ю. В. Деякі аспекти проведення обшуку в умовах воєнного стану. Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення) : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 2 груд. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 310–313. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10875/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%9C%D0%9D%D0%9F%D0%9A%20%28%D0%9A%D0%86%D0%9D%D0%A6%D0%95%D0%92%D0%98%D0%99%2013.02.2023%29.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).

*Царик Д. В.,
студентка II курсу,
факультет міжнародної торгівлі та права,
Державний торговельно-економічний університет*
Науковий керівник:
Шведова Г. Л.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ТЕНДЕНЦІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність серед неповнолітніх завжди є актуальною темою в суспільстві. Ця проблема має значний вплив на різні сфери життя, такі як соціальна безпека, освіта, сімейні відносини та інші. Останнім часом спостерігається певний ріст зацікавлення у зменшенні злочинності серед неповнолітніх і розвитку програм і стратегій для запобігання діям, які призводять до порушення закону у цій групі населення.

В сучасному світі, де геополітичні конфлікти, тероризм, кіберзагрози, війна та інші виклики стають невід'ємною частиною міжнародних відносин, тенденції злочинності неповнолітніх набувають особливого значення для України.

Крім іншого, криміналізується середовище неповнолітніх через дедалі більше проникнення жорстокості як суспільно небезпечного явища. Сьогодні жорстокість проникла в сім'ї, життя, освіту, культуру та свідомість і глибоко вкоренилася в традиціях і звичаях, змінюючи потреби та системи інтересів окремих людей і суспільства. Жорстоке поводження є одним із найважливіших чинників впливу на моральне здоров'я та статус неповнолітнього.

З кожним роком зростає кількість насильницьких злочинів, коли насильство поєднується з насильством, садизмом, злою агресією, цинізмом і жорстоким поводженням з іншими. Також зростає насильницька злочинність неповнолітніх, у тому числі злочини проти особистості. Злочинність неповнолітніх є важливим напрямком кримінологічних досліджень. Це не випадково, адже майже кожен 10 зареєстрований злочин скоюється неповнолітніми. Крім того, переважна більшість рецидивістів та представників організованої злочинності починали свою кар'єру як злочинці.

Особливе місце серед покарань, що застосовуються до неповнолітніх займають такі, що пов'язані з виправно-трудоим впливом, об'єднуючи в собі каральні елементи та приниження гідності дитини. Цілий ряд вчених та практиків виступають прихильниками напрямку гуманізації кримінального законодавства. Так, Хавронюк М. І. одним із таких напрямків, відповідно до міжнародних стандартів вважає – створення системи покарань, яка б слугувала в першу чергу меті виправлення винної особи та попередження вчинення нею нових злочинів [1].

Тому злочинність неповнолітніх є резервом дорослої злочинності, якою є рецидив злочинності та організована злочинність.

По-перше, варто зазначити, що кримінологи традиційно називають підліткову злочинність «високою прокрстинацією». Деякі кримінологи вважають, що фактичні рівні в 2,5-4 рази перевищують офіційні дані правоохоронних органів. Причин високого латентного періоду багато, не останньою з яких є загальна недооцінка громадськістю та правоохоронною системою суспільної небезпеки злочинності неповнолітніх. Серйозних змін зазнало середовище для підліткової злочинності.

Ситуація з підлітковою злочинністю викликає занепокоєння і вимагає від національних органів влади та громадськості пошуку нових методів профілактики та вжиття додаткових заходів, які сприятимуть поступовому зменшенню проявів підліткової злочинності. Рівень криміналізації підліткових установ досить високий. У структурі злочинів неповнолітніх щодо крадіжок зросла кількість тяжких та особливо тяжких злочинів [2, с. 16].

Закалюк А. П. зазначає, що частка неповнолітніх, пов'язаних з наркотиками, стрімко зростає, причому більшість з них не пов'язані з торгівлею людьми. Спостерігається зростання вчинення окремих видів злочинів неповнолітніми, про що свідчить збільшення питомої ваги таких правопорушників у цій віковій категорії серед правопорушників усіх вікових груп [3, с. 472].

Зростання кількості неповнолітніх, причетних до злочинів, пов'язаних з наркотиками, є тривожною тенденцією. Це може бути наслідком кількох факторів, таких як соціальна незахищеність, недостатність освіти про наркотики та їх наслідки, відсутність доступу до альтернативних можливостей для розвитку, а також вплив оточуючого середовища.

Для боротьби з цією проблемою необхідно вживати комплексних заходів, таких як підвищення освітньої свідомості про наркотики, забезпечення доступу до послуг реабілітації та соціальної підтримки для молоді, а також сприяння альтернативним можливостям розвитку, що допоможе зменшити ризик залучення неповнолітніх до злочинної діяльності. Також важливо спрямовувати увагу на підтримку сімейного середовища та розвиток позитивних соціальних мереж, що допоможе створити сприятливі умови для здорового розвитку дітей та підлітків.

В Україні існують чіткі регіональні відмінності щодо неповнолітніх. Аналіз географічного розповсюдження цього виду злочинності показує, що східний регіон України є зоною високої злочинності неповнолітніх. Це не випадково, оскільки ці території мають значні демографічні переваги перед Заходом, з вищим рівнем урбанізації та вищою щільністю населення.

Суть злочинності неповнолітніх – егоїзм, корисливість, насильство. При цьому майже половина злочинів, вчинених неповнолітніми, є тяжкими або особливо тяжкими злочинами. Злочини, які вчиняють підлітки, дедалі частіше – здебільшого дорослі злочинці – самогубства, грабежі, розбійні напади, грабежі.

На думку Сича К. І., сьогодні підліток скоює або бере участь у кожному 10 насильницькому злочині та дев'яти пограбуваннях, у тому числі в одному з жертвою вбивства. Найпоширенішим злочином, який скоюють неповнолітні, є крадіжки [4, с. 354].

Сучасна міська молодіжна злочинність є відображенням злочинності неповнолітніх, коли молоді люди намагаються копіювати моделі поведінки старших людей, чия злочинність доповнюють учорашні підлітки. Тому не випадково підлітки часто стають злочинним угрупованням. В окремих випадках організаційні функції в злочинних угрупованнях (навіть організованих злочинних угрупованнях) виконують неповнолітні.

Бобошко О. М. стверджує, враховуючи категорію злочинів неповнолітніх, можна стверджувати, що обмеження можуть застосовуватися як стягнення до неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення [5, с. 297].

Зміцнення суспільних звичаїв, у тому числі в молодіжному середовищі, де кожен намагається знайти своє місце під сонцем, посилення правових нігілістичних тенденцій і стигматизація неповнолітніх сприяють зростанню злочинності серед неповнолітніх у великих містах.

Отже, тенденції злочинності серед неповнолітніх залишаються актуальними, розробляти ефективні стратегії та програми для запобігання злочинності та забезпечення безпеки молоді.

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М. І. Кримінально-правова система в Україні у взаємодії із питання матеріального кримінального права - поняття злочину і проступку. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2015. № 2 (5).
2. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 4. 41 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика : у 3-х кн. Кн. 2. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 712 с.
4. Сич К. І., Думчиков М. О. Тенденції злочинності неповнолітніх. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції : у 2-х ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редкол. : А. М. Куліш, О. М. Резнік. Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 352–355.
5. Бобошко О. М., Шустрова К. В. Гуманізація заходів попередження злочинності серед неповнолітніх. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 295–298.

Чепельовська В. В.,

студентка II курсу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівний:

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ

Мобілізація – комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу.

Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано. Простіше кажучи, відбувається для поповнення Збройних сил України [1].

До громадян, що не підлягають мобілізації будуть відноситись:

- визнані непридатними до служби за рішенням медкомісії;
- чоловіки і жінки, які були на період військових дій заброньовані за органами державної влади;
- батьки трьох і більше дітей;
- батьки-одиначки і матері-одиначки;
- батьки дитини з інвалідністю;
- опікуни дитини-сироти;
- народні депутати;
- опікуни недієздатних осіб [сайт юридична сотня].

Що стосується вікової категорії, як зазначила Катерина Пулатова, загальній мобілізації підлягають військовозобов'язані особи віком від 18 до 60 років. Однак в першу чергу мобілізують людей з досвідом у військовій справі.

Чоловіків у віці від 18 до 27 років в першу чергу призвуть в армію. Чоловіки від 27 до 45 років потраплять в штаб, а старше 45 працюватимуть з документами.

Як зазначено вище, це є досить зручно, кожний може подивитися та визначити для себе, чи є він військово зобов'язаним та які приблизно обов'язки йому нададуться.

Також, згідно закону України «Про мобілізацію» є чотири хвили мобілізації:

на сьогоднішній день проходить друга хвиля мобілізації. Це означає, що призиваються військовослужбовці, які в період з 2014 року проходили строкову службу або служили за контрактом [1].

Відповідно до вищесказаного, за ухилення від призову встановлена кримінальна відповідальність – це ст. 335, 336, 337 Кримінального кодексу України. Не всі чоловіки бажають бути призовниками, тому вони або переховуються або не з'являються до відповідного органу для відмітки або ще гірше підроблюють документи, щоб виїхати за кордон, а це лише погіршує їх становище.

Розуміючи це, Кабінет Міністрів затвердив 27 січня 2023 р. Постанову про відстрочку від мобілізації [1].

Цей Порядок визначає механізм бронювання під час дії воєнного стану військовозобов'язаних за списками військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час, які працюють:

в органах державної влади, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, у разі, коли це необхідно для забезпечення функціонування зазначених органів;

на підприємствах, в установах і організаціях, яким встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), у разі, коли це необхідно для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень);

на підприємствах, в установах і організаціях, які здійснюють виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових формувань;

на підприємствах, в установах і організаціях, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період [2, 3].

У рішенні Мінекономіки зазначається строк дії відстрочки, який не може перевищувати: строку проведення мобілізації – для військовозобов'язаних – шести місяців.

Також варто зазначити, що відстрочку можуть взяти і особи за сімейними обставинами, а саме:

- для осіб, які виховують хворих дітей та дітей з інвалідністю;
- для осіб, які самостійно виховують дитину або утримують 3 і більше дітей;
- для осіб, які мають дружину з інвалідністю, батьків чи батьків дружини з інвалідністю I та II групи;
- для осіб, які зайняті постійним доглядом або є опікунами осіб з інвалідністю чи недієздатними;
- для осіб чий близькі родичі загинули або пропали безвісти під час участі в АТО та під час відсічі і стримування збройної агресії РФ [2].

Це не робить якихось певних розбіжностей та відповідає порядку, не порушуючи закону та не підлягає кримінальній відповідальності. Але громадян, які бажа-

ють уникнути призову, достатньо. Ті хто вже за кордоном – навряд чи повернуться. Наразі вирішується ще Верховною Радою, чи будуть ті, хто закордоном, підлягати кримінальній відповідальності. Але не можна запевнити точно, що це допоможить зменшити кількість громадян, що підлягатимуть відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Поняття терміну мобілізація. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Звільнені від мобілізації. *Новини*. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/544774-shcho-take-zahalna-mobilizatsiya-i-koho-ne-mozhut-pryzvaty>
3. Кримінальний кодекс України, редакція 01.12.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України, редакція 11.07.202. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP230076?an=21>

*Чупрун Н. М.,
студентка IV курсу,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Лотоцький М. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВЕДЕНOSTІ ВИНИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ

Основним об'єктом конституційного регулювання і захисту Конституції визначалися людина, її права і свободи як найвища соціальна цінність. В Конституції проголошені права громадян, які раніше не закріплювались у нашій Конституції: право на недоторканість житла, право на свободу думок і переконань, право на одержання і поширення інформації, право на компенсацію матеріальної та моральної шкоди, завданої громадянину незаконними діями держави, державних органів і посадових осіб, право на матеріальну компенсацію в разі незаконного затримання, арешту, засудження, поміщення у психіатричну установу, право громадян на свободу пересування та вибір місця проживання, тощо.

Одним з основних прав і свобод людини, встановленою Конституцією є презумпція невинуватості, закріплена в ст. 62 Конституції України.

Відповідно до вказаної статті в ній передбачено, що ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину [1].

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Сформульовані в цій статті положення ґрунтуються на принципі презумпції невинуватості людини, закріпленому в ч.1 ст. 11 Загальною декларацією прав людини, проголошеної Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р., згідно з якою «кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинуватою доти, поки її винуватість не буде встановлено законним порядком шляхом гласного судового розгляду, при якому їй забезпечуються всі можливості для захисту» [2].

Цей принцип відтворений в ст. 17 КПК України, а саме, особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом. Підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи. Поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою[3].

Докази, одержані з порушення вимог закону, також не мають юридичної сили і не можуть бути покладені в основу обвинувачення особи. При достатності зібраних доказів органи розслідування у встановленому порядку (статті 290 – 291 КПК України) складають обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування та передають його до суду.

Складання обвинувального акту слідчим з одного боку дають підстави органу розслідування вважати її винуватою у вчиненні даного злочину, а з іншого – зобов'язують цей орган повно та об'єктивно довести її винуватість.

Отже, за змістом ч. 1 ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути притягнута до відповідальності та піддана кримінальному покаранню, доки її вину не встановлено обвинувальним вироком суду, який вступив у законну силу [1].

Вирок вступає в законну силу з моменту закінчення строку його оскарження, якщо вирок було оскаржено – з моменту винесення рішення апеляційним судом. Закріплена в ч. 2 ст. 62 норма забороняє, органам розслідування, прокурору і суду перекладати

обов'язок доводити свою невинуватість у вчиненні злочину на обвинуваченого. За чинним КПК України (п. 4,5 ч.3 статті 42) підозрюваний, обвинувачений має право не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати [1].

Визнання обвинуваченим чи підсудним своєї вини може бути покладене в основу обвинувачення лише при підтвердженні його сукупністю доказів, що є у справі. У ч. 3 ст. 62 закріплена також надто важлива конституційна норма, згідно з якою обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Це означає, що доведення винуватості особи у вчиненні злочину повинні здійснюватися встановленими законом способами збирання доказів та їх процесуальних джерел; ґрунтуватись на достовірних доказах як фактичних даних (відомості, факти), які адекватно відображають обставини, що входять до предмета доказування у справі. Вказані основні конституційні приписи ст. 62 є складовими елементами презумпції невинуватості особи [1]. За радянських часів термін «презумпція невинуватості» не було прописано в законі, так як існувала думка, що засада презумпції невинуватості не властива нашій системі права.

Лише в 60-х роках ХХ століття, розвиваючи ідеї про необхідність додержання прав і законних інтересів учасників судового розгляду, С. М. Строгович сформулював положення про те, що винною можна визнати лише особу, вину якої достовірно доказано, у іншому разі особа вважається невинуватою. Зокрема, автор уперше в науці кримінального процесу встановив межі практичного застосування засади презумпції невинуватості [4, с. 630].

Так, відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод встановлюється принцип, відповідно до якого кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину, вважається невинуватим доки його вину не буде доведено згідно із законом [5].

О. В. Розгон зазначає, що в Україні принципом презумпції невинуватості здебільшого нехтують. Причому порушення даного принципу відбувається різними суб'єктами і за різних обставин [6, с.142].

Отже, принцип презумпції невинуватості є фундаментальною гарантією кримінального процесу, яка убезпечує особу від несправедливого покарання. Тобто від покарання без доведеності у встановленому порядку вини особи у вчиненні кримінального діяння, від покарання на підставі зібраних незаконним шляхом доказів тощо.

Конституція України при реалізації презумпції невинуватості гарантує реальну, а не лише декларативну рівність можливостей держави й окремої особи та забезпечує змагальність процесу кримінального провадження, надає громадянам значні можливості для захисту своїх прав, свобод та інтересів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кацавець Р. С. Судові промови державного обвинувача та адвоката-захисника у кримінальному судочинстві України: правові, етичні, логічні та мовні проблеми : автореф. ... дис. к-та юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 18 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T124651.html
4. Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Форум права*. 2012. № 2. С. 628–632.
5. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Розгон О. В. Межі та обмеження права власності : дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2005. 225 с.

Шведова Г. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В сучасній Україні розвиток науки кримінального права дозволяє використовувати нові ефективні заходи в антикорупційній діяльності, в тому числі більш ефективно застосування кримінально-правових норм в цій сфері. Це вимагає нового погляду на проблему протидії корупції з урахуванням зарубіжного досвіду в антикорупційній практиці [1, с. 31].

Враховуючи результати останніх досліджень антикорупційної діяльності в Україні з урахуванням зарубіжної практики, проблема подальшого вдосконалення кримінально-правових норм, спрямованих на протидію корупції, та ефективного їх застосування залишається актуальною. Адже практичних зрушень в напрямку протидії корупції, спираючись на статистичні дані та міжнародні оцінки, досі виявляється ще надто мало [2, с. 111].

Тому врахування позитивного досвіду країн, що вже створили ефективний механізм протидії корупції за допомогою новітніх досягнень кримінологічної та кримінально-правової науки дозволить оптимізувати існуючу систему антикорупційних заходів в Україні.

Особливої уваги в зв'язку з цим вимагає інститут запобігання «конфлікту інтересів» на державній службі. Законодавство більшості країн світу, що досягли успіху в антикорупційній діяльності, містить норми, спрямовані на врегулювання цього інституту шляхом встановлення відповідних контрольних, заборонних та обмежувальних заходів кримінально-правового змісту, система яких відіграє важливу роль в процесі протидії корупції в цілому. Запозичення досвіду їх застосування відповідно дозволяє сформувати позитивну практику в цій сфері в Україні.

Незважаючи на нормативне закріплення цього інституту в Законі України «Про запобігання корупції» [3], ряд існуючих в зарубіжній практиці механізмів його забезпечення вимагає врахування даного досвіду при його врегулюванні в системі державного управління в Україні. Зокрема, для запобігання виникненню такого конфлікту в окремих країнах створено спеціальні органи, на які покладаються контролюючі функції в цій сфері. У Великобританії це відноситься до компетенції Комітету Нолана, окрім цього в Англії претендент на міністерський пост зобов'язаний подати список всіх своїх фінансових інтересів, а не тільки декларацію про доходи. Далі, ці дані піддаються ретельній перевірці, після якої особі можуть запропонувати змінити устанovu розташування своїх активів, і припинити співпрацю з певними компаніями [4, с. 110]. В Україні функції із врегулювання конфлікту інтересів покладаються на Національне агентство з питань запобігання корупції.

У Нідерландах у всіх організаціях створені служби внутрішньої безпеки, які займаються виявленням помилок чиновників. У Німеччині для іншої роботи держслужбовця, крім служби, необхідно отримати попередній дозвіл вищої службової інстанції. Окрім цього трудова діяльність після припинення службових правовідносин державного службовця буде заборонена, якщо визнають, що вона завдає шкоди службовим інтересам [4, с. 112].

Поряд з цим, на наш погляд, в українській практиці реалізації антикорупційних заходів слід врахувати принцип жорсткого наглядового контролю за реалізацією права бізнесу брати участь у політичному житті, в тому числі під час виборчих компаній, на чому базується антикорупційна практика Канади та відповідна кримінально-правова політика.

Отже, такі засади, як гласність і звітність через інформування громадськості щодо форм і наслідків корупції, результатів антикорупційної діяльності у поєднанні з контролем за виконанням службовцем своїх посадових обов'язків дасть позитивний результат і для української практики запобігання корупції. При

цьому виховання належного рівня політичної культури забезпечить необхідне підґрунтя для формування вищезазначених принципів.

Окрім цього слід звернути увагу на принцип позапартійності професійної служби, який проголошено у законодавстві більшості зарубіжних країн, що, з одного боку, слугує неупередженості в діяльності службовців і виступає однією з важливих засад професійної етики службовців, а з іншого – створює умови для нейтралізації політичних причин корупції взагалі. Його зміст полягає в обмеженні впливу на публічних службовців при виконанні ними службових обов'язків окремих партій, політичних рухів чи громадських організацій і в обмеженні використання публічної служби для політичної кар'єри, зокрема, залученні підлеглих до передвиборчої компанії, що є характерною ознакою і часто використовується при проведенні виборів в Україні.

Інакше цей принцип ще називають принципом «політичної нейтральності» публічного службовця. Він закріплений як у законодавстві Європейських країн (в тому числі у кримінально-правових заборонах), так і у нормах національного законодавства. Зокрема, в Модельному кодексі поведінки державних службовців визначено, що публічний службовець повинен діяти в політично нейтральній манері і не повинен намагатися перешкоджати законній політиці, рішенням чи діям публічної влади.

Закріплення у Кодексі поведінки держслужбовців тих природних законів, моральних норм, які базуються на принципах справедливості, гуманізму, неупередженості та доброчесності, буде слугувати потужним виховним чинником у формуванні правової культури громадян.

Законодавство більшості європейських країн вже містить відповідні Кодекси, тому використання зарубіжного досвіду може слугувати орієнтиром у формуванні національних зводів правил поведінки службовців.

В нормах національного антикорупційного закону враховано окремі міжнародні стандарти і міжнародний досвід у протидії корупції, зокрема, досвід Сінгапуру, де підвищено економічні санкції за надання неправомірної вигоди, введено відповідні дисциплінарні стягнення за скоєння корупційних правопорушень, застосовуються більш суворі санкції до високопосадовців за корупційні злочини, встановлено обов'язковість сплати суми неправомірної вигоди окрім штрафу, можливість перевірки будь-яких банківських рахунків підозрюваних у скоєнні корупційного злочину. Заслугує на увагу також запровадження в Сінгапурі юридичного принципу, спеціально введеного для держслужбовців, а саме – принципу презумпції корумпованості, коли держслужбовець при будь-якій підозрі завідомо є винним і має доводити свою невинуватість.

Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, можна зробити такі висновки:

По-перше, врахування позитивного досвіду зарубіжних країн, дозволить оптимізувати існуючу систему антикорупційних заходів в Україні, в тому числі

вдосконалити відповідну систему кримінально-правових заборон. Прикладом цьому може слугувати антикорупційна практика США, Англії, Німеччини, Канади, Нідерландів, Сінгапуру.

По-друге, виховання висококультурної нації сприятиме протидії протиприродним явищам в суспільстві, зокрема, корупції і корупційній злочинності.

І насамкінець слід зазначити, що, враховуючи міжнародний досвід, проведення сучасної антикорупційної політики має одночасно відбуватись в трьох напрямках: модернізації сучасного регуляторного та кримінального законодавства, стимулювання антикорупційної поведінки та відповідної правової освіти.

Список використаних джерел:

1. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 36 с.
2. Задорожний А. А. Злочини у сфері службової діяльності як об'єкт кримінологічного дослідження. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 3 (7). С. 111–121.
3. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану : Закон України від 08 липня 2022 р. № 2381-IX (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Чемерис І. В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 3 (12). С. 110–118.

*Шевченко М. С.,
курсантка IV курсу,*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Федченко І. М.,

кандидат юридичних наук,

професор кафедри кримінального процесу

та стратегічних розслідувань,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сьогодення питання щодо порядку проведення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції набуло особливого значення. Ряд кримінальних правопорушень, котрі вчиняються на території нашої країни зумовлюють необхідність детального вивчення вказаного питання.

Так, 1 травня 2022 року набрав чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Вказаний документ, за правильною процедурою, був офіційно опублікований в газеті «Голос України» [1, с. 2].

Відповідно, вказаним нормативно-правовим актом були внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу України. Вказані зміни передбачали, що зміст та форма кримінального провадження умовах воєнного стану повинні відповідати загальним положенням кримінального провадження, котрі визначені у ч. 1 ст. 7, враховуючи особливості здійснення кримінального провадження, котрі є чітко визначеними КПК України.

Змінено назву розділу IX-1 Кодексу на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Статтю 615 цього розділу викладено в редакції, згідно з якою у разі введення воєнного стану та якщо:

1) відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань – рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені частиною п'ятою статті 214 КПК України. У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду) [2, с. 46].

Загальна норма – ст. 214 КПК України передбачає, що слідчий, дізнавач,

прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення уповноваженою особою самостійно обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний викласти відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та протягом 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

При проведенні обшуку, огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих, задля збереження їх фізичного та психологічного здоров'я. У такому випадку хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними, зручними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису;

2) відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 цього Кодексу, – в такому разі, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, що погоджено з прокурором. Рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтовані правомірні підстави здійснення ним повноважень слідчого судді [3, с. 18];

3) відсутня об'єктивна можливість подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності – строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється на підставі вмотивованої постанови прокурора з викладом відповідних обставин та підлягає поновленню, якщо підстави для зупинення перестали існувати. До зупинення досудового розслідування прокурор зобов'язаний вирішити питання про продовження строку тримання під вартою;

4) відсутня технічна можливість доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи – розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує голова суду, а за його відсутності – заступник голови суду, у порядку черговості та із забезпеченням рівномірного навантаження на суддів. У разі відсутності голови суду та його заступника розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує найстарший за віком суддя;

5) відсутня об'єктивна можливість виконання процесуальних дій у строки, визначені статтями 220, 221, 304, 306, 308, 376, 395, 426 КПК України, – такі процесуальні дії мають бути проведені невідкладно за наявності можливості, але не пізніше ніж через 15 днів після припинення чи скасування воєнного стану;

б) наявні випадки для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду, визначені статтею 208 КПК України, або виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, – уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду або постанови керівника органу прокуратури затримати таку особу.

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану не може перевищувати двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами статті 209 КПК України [4, с. 46–475].

Затримана без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури особа під час дії воєнного стану не пізніше двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до слідчого судді, суду чи керівника органу прокуратури для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

Строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою, прийнятої відповідно до вимог та з урахуванням обставин, передбачених цією статтею, може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування.

Отже, часткове воєнізоване вторгнення, що відбувається в Україні починаючи з 2014 року, стали початком ініціювання внесення змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства в частині закріплення спеціальних норм, які передбачають можливість здійснення під час надзвичайної ситуації досудового розслідування в особливому режимі. Актуалізація законотворчих процесів у вказаній сфері була зумовлена тим, що чинне на той час кримінальне процесуальне законодавство, розроблене для потреб мирного часу, виявилось неефективним для досягнення завдань кримінального провадження. Саме тому вказане питання є досить актуальним на сьогоднішній день та потребує постійної уваги з боку науковців та дослідників.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 року № IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. Ст. 3.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 10.09.2022 року № 4551-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88.
4. Туркот М. О. Особливості організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням в умовах дії особливих правових режимів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 44–59.

Штогрин Р. М.,
магістр I курсу,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Андрусів Л. М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

МЕДІАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Із часу проголошення незалежності Української Держави відбувалося зародження та спрямування основних цілей і гарантій, які держава зобов'язується надавати на благо своєму народові. Основним із таких благ є забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Еталоном Українського законодавства є Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, згідно з якою зазначається: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Задля виконання завдань, що покладаються на Основний Закон, існує безліч законодавчих актів, які мають на меті сприяти Конституції реалізовувати положення в життя. Слід зауважити, що в Україні є чіткий поділ різноманітних галузей права, які захищають законні права та інтереси учасників суспільного життя.

Відомо також, що при взаємодії виникатимуть непорозуміння, при цьому громадяни мають гарантоване державою право на звернення в спеціальні установи з метою вирішення ряду спірних ситуацій.

Однією з найбільш регульованих галузей права є саме кримінальне право України, адже в Законі про кримінальну відповідальність містяться норми імпера-

тивного характеру, які законодавець не дозволяє порушувати, а також встановлює сувору відповідальність за їхнє недотримання.

Аналізуючи норми чинного законодавства, ми бачимо, що закон дозволяє врегулювати спірні питання не тільки в судовому порядку, але й у позасудовому, на що вказує наявність медіації, проте постає питання, чи функціонує медіація в кримінальному провадженні та чи доцільним було б її застосування в цій сфері закону.

Для дослідження цього питання нам потрібно визначити низку законів, які регулюють виникнення та процес медіації в юридичних конфліктах кримінального характеру, зокрема основу для медіації становлять:

- Конституція України від 28 червня 1991 року;
- Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року;
- Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року;
- Закон України «Про медіацію» від 15 грудня 2021 року.

Аналізуючи час прийняття Закону України «Про медіацію», з'ясовано, що розвиток позасудового врегулювання спору в Україні запровадився з 2021 року. Саме завдяки цьому ми можемо зрозуміти, що в молодому інституті альтернативного врегулювання спорів є найбільш імовірною недосконалість реалізації приписів норм на практичному їхньому застосуванні.

На думку І. Гнип, медіація – сучасний альтернативний (позасудовий) спосіб врегулювання спорів, що становить гнучкий та конфіденційний переговорний процес, який проводиться за участю неупередженого посередника (медіатора), який професійно допомагає сторонам вирішити спір або врегулювати розбіжності шляхом прийняття взаємоузгодженого рішення [2]. Завдяки цьому ми бачимо, що ця позиція передбачає застосування компетентного посередника заради врегулювання спору між сторонами.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про медіацію» медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію [3].

Також законодавець установлює певні вимоги щодо осіб, які мають намір стати медіаторами. Зокрема такими вимогами є базова підготовка медіатора в Україні або за кордоном та передбачає встановлення додаткових вимог до медіаторів сторонами медіації (органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднанням медіаторів та ін.).

Поштовхом до написання зазначеної статті є факт дослідження медіації загалом, факт передбачуваності медіації в процесуальних кодексах України. Аналізуючи норми Цивільного процесуального кодексу України, зокрема статтю 49, що вказує на процесуальні права та обов'язки сторін у ч. 7, з'ясовано, що вона передбачає факт примирення сторін, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу [4].

Також аналогічне положення передбачене у ч. 7 Статті 46 Господарського

процесуального кодексу України [5]. Щодо законодавчого закріплення досудового врегулювання публічно-управлінських спорів відповідно до КАСУ, то таке закріплення передбачене у ч. 5 статті 47 і вказує на те, що сторони можуть досягнути примирення, зокрема шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі [6].

Проте, аналізуючи норми чинного Кримінального процесуального кодексу України, ми натрапляємо на те, що в ньому немає законодавчого закріплення права сторін кримінального провадження на вирішення кримінального правопорушення шляхом залучення медіатора. Ми вважаємо, що це явище пов'язане зокрема з причиною звернення за захистом порушеного права, а саме – учиненням кримінального правопорушення.

Згідно зі статтею 11 КК України Кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [7].

Відповідно до аналізу процесуальних норм КПК України кримінальне провадження здійснюється в двох формах. Першою формою є ініціація початку досудового розслідування та внесення відомостей до ЄРДР за поданням суб'єктів охорони суспільного правопорядку, які виявили в діях особи дії, передбачені Законом про кримінальну відповідальність. Зокрема, це державно-владні органи такі, як: Національна поліція України – при затриманні особи на місці вчинення кримінального правопорушення; Державна фіскальна служба – при ухиленні від сплати податків та зборів; Служба Безпеки України – при фіксуванні злочинів, передбачених їхній компетенції за підсудністю; Державна виконавча служба – при ухиленні осіб від виконання судових рішень, несплати аліментів та ін.

Другою формою, відповідно до якої органи досудового розслідування вносять відомості до ЄРДР, є приватне обвинувачення. Під поняттям приватного обвинувачення згідно з ч. 1 статті 477 КПК України слід розуміти, що Кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо вчинення кримінальних правопорушень, визначених Процесуальним законодавством України [8].

Вищенаведене підштовхує нас до логічного висновку, що при першій формі відкриття кримінального провадження щодо підозрюваного, виступає державний обов'язок органів звернення при порушенні закону, а ось у другому – власне бажання потерпілого. Саме в цій формі зауважуємо додержання законодавцем при написанні КПК відображення засади кримінального провадження передбаченої статтею 26 – диспозитивністю, що передбачає вільний вибір використання своїх прав у межах та у спосіб, визначений законом.

Проте ми чітко простежуємо, що законом не встановлено досудовий (альтернативний) спосіб врегулювання спору шляхом залучення медіатора, хоча вважає-

мо, що таку можливість у справах щодо приватного обвинувачення доцільно було би внести. Свою позицію аргументуємо такими твердженнями.

По-перше, якщо звернутися до Преамбули Конституції України, то простежимо положення, що передбачає: Українська держава піклується про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [1].

Також підтвердженням прагнення України вступити в членство Європейського Співтовариства є отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС від 23 червня 2022 року. Заради реалізації набуття нашою державою членства Європейського Співтовариства слід розуміти, що до країні будуть виноситися певні критерії заради її прийняття.

У 1993 році Європейська рада на засіданні в Данії (м. Копенгаген) затвердила ряд вимог, яким повинна відповідати країна, що має намір стати повноцінним членом ЄС. Копенгагенські критерії поділяють три види вимог: політична вимога, економічна вимога та законодавча вимога. Остання вказує на те, що Україна змушена буде вносити зміни в національне законодавство.

Відповідно до Рамкового рішення ради Європейського Союзу «Про становище жертв у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. медіація у кримінальних справах – це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйнятого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора [9].

На підставі цього рішення розуміємо, що всі країни Європейського Союзу зобов'язані запроваджувати посередництво в кримінальних справах, а також забезпечувати прийняття до розгляду будь-якої угоди між потерпілим та підозрюваним, досягнутої при медіації.

Зазначене рішення зобов'язало країн-членів Європейського Союзу до 22 березня 2006 року прийняти у внутрішньому законодавстві закони, які будуть забезпечувати залучення медіації (посередництва) у кримінальний процес.

Завдяки цьому можемо зробити висновок, що при дослідженні питання медіації у кримінальному процесі ми виявили відсутність положення, щодо права сторін кримінального провадження звернутися до альтернативного засобу вирішення кримінальної справи, залучивши медіатора (посередника).

Спрямованість України до Європейської інтеграції вказує на те, що нашій країні доведеться вносити корективи в норми Кримінального процесуального кодексу України, адже дослідження показало, що країни Європейського Союзу мають прямий обов'язок запровадження законодавства, яке надає можливість їхнім громадянам урегулювати кримінальні справи за допомогою залучення медіатора (посередника). Однак, в Україні це положення процесуальним законодавством наразі не врегульоване.

На нашу думку, українське законодавство потребує внесення змін у норми, які передбачають права та обов'язки потерпілого та підозрюваного, обвинуваченого, а також надання їм права залучити альтернативний спосіб вирішення кримінальної справи шляхом залучення медіатора.

Щодо кримінальних проваджень, які розпочинаються зі звернення відповідних органів для внесення їхніх відомостей у ЄРДР, теж не бачимо перешкод. Наприклад, статтю 164 Кримінального кодексу України передбачена відповідальність за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей. Відкривши статтю 477 Кримінального процесуального кодексу України ми бачимо, що ця норма віднесена до справ, які розпочинаються у формі приватного обвинувачення, проте чинним законодавством не заборонено й те, що для захисту потерпілої особи може звертатися інша особа з метою захисту її інтересів. Ми чітко розуміємо, що суд ухвалює рішення щодо призначення аліментів дитині. Виконання цього рішення покладається на органи Державної виконавчої служби України, відповідно до цього ми бачимо, що, аналізуючи ситуацію і факт ухилення від сплати аліментів на утримання дітей, державний виконавець вправі звернутися до органів Національної поліції України заради фіксування кримінального правопорушення зі сторони особи, яка не сплачує визначені судом платежі. Також державний виконавець може порадити особі, яка страждає від несплати аліментів, звернутися з відповідною заявою до поліції самостійно.

Отже, вважаємо можливість залучення медіатора в кримінальні справи прогресивним кроком до законодавства країн – членів Європейського Союзу. Ці зміни сприятимуть виконанню однієї з частин вимог Копенгагенських критеріїв заради швидкої інтеграції України до Європейського Співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. : станом на 21 вересня 2023 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Гнип І. Особливості правового регулювання медіації в Україні. *Співдружність наук: архітектура, економіка, право*: матеріали II Всеукраїнського студентського наукового симпозіуму, м. Івано-Франківськ, 14 лист. 2014 р. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2014. 366 с.
3. Закон України «Про медіацію» від 15 грудня 2021 р. : станом на 1 жовтня 2023 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
4. Цивільний Процесуальний Кодекс України від 1 вересня 2004 р. : станом на 2 жовтня 2023 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15?find=1&text=%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0#w1_4

5. Господарський Процесуальний Кодекс України від 6 листопада 1991 р. : станом на 2 жовтня 2023 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
6. Кодекс Адміністративного Судочинства України від 6 липня 2005 р. : станом на 2 жовтня 2023 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0#w1_7
7. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 р. : станом на 2 жовтня 2023 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний Процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 р. : станом на 2 жовтня 2023 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n3845>
9. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ, Ваіте. 2014. С. 25–27.

Наукове видання

Матеріали

XII Всеукраїнського науково-практичного семінару

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Матеріали подані мовою оригіналу.

У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які
були запропоновані учасниками.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за
підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних
даних, власних імен та інших відомостей.

Упорядники:

Л. М. Андрусів, О. В. Костриба

Дизайн та верстка:

І. В. Гребенюк

Підп. до друку 22.12.2023 р. Формат 60x84/16.

Гарн. Times New Roman.

Видано за авторською редакцією

76018, м. Івано-Франківськ, вул. Коновальця, 35,

тел. +38(068) 755 75 75

УНІВЕРСИТЕТ
Короля Данила

вул. Є. Коновальця, 35
м. Івано-Франківськ, 76018
university@ukd.edu.ua